

Овај зборник је настао у оквиру пројекта бр. 178029
Министарства за просвету, науку и технолошки развој
Републике Србије, *Књиженство, теорија и историја женске
књижевности на српском језику до 1915. године.*

SCIENTIFIC CONFERENCE

BIBLIOINFO

55 years since the initiation of teaching library science
at the university level
Belgrade, 18th May 2017

- Proceeding book -

Edited by:
Prof. Aleksandra Vraneš, PhD
Prof. Ljiljana Marković, PhD

University of Belgrade
Faculty of Philology
Belgrade, 2017

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

БИБЛИОИНФО

55 година од покретања наставе библиотекарства
на високошколском нивоу
Београд 18. мај 2017.

- Зборник радова -

Уредници:

Проф. др Александра Вранеш

Проф. др Љиљана Марковић

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Београд, 2017

BIBLIOINFO

PROGRAM COUNCIL

Prof. Ljiljana Marković, PhD
Prof. Aleksandra Vraneš, PhD
Prof. Cvetana Krstev, PhD
Prof. Gordana Stokić-Simončić, PhD
Prof. Bojan Đorđević, PhD
Prof. Andrew J. Smith, PhD
Prof. Roberto Veraldi, PhD
Prof. Aleksandar Dimčev, PhD

ORGANIZING COMMITTEE

Zorica Ivković-Savić
Gordana Đoković, PhD
Dragana Grujić, PhD
Miloš Utvić, PhD

ASSOCIATE

Marina Milošević

БИБЛИОИНФО

ПРОГРАМСКИ САВЕТ

проф. др Љиљана Марковић
проф. др Александра Вранеш
проф. др Цветана Крстев
проф. др Гордана Стокић-Симончић
проф. др Бојан Ђорђевић
проф. др Ендрју Смит
проф. др Роберто Вералди
проф. др Александар Димчев

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Зорица Ивковић-Савић
доц. др Гордана Ђоковић
доц. др Драгана Грујић
доц. др Милош Утвић

СТРУЧНИ САРАДНИК

Марина Милошевић

Contents

Ljiljana Markovic LIBRARY SCIENCE STUDIES AND PROSPECTS OF INTERNATIONALIZATION OF THE FACULTY OF PHILOLOGY	21
Aleksandra Vraneš LIBRARY SCIENCE AND CULTURAL STUDIES	32
Gordana Stokić Simončić HISTORY AS A TEACHING SUBJECT AT THE DEPARTMENT OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE.....	43
Dragana Grujić THE CONCEPT AND PRACTICE OF THE METHODOLOGICAL SUBJECTS AT THE DEPARTMENT OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE AT THE FACULTY OF PHILOLOGY, UNIVERSITY OF BELGRADE.....	53
Gordana Đoković LIBRARIES IN THE KNOWLEDGE SOCIETIE	62
Bojan Đorđević MEMOIRS AS A SOURCE OF LITERARY HISTORY	71
Miloš Utvić, Mihailo Škorić REPOSITORY OF DIGITAL OBJECT IDENTIFIERS - DOIFIL: THE CONSTRUCTION, STATE AND PROSPECTS.....	88
Valentina Tasic HISTORICAL DEVELOPMENT OF LIBRARY ATDEPARTMENT OF SERBIAN LITERATURE AND SOUTH SLAVIC LITERATURES.....	97
Vladimir Jerković NAŠE NOVINE: POLITICAL, ECONOMICAL AND SOCIAL MAGAZINE 1943-1944	117
Radmila N. Tasić CULTURAL AND NATIONAL IDENTITY YUGOSLAV YOUTH IN THE MIRROR ANALYTICAL BIBLIOGRAPHY YOUTH INTERWAR PERIODICALS	126
Gordana Nedeljkov WHAT IS THE IMPORTANCE OF READING: IS THERE A REASON FOR NON-READING?	138
Biljana Bogdanović, Andrea Jovanović, Tijana Lovre, Ana Nikolić INFORMATION LITERACY AS A PREREQUISITE FOR LIFELONG LEARNING	146
Biljana Lazić, Aleksandra Tomašević, Mihailo Škorić DIGITAL LIBRARIES IN MINING AND GEOLOGY WITH SPECIAL REFERENCE TO THE GRAY LITERATURE	156
Dragana D. Jovanović PROMOTION OF THE LIBRARIES TROUGH THE NEW MEDIA: YES, BUT HOW?.....	165

Љиљана Марковић СТУДИЈЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА И ПЕРСПЕКТИВЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА	9
Александра Вранеш СТУДИЈЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА И СТУДИЈЕ КУЛТУРЕ.....	23
Гордана Стокић Симончић НАСТАВА ИСТОРИЈЕ НА КАТЕДРИ ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО И ИНФОРМАТИКУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ.....	33
Драгана Грујић КОНЦЕПЦИЈА И ПРАКСА МЕТОДИЧКИХ ПРЕДМЕТА НА КАТЕДРИ ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО И ИНФОРМАТИКУ НА ФИЛОЛОШКОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ	45
Гордана Ђоковић БИБЛИОТЕКЕ У ДРУШТВУ ЗНАЊА	55
Бојан Ђорђевић КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ МЕМОАРСКЕ ГРАЂЕ	63
Милош Утвић. МА Михаило Шкорић РЕПОЗИТОРИЈУМ ДИГИТАЛНИХ ИДЕНТИФИКАТОРА ОБЈЕКТА – ДОИФИЛ: ИЗГРАДЊА, СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ.....	73
Валентина Тасић ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКЕ КАТЕДРЕ ЗА СРПСКУ КЊИЖЕВНОСТ СА ЈУЖНОСЛОВЕНСКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА	89
Владимир Јерковић НАШЕ НОВИНЕ: ПОЛИТИЧКИ, ГОСПОДАРСКИ И ДРУШТВЕНИ ЛИСТ 1943-1944.....	99
Радмила Н. Тасић КУЛТУРНИ И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОМЛАДИНЕ У ОГЛЕДАЛУ АНАЛИТИЧКЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ ОМЛАДИНСКЕ МЕЂУРАТНЕ ПЕРИОДИКЕ.....	119
Гордана Станчић ЗАШТО ЈЕ ВАЖНО ЧИТАТИ: ИМА ЛИ РАЗЛОГА ЗА НЕЧИТАЊЕ?.....	127
Biljana Bogdanović, Andrea Jovanović, Tijana Lovre, Ana Nikolić INFORMACIONA PISMENOST KAO PREDUSLOV DOŽIVOTNOG UČENJA	139
Биљана Лазич, Александра Томашевић, Михаило Шкорић ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ У РУДАРСТВУ И ГЕОЛОГИЈИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ПРЕДСТАВЉАЊЕ СИВЕ ЛИТЕРАТУРЕ.....	147
Драгана Д. Јовановић ПРОМОЦИЈА БИБЛИОТЕКА ПОСРЕДСТВОМ НОВИХ МЕДИЈА: ДА, АЛИ КАКО?	157

проф. др Љиљана Марковић¹

Универзитету Београду

Филолошки факултет

Универзитет у Осаки

Факултет за језике и културе

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch1378.6:8j:02\(497.11\)](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch1378.6:8j:02(497.11))

СТУДИЈЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА И ПЕРСПЕКТИВЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

Сажетак

Како је очување и неговање језичког и културног диверзитета изузетно важно за сваки народ и за сваког појединца, обавеза је филолога пре свих да чувамо језичку различитост, јер на тај начин чувамо културну баштину и самосвојан поглед на свет. Филолошки факултети су природна упоришта таквих идеја, јер се учењем језика кроз њихове програме не овладава само лексиком, морфологијом, синтаксом, фонетиком језика, већ и историјом, културом, књижевношћу и духовношћу једне нације. Филолошки факултет Универзитета у Београду, са богатим студијским програмима за наставу 30 језика и њима припадајућих књижевности и култура, за наставу опште књижевности, опште лингвистике, библиотекарства, информатике, музеологије и архивистике, као један од најразвијенијих факултета у југоисточној Европи, активно се укључује у међународне пројекте размене студената и наставника. Студије методологије истраживања и технике научног рада, као и све научне области које обједињава програм Катедре за библиотекарство и информатику, укључују се у наставну понуду за стране студенте.

Кључне речи: језик, књижевност, култура, филологија, глобализација, универзитетско образовање, друштвено-хуманистичке науке, библиотекарство

Савремени међународни документи о библиотекама дефинишу библиотеку као установу одговорну за остваривање интелектуалне слободе и слободан проток информација, а библиотекара обавезују на поштовање интелектуалне слободе и приватности корисника.

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд,

УНЕСКО-в Манифест за народне библиотеке из 1994. године дефинише библиотеку као информациони центар локалне заједнице који својим корисницима омогућава непосредан приступ свим врстама знања и информација. „Рад библиотеке се заснива на једнакости приступа свима без обзира на године, расну, полну, верску, националну припадност, језик или друштвени положај... Библиотеке не смеју бити изложене било којој врсти идеолошке, политичке или верске цензуре, као ни економским притисцима.”²

Године 1998, европски парламент усваја Извештај о улози библиотека у савременом свету,³ документ који указује на одговорност библиотека у изградњи слободног демократског друштва. Та одговорност се огледа у стварању активног грађанства, спремног да одлучује о свим питањима значајним за заједницу.

У јануару 2000. године, Извршни комитет Европског бироа библиотечких, информационих и документарних удружења (EBLIDA) усваја Водич за библиотекаарско законодавство и политику у Европи,⁴ који обухвата четири важне области: слободан приступ информацијама, улогу библиотека у националној књижној и информационој политици, библиотеке и индустрију знања, и заштиту библиотечке баштине. Прва област, осим слободног приступа информацијама, обрађује и начела изградње збирке и начела приступа мрежама.

Средином 90-их година 20. века, библиотеке постају једна од највећих непрофитних група корисника Интернета. Посредством Интернета, милиони података, докумената, текстова, слика и другог, у електронском облику постају доступни, многи од њих бесплатно. На конференцији у Глазгову 2002. године, Међународна федерација библиотечких удружења и институција усваја Манифест о Интернету,⁵ који садржи основна начела слободног приступа дигиталним информацијама. „Глобални Интернет омогућава појединцима и заједницама широм света... да имају једнак приступ информацијама за лични развој, образовање, стимулацију, културно уздизање, економску активност и свесно учешће у демократији... Сви људи могу представити своја интересовања, знања и културу целом свету на увид. Библиотеке и информациони сервиси

2 UNESCO Public Library Manifesto, 1994.

3 European Parliament. Report on Role of Libraries in the Modern World, 1998.

4 Council of Europe / EBLIDA Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe, 2000.

5 The IFLA Internet Manifesto, 2002.

обезбеђују приступ на Интернет који је од суштинског значаја за све. Некима пружају олакшице, упутства и помоћ, док су за друге једина могућност приступа... Приступ Интернету и његовим изворима треба да буде у складу са Универзалном декларацијом УН о људским правима...”

На конференцији у Глазгову 2002. године Међународна федерација библиотечких удружења и институција (ИФЛА) усваја и Декларацију о библиотекама, информационим сервисима и интелектуалној слободи⁶ у којој још једном потврђује да је посвећеност интелектуалној слободи суштинска одговорност и обавеза стручњака за библиотекарство и информационе науке широм света. Та обавеза треба да буде изражена у професионалним етичким кодовима и доказана у пракси.

Међународна федерација библиотечких удружења и институција (ИФЛА) је водеће међународно тело које заступа интересе библиотечких и информационих сервиса и њихових корисника. То је глобални глас библиотечке и информатичке струке. Основана 1927. године са више од 1.400 чланова у преко 140 земаља широм света, ИФЛА је регистрована у Холандији 1971. године. ИФЛА је независна, међународна, невладина, непрофитна организација чији су циљеви промоција високих стандарда пружања библиотечких и информационих услуга као и подстицање на разумевање вредности тих услуга и заступање интереса свих библиотечких удружења и институција у свету.

Кратак преглед историје правних норми и представљање најважнијих одредби које обрађују питање људских права и слобода, као и односа интелектуалних слобода и библиотеке, недвосмислено указују да је „језик људских права постао универзални светски језик”.⁷

Године 1991. почела је са радом Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду, са циљем да образује будуће библиотекаре. У периоду од првих десет година дипломирало је 126 студената, од којих се више од 110 запослило у библиотекама Београда и у Србији. У истом овом периоду је одбрањено тринаест специјалистичких радова, десет магистарских теза и шест докторских дисертација, а у припреми је преко 20 мастер теза и четири докторске дисертације. План и програм Катедре чини изучавање двадесет предмета, од тога десет уже стручних. Након сваког семестра студенти полажу испите из предмета Библиотекарство и информатика, а групу

6 The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom.

7 Bersis, Piere. Податак преузет са Интернета.

стручних предмета употпуњују испити из предмета Историја књига и библиотека (1 и 2). Поред ових уже стручних, заступљени су и предмети: Увод у општу лингвистику, Увод у филозофију, Савремени српски језик, Страни језик (P1-P4), Културологија и предмет Историја српске књижевности.

Поред тога, програм рада подразумева и обавезне семинарске радове и колоквијуме за одређене предмете, редовну годишњу праксу, обиласке и упознавање свих типова библиотека у већим градовима Србије. Осим редовне наставе на основним студијама, сарадници Катедре учествују у настави Центра за постдипломске студије, Смер за библиотекарство и информатику, који од 1990. године организује постдипломске, специјалистичке и докторске студије.

Високе библиотекарске школе постоје како би образовале кадар за рад у библиотекама, а тиме и да омогуће транспарентност професионалних циљева заснованих на правовременом реаговању библиотека на захтеве друштва. Образовање библиотекара је стратешки интерес и струке и друштва, а његов садржински оквир указатељ виталности идеала који они прокламују у области науке, образовања, информисања и културе.

Глобализација, у економском, политичком и културном смислу, као и економија знања и/или економија базирана на знању, како називамо економију 21. века, допринеле су интернационализацији високог образовања.

Студирање у иностранству омогућава стицања знања, учење нових језика и упознавање с новим културама. Међутим, да бисмо говорили о студирању у иностранству, много тога се мора усагласити. Студенти морају имати адекватну подршку институција, могућност да преносе кредите, као и подршку приликом укључивања у нову средину, у смислу језика, упознавања с културом, правилима понашања... Због свега овога, постало је неопходно комуницирати на глобалном нивоу, где се пре свега мисли на комуникацију између универзитета, који су главни носиоци интернационализације.

С друге стране, информационо-комуникационе технологије и дигиталне технологије, такође доприносе интернационализацији. Укључивање у програме учења на даљину или похађање on-line курсева креираних од стране факултета широм света, реализованих на различитим светским језицима, преко MOOC-а (Massive Open Online Courses),

такође су облик интернационализације образовања. Овде је заправо реч о новим медијима који се користе за пренос знања. Уместо часова који се одвијају у одређеном временском тренутку и физичког присуства и контакта између професора и студената, настава се одвија преко платформе, с предавањима којима студент приступа према својим могућностима и са обавезама које извршава од куће, док се комуникација одвија преко платформе. Овде није у питању физичка, већ виртуелна мобилност.

У области Библиотекарства и информатике, најразвијенију сарадњу имамо са Emporia State University из Канзаса, САД.

Државни универзитет Емпорија основан је 1863. године као прва државна школа за обуку наставника. Иако је основан 1863. године, први семестар није почео пре 15. фебруара 1865. године. Тадашњи председник Универзитета, и једини наставник Лиман Келог (Lyman Kellogg) држао је предавања за 18 студената на другом спрату обласне школске куће. Неки од ученика који су први добили дипломе ове су били истакнуте историјске личности – ратни хероји, прве судије или чланови сенаторских породица. Келог је подигао школу, а затим и наставио своју правну каријеру и постао успешан адвокат, часни судија и Државни тужилац државе Канзас. Универзитет је био погођен захваћен многим неповољним околностима, како природним (честе суше), тако и друштвено-историјским околностима (чести напади староседеоца), због специфичности географског положаја. Први председник који је завршио овај универзитет био је Џозеф Хил (Joseph Hill, 1906-13). Неуморно је радио на подизању стандарда и квалитета наставе, па се самим тим повећавао и број ученика, али и број наставника који је радио редовно у школи.

Име универзитета променило се четири пута као одговор на раст универзитета и повећане предности које пружа студентима и грађанима Канзаса. Школа је основана као Normal школа у Канзасу, а касније је постала Kansas State Teachers College (1923), Emporia Kansas State College (1974) и на крају Emporia State University (1977).

Полazeћи од заједничког интереса развијања наставе и истраживања на оба универзитета и настојања да се контакти међу универзитетима поспеше, Универзитет у Београду и Државни универзитет Емпорија, Канзас, су 2016. године потписали Меморандум о разумевању којим Универзитети утврђују и регулишу области међусобне сарадње, као и облике и

начине њиховог спровођења. Захваљујући интернационализацији, чак и студенти на матичним, локалним универзитетима, кроз интеракцију с колегама, студентима из иностранства, шире нека своја знања, увиђајући да се људи разликују јер се културе разликују; наша понашања се разликују али те разлике нису нешто што би требало да нас спутава и дистанцира, већ напротив – требало би да нас развија, шири наша схватања, утиче на креативност, треба да подстиче толеранцију и учини нас космополитама, тј. грађанима света. Кроз процес интернационализације, универзитети унапређују квалитет образовања, стварајући истовремено студенте који ће бити спремни за глобално тржиште и спремни да постану глобални лидери. Студенти докторских студија Emporia State University долазе сваке године на десетодневни студијски боравак у Србију, учествују у раду научних скупова на Филолошком факултету, а долазе и на дужи боравак рад праксе.

Процес интернационализације подразумева анализу различитих фактора, од националних, до институционалних. Морају се посматрати дугорочни, као и краткорочни циљеви, од потребе државе да уважавајући економске, демографске и друге факторе задржи и развија нове високообразоване кадрове како би била спремна за економију 21. века, до потребе послодаваца да имају компетентне запослене који ће им обезбедити конкурентску позицију на тржишту и образовних институција да имају квалитетне и талентоване студенте који ће позитивно утицати на њихову међународну репутацију.

У свету је у последњих неколико деценија дошло до велике интернационализације у области образовања. Суштина интернационализације је у припреми студената за живот и рад у интеркултурном и глобализованом окружењу, тј. свету. У српским високошколским установама, интернационализација се за сада у највећој мери спроводи кроз студентску мобилност.

Студирање у иностранству омогућава стицање знања и вештина које ће студенти применити по повратку у своју земљу али и развој интеркултурног разумевања и толеранције. Заправо, резултат мобилности је усавршавање страних језика, упознавање различитих култура, обичаја и начина живота и рада, уз истовремено приближавање своје културе и језика средини у којој се студира и успостављање веза из којих се касније може развити професионална сарадња јер су студенти на програмима мобилности уједно и амбасадори својих земаља. Због тога су за високошколске институције важне одлазна, као и долазна мобилност.

Радна верзија Стратегије интернационализације високог образовања у Србији за период 2017–2025. године, дефинисана је октобра 2016. године. Заснована је на Стратегији развоја образовања до 2020. године, у оквиру које је предвиђено више мера за отварање и интернационализацију високог образовања. Како је у Стратегији дефинисано, „У оквиру процеса интернационализације посебно место заузима мобилност студената. Мобилност студената олакшава њихову запошљивост, подржава интеркултуралност, достизање циљева Болоњског процеса и Европског простора високог образовања и утиче на повећање конкурентности привреде на глобалном тржишту“.⁸

За Универзитете у Србији, свакако је важно да с једне стране шаљу домаће студенте у иностранство, док с друге стране морају размишљати и у правцу привлачења иностраних студената, из региона и шире.

Програми мобилности које универзитети у Србији и факултети у оквиру њих могу користити су Еразмус+, CEEPUS III (Central European Exchange Programme for University Studies), Campus Europae (међународни програм мобилности студената који се реализује под окриљем Европске универзитетске фондације са седиштем у Луксембургу) и др.⁹

Ово је изузетно значајно за наш факултет јер су високошколске установе из програмских земаља дужне да поседују Еразмус повељу за високо образовање како би могле да учествују у пројектима мобилности и сарадње, док су се високошколске установе из партнерских земаља (међу којима је била и Србија), на принципе Еразмус повеље до сада обавезивале потписивањем интеринституционалног уговора с високошколским установама из програмске земље.

Потписан интеринституционални уговор

Пре почетка периода мобилности, институције које шаљу и примају студенте или особље, морају да се договоре у које активно-

8 Стратегија интернационализације високог образовања у Србији за период 2017–2025. године, октобар 2016. године

9 Више о томе погледати у: Мобилност у високом образовању – водич за високошколске институције, Фондација Темпус, Београд 2015

сти су укључени студенти (на основу уговора о учењу) или запослени (на основу уговора о мобилности) и мора бити потписан интеринституционални уговор.

Заправо, пријаве за пројекте за међународну кредитну мобилност, са унапред дефинисаним бројем мобилности, подносе високошколске институције програмских земаља својим националним агенцијама. Интеринституционалним уговором се дефинишу правила о признавању периода мобилности, као и принципи, захтеви и практични детаљи слања и пријема студената и особља високошколских институција. Уговор се потписује на нивоу универзитета (потписује га ректор или особа коју овласти) и подразумева могућности размене за све факултете, зависно од тога које студијске програме нуди партнерска високошколска институција програмске земље.¹⁰

Са циљем укључивања студента у наставне и ваннаставне активности, значајну улогу али и одређене одговорности и обавезе имају наставници на факултету који раде са иностраним студентима и декан факултета (који треба да покажу флексибилност и разумевање због евентуално другачијих академских захтева и очекивања), студентски парламент и студенти са институције у Србији (који треба да допринесу социјализацији иностраних студената), разне студентске организације као што су ESN Serbia (Erasmus Student Network Serbia), AIESEC, студенти волонтери.

Улога летњих школа у процесу интернационализације

О интернационализацији можемо говорити и у оквиру летњих школа на Филолошком факултету. Програми у оквиру летњих школа трају 2–6 недеља. То су предметни курсеви из различитих области и курсеви језика. У случају курсева српског језика, то су различити нивои српског језика, од потпуно базичног нивоа намењеног страним студентима који долазе у Србију без икаквог предзнања из српског језика, до виших нивоа.

Центар за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду, од 1986. године нуди интензивне курсеве

¹⁰ Мобилност у високом образовању – водич за високошколске институције, Фондација Темпус, Београд 2015

српског језика за међународне полазнике. Курсеви се одржавају у једној академској години, што значи два семестра (зимски и летњи семестар). Курсеве одржавају наши признати наставници, изворни говорници српског језика, који су дипломирали на Филолошком факултету. Од 2000. године повећава се број, а мења се и профил студената: стипендисти програма ЦЕПУС, ЕРАЗМУС, БАСИЛЕУС почињу да уче српски језик у Центру. Од 2006. године је устаљен број студената – око 200 годишње. Од 2010. године посебан изазов за предаваче српског као страног представљају пројекти Свет у Србији и Србија за Србе из региона због организације интензивне наставе за велики број студената различитог језичког и културолошког порекла. Поред стандардних годишњих курсева, у Центру се организују и специјализовани курсеви различитог трајања.

Од 2001. године Центар организује и летње курсеве у трајању од три седмице. Полазници ових курсева су углавном студенти славистике на иностраним универзитетима који користе летњи распуст како би усавршили своје знање српског језика.

Посебан вид наставе у Центру од 2013. године представља онлајн курс. Курс је постављен на Moodle платформи и намењен је за први ниво учења српског језика.

Међународни славистички центар на Филолошком факултету у Београду (МСЦ) је најстарија институција ове врсте у словенском свету. Циљ МСЦ-а је да подстиче и помаже проучавање наше књижевне културне баштине, као и учење и усавршавање српског језика у иностранству. У остваривању тог циља Центар посебну пажњу посвећује институцијама у свету које се баве језиком, књижевношћу и културом српског народа, те низом својих активности повезује славистичке катедре страних универзитета са делатношћу слависта у нашој земљи. Сваке године одржава се у организацији МСЦ-а Међународни научни скуп (са темама из српског језика и књижевности), на коме учествују научници из целог света који се баве славистиком, посебно србистиком. Поред овог међународног научног симпозијума Међународни славистички центар организује и Скуп слависта, Семинар за српски језик, књижевност и културу за стране студенте српског језика, источноевропских студија, политиколошких, правних, економских преводилачких и др. Овај семинар је једна од тзв. «летњих школа», које постоје у свим земљама Европе и у свим околним земљама. Одржава се у континуитету сваке године, већ 42 године,

од 1. до 20. септембра на Филолошком факултету у Београду. Ово је најстарији и једини семинар највишег нивоа на Универзитету, који похађају страни студенти српског језика у свету. До сада, током 42 године, овај семинар похађало је око 3600 студената из целог света и они су данас: дипломате, преводиоци наше књижевности, стручњаци за источноевропску тематику, новинари, асистенти и професори на преко сто универзитета у свету.

Летње школе омогућавају стварање незаборавног искуства у интернационалном окружењу. Разлог је што у кратком временском периоду обезбеђују интеркултурну комуникацију и учење, с обзиром на то да студенти различитог порекла, долазе из различитих држава, у односу на наставно особље или чак друге студенте. Садржај летњих школа је пажљиво осмишљен, ствара пријатну атмосферу и креативно и инспиративно окружење. Циљ је повезати предаваче и студенте кроз активности које укључују дружење и мање формалне односе. Акцент је на тимском раду а поред учења и на ваннаставним активностима, као што су учење националног плеса, учествовање у припремању традиционалних јела и другим облицима дружења. У питању је учење, уз дружење, при чему не треба занемарити могућности за учење које нам пружају нове ИК технологије, где се у учење укључују скајп, вајбер, интернет, on-line учење и сл.

Као неке од највећих изазова с којима се суочава приликом примене процеса интернационализације, Филолошки факултет има следеће проблеме:

1. Недовољно развијена свест о значају интернационализације;
2. Недовољан број студијских програма на енглеском језику (или неком другом страном језику);
3. Менторска настава која се држи долазећим студентима, с обзиром на то да нема довољно студијских програма на којима се настава држи на енглеском језику и мали је број иностраних студената;
4. Недостатак јединственог информационог система и система праћења података;
5. Недовољан број законских прописа који би прецизно дефинисали све аспекте процеса интернационализације као и права и обавезе свих субјеката који могу и треба да учествују у спровођењу свих активности везаних за интернационализацију итд.

Могућности у области студијских програма

- Сачинити већи број мултидисциплинарних студијских програма;
- Омогућити студентима да бирају предмете с различитих катедара;
- Развити каталог студијских програма, курсева или предмета на енглеском језику;
- Усвојити стандарде за студијске програме који су направљени за стране студенте, као и стандарде и услове за акредитацију заједничких студијских програма;
- Акредитовати студијски програм Библиотекарство и информатика за страним језицима, што ће значајно појачати капацитете студената Библиотекарства, како у проучавању културне баштине на глобалном нивоу, тако и у мобилности студената, истраживача и професора.

Неке од наведених препорука су већ реализоване у пракси, док на осталим, како би се ниво интернационализације високог образовања у Србији подигао, даље треба радити.

С обзиром на то да се у области интернационализације све више говори о интернационализацији код куће, фокус би у будућности требало да буде и на мобилности професора јер је то предуслов за интернационализацију курикулума.

Након истраживања које је било предмет овог рада, добијена је јаснија слика перспективе мобилности и интернационализације на Филолошком факултету Универзитета у Београду. У раду су представљени и неки од важних аспеката интернационализације, са фокусом на оне који се тичу проблема и потешкоћа академске мобилности студената и наставног кадра.

Закључна разматрања

На основу анализе добијених података, можемо закључити да су долазећи и одлазећи студенти, обухваћени нашим истраживањем, генерално посматрано, имали позитивно искуство боравећи на

размени. Међутим, поред позитивних аспеката о мобилности студента, подаци омогућавају и да изведемо закључке у ком правцу је потребно даље деловање, односно који су то фактори на које је потребно усмерити додати напор како би се целокупан процес и ефекти мобилности унапредили. Према налазима истраживања то су првенствено: шира понуда стипендија и курсева на енглеском језику, информисање студентата, компатибилност студијских програма и признавање испита.

Осим тога, сматрамо и да би истраживања мапирања стања мобилности на целом Универзитету могла да буду веома корисна како за Универзитет, тако и за сваки од факултета, јер би шири приступ омогућио да се идентификују заједничке и специфичне тешкоће на факултетима са којима се студенти и професори најчешће суочавају.

Нема сумње да је за даље унапређење квалитета мобилности, а тиме и нивоа интернационализације, потребно да се овим процесима управља на основу обухватних и ваљаних информација добијених квантитативним и квалитативним истраживањима. Уз систематска евалуативна истраживања, још једна од важних претпоставки на коју се указује у иностраним истраживањима ове проблематике је и истинска, не само декларативна, посвећеност сваке од високошколских институција подстицању процеса академске мобилности.¹¹ Другим речима, сваки од аспеката мобилности и интернационализације, захтева брижљиво истраживање, планирање, високу професионалност и изврност.

ЛИТЕРАТУРА

- Council of Europe / EBLIDA Guildenes on Library Legislation and Policy in Europe, 2000.
 European Parliament. Report on Role of Libraries in the Modern World, 1998.
 The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom.
 The IFLA Internet Manifesto, 2002.
 UNESCO Public Library Manifesto, 1994.
 Мобилност у високом образовању – водич за високошколске институције, Фондација Темпус, Београд 2015
 Стратегија интернационализације високог образовања у Србији за период 2017–2025. године, октобар 2016. године

11 [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/438603/IPOLCULT_ET\(2010\)438603_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/438603/IPOLCULT_ET(2010)438603_EN.pdf), Vossensteyn, H., Beerkens, M., Cremonini, L., Huisman, J., Souto-Otero, M., Bresancon, B., Focken, N., Leurs, B., McCoshan, A., Mozuraityte, N., Pimentel Bótas, P. C. and de Wit, H. (2010). Improving participation in the Erasmus programme. Final report to the European Parliament. Other. European Parliament.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/438603/IPOLCULT_ET\(2010\)438603_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/438603/IPOLCULT_ET(2010)438603_EN.pdf), Vossensteyn, H., Beerkens, M., Cremonini, L., Huisman, J., Souto-Otero, M., Bresancon, B., Focken, N., Leurs, B., McCoshan, A., Mozuraityte, N., Pimentel Bótas, P. C. and de Wit, H. (2010). Improving participation in the Erasmus programme. Final report to the European Parliament. Other. European Parliament.

Prof. Ljiljana Markovic, PhD

LIBRARY SCIENCE STUDIES AND PROSPECTS OF INTERNATIONALIZATION OF THE FACULTY OF PHILOLOGY

Summary

Bearing in mind that the preservation and fostering of linguistic and cultural diversity is extremely important for every nation and every individual, it is the obligation of, above all, us philologists to protect language diversity, as we preserve our own cultural heritage and autonomous view of the world in that way. Faculties of philology are natural strongholds of such ideas, considering that by learning languages, throughout their study programs, one not only masters the vocabulary, morphology, syntax, phonetics of a certain language, but also history, culture, literature and spirituality of a particular nation. The Faculty of Philology of the University of Belgrade, with its extensive study programs for teaching 30 languages and their respective literatures and cultures, general literature, general linguistics, library and information science, museology and archival science, and as one of the most developed faculties in Southeast Europe, is actively involved in international exchange projects of students and teachers. The studies on research methodology and techniques of scientific work, as well as all scientific areas that the study program of the Department of Library and Information Science integrates, are included into educational offer for foreign students.

Key words: language, literature, culture, philology, globalization, university education, social sciences and humanities, library science.

проф. др Александра Вранеш¹²

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch2378.6:8j:02\(497.11\)](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch2378.6:8j:02(497.11))

СТУДИЈЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА И СТУДИЈЕ КУЛТУРЕ³

Сажетак

Представљање историјских, културних и државних тековина, како би се истакла национална самобитност, с једне, и пријатељска намера, с друге стране, даје књигама и библиотекама значајну социјалну улогу. Библиотеке, музеји, архиви, позоришта, биоскопи - активни су делатници транскултурне и међунационалне комуникације. Међусобно сусретање народа и упознавање различитих култура, ослобађање појединих нација од различитих друштвених или догматских стега, наслеђени и нови културни концепти, истицање културе као централног сегмента сопственог националног и државног идентитета уз истовремено развијање способности за разумевање и прилагођавање другим културама основи су културне флуидности и динамике културних дешавања у библиотекама, као социјално и образовно одговорним, етички кредибилним и историјски слободарски и критички профилисаним едукативним, научним, културним, рекреативним институцијама. Отуда је и наставни план Катедре за библиотекарство и информатику окренут с мером и историји библиотека, музеја и архива и новим облицима културне политике; глобалној комуникацији и културном наслеђу; проучавању континуитета језика и културе спрам друштвених криза у друштвеним медијима и библиотекама. Просперитет Катедре за библиотекарство и информатику дограђује се над чврстим темељима претходних десетлећа и усмерава ка изучавању развоја библиотека и њихове улоге у

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд,

aleksandra.vranes@gmail.com; aleksandra.vranes@fil.bg.ac.rs

2 Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 178029 Министарства за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије, Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године.

3 Текст раније делимично објављен: Из историје Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду / Александра Вранеш. - Доступно и на: <http://scindeks.nb.rs/article.aspx?artid=1450-96870802005V>; У: Инфо-тека. - ISSN 1450-9687. - Год. 9, бр. 1/2 (2008), стр. 5-8.

мулти-, интер- и транскултуралним технолошки напредним друштвима.

Кључне речи: Катедра за библиотекарство и информатику; Филолошки факултет Универзитета у Београду; студије библиотекарства; студије културе.

Образовање библиотекара у бившим југословенским оквирима одвијало се у Љубљани, Загребу, Сарајеву, Београду и Новом Саду (на мађарском језику). Идеја о интердисциплинарности студија развијана је на 10. скупштини Савеза друштава библиотекара Југославије 1984. године у Опатији, 11. скупштини 1986. у Охриду, Другом интеркатедарском скупу наставника библиотекарства 1986. у Загребу, Трећем интеркатедарском скупу наставника библиотекарства 1988. у Београду. Сродне катедре су и у своме самосталном развоју након 1990. године наставиле раније трасираним путем, мада су њихов даљи развој значајно обележила политичка и економска условљавања. Настале су нове катедре на универзитетима на Палама, у Вараждину, Осијеку, али се нису развиле ни у Црној Гори, ни у Македонији. Крајем 1999. године Национална библиотека Македоније покушала је да уз сарадњу са универзитетима бивше Југославије, укључујући и београдски, сачини пројекат високошколског образовања библиотекара. али у томе није успела, задржавајући професионално усавршавање на нивоу државног стручног испита.

Државни испити су пожељан и неопходан облик прове-равања знања, иако су дуго времена, од пре Другог светског рата, а ту функцију имају и данас, били облик дошколовавања кадрова. Из потребе да се библиотечки радници не едукују само на курсевима и семинарима у организацији библиотека, у Београду је 1948. године отворена трогодишња средња библиотекарска школа са 21 предметом, од којих је 6 било ужестручних. Године 1950. прерасла је у четворогодишњу и у њој је у протеклом периоду матурирала 31 генерација књижничара, који су били, а многи су и данас, понос српске библиотечке делатности. Упоредо са стручном школом у Београду радила је и школа при Радничком универзитету у Приштини од 1967. до 1976. године.

Почетком седамдесетих година, тачније 1962, у садржајима предмета на постдипломским студијама своје место добило је и библиотекарство, а од 1963. уведено је образовање библиотечког кадра од основних студија у оквиру Филолошког факултета Универзитета у

Београду. Библиотекарство, књижарство и архивистику предавали су угледни професори Мирослав Пантић, Димитрије Вученов, Владан Недић. До 1965. године, када је Група укинута због финансијских и кадровских проблема, уписало се 25 редовних студената. Уз велико залагање и труд наставника, омогућено је да 19 студената заврши студије и дипломира, према наставном плану и програму, који је обухватао 16 предмета, од којих су пет, односно, три, били ужестручни.

Ужестручно усмеравање на средњошколском нивоу осамдесетих година обновило је образовање књижничара, а у оквиру Филолошког факултета удомило је Смер за библиотекарство као четворосеместрални програм интердисциплинарног карактера, на којем су се, током треће и четврте године студија, уз редовну наставу на матичним групама, слушала предавања из области Библиотечког пословања, Организације библиотека, Система каталога, Библиографије и научних информација и Историје књиге и библиотека, која су држали проф. др Љубица Ђорђевић, редовни професор, док су проф. др Љубинка Башовић, проф. др Војислав Максимовић, потом проф. др Десанка Стаматовић, проф. др Косара Вукасовић били наставници ангажовани из радног односа у другим установама образовања и културе. Групи су се знатно касније прикључили проф. др Владимир Јокановић, проф. др Бранко Кнежевић. Од катедарских почетака била је ту и асистент мр Александра Вранеш. Овакав облик школовања био је прихватљив и препоручљив у периоду када се једна научна дисциплина, тек почиње изучавати на универзитету. Тиме се омогућавало остваривање циклуса редовног школовања кадра за једну виталну и перспективну струку, без већих материјалних, кадровских и организационих тешкоћа, а на добрим основама ужестручне квалификације. Нестанком усмереног образовања укинута је интердисциплинарност током редовних студија, што је истовремено довело до оснивања Катедре за библиотекарство и информатику као самосталне наставно-научне јединице Филолошког факултета у Београду, која је интердисциплинарност успела да задржи на постдипломским студијама и при избору теме за докторат.

Током 1986/87. године настојало се да се установи друштвена сврсисходност за проучавање библиотекарства на универзитетском нивоу у четворогодишњем трајању студија и да се припреми Елаборат о оснивању Групе за библиотекарство. По препоруци декана Филолошког факултета проф. др Никше Стипчевића (изреченој на састанку 10. 01. 1989), упућен је позив проф. др Радославу Анђусу,

проф. др Милану Божићу, мр Душку Витасу, доц. др Љубиши Рајићу и мр Љубомиру Жиропађи да присуствују састанку 18. 01. 1989⁴, како би заједно са наставним кадром ондашњег Семинара за библиотекарство (доц. др Десанком Стаматовић, доц. др Косаром Вукасовић и асист. мр Александром Вранеш) испитали карактеристике сугерисаног пројекта. Састанку нису присуствовали проф. др Радослав Анђус и проф. др Милан Божић. На састанку је закључено да се прихвата предложени наставни план Групе за библиотекарство и информатику, уз следеће корекције: класификација предмета на општеобразовне, општестручне и ужестручне; стапање садржаја и назива предмета како би постојећи наставни кадар могао да изводи наставу у складу са одредбама Закона; проширење садржаја предмета Историја књиге и библиотека на технологију штампања, традиционалну и савремену; померање информатичких предмета на почетне године студија; искључивање предмета Југословенске књижевности и усклађивање програма предмета Српскохрватски језик и Примена рачунара у групе предмета.⁵ Чланови Катедре су као прилог записнику са ове седнице доставили наставни план, по коме су ужестручни предмети: Основи библиотекарства; Организација библиотека и библиотечко пословање, Систем каталога, Класификациони системи и индексирање, Историја књиге и библиотека са основама архивистике, Информатика и информациони системи, Библиографија и научне информације, Примена рачунара у лингвистици и науци у књижевности, Методика наставе библиотечно-информационе делатности, Педагошка психологија; док су општестручни предмети: Енглески језик, други страни језик, Српскохрватски језик, Опште лингвистика, Социологија културе и уметности. Дискусија о Елаборату наставила се на седници одржаној 27.01.1989, којој су присуствовали, поред чланова Катедре, проф. др Недељко Парезановић, као представник Математичког факултета, саветник др Душан Витас, као представник Рачунарске лабораторије Природно-математичког факултета, и доц. др Љубиша Рајић. На предлог проф. др Недељка Парезановића прихваћено је да информатички предмети буду инкорпорирани у наставни план почев од другог семестра, како би дипломирани стручњаци били компетентни за рад у сваком рачунском центру. Уверавања др Витаса

4 Архива Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду. — Дел. бр. 299 од 19.01. 1989.

5 Исто. - Дел. бр. 301 од 28. 01. 1989.

да би квалитет наставе био значајно побољшан уколико би Филолошки факултет потписао споразум о сарадњи са Математичким факултетом у циљу коришћења његове рачунарске учионице, отворила су и дискусију о потреби међусобног повезивања факултета са Универзитетском библиотеком «Светозар Марковић» и Народном библиотеком Србије и софтверским пакетима и базама података апликативним у библиотекарству, архивистици и лингвистици. Проф. Парезановић и др Витас преузели су на себе обавезу да обликују програме информатичке групе предмета. У акту упућеном декану Филолошког факултета, сугерисано је да наставу изводе: проф. др Недељко Парезановић за предмете Основи информатике и Примена рачунара у лингвистици; доц. др Гордана Павловић-Лажетић за предмет Информациони системи; проф. др Милан Божић за предмет Математички основи информатике.⁶ Елаборат о оснивању Групе за библиотекарство и информатику састојао се из три целине у којима су разматрани услови, потребе и сам програм. У време када је Елаборат процесуиран, на територији СФРЈ библиотекарство је изучавано на филозофским факултетима у Сарајеву, Загребу, Љубљани, Новом Саду (на мађарском језику). Факултету организације и информатике у Вараждину. У Семинару за библиотекарство, установљеном на Филолошком факултету у Београду 1980/81. школске године, до 1990. године наставу је похађало око 150 студената. магистрирао један и докторирало пет кандидата. Како је образовни профил дипломирани библиотекар-информатичар био дефицитаран, сматрало се да га је неопходно школовати, а проф. др Недељко Парезановић и мр Душко Витас сматрали су предложени програм „најбољим за ове студије у нашој земљи».⁷ Различита тумачења, правна и просветна, нису том приликом омогућила формирање Групе за библиотекарство и информатику у оквиру Семинара као организационе јединице Факултета.

Комисија за израду елабората за оснивање Катедре за библиотекарство и информатику образована је још једном на седници Савета Филолошког факултета, одржаној 11.05.1989, на којој је тим чином покренут и поступак за оснивање Катедре. Чланови Комисије били су: проф. др Мирослав Пантић (председник Комисије), проф. др Злата Бојовић, доцент др Десанка Стаматовић, мр Александра Вранеш, Јован

6 Исто. - Дел. бр. 303 од 03. 02. 1989.

7 Исто.- Дел.бр. 301 од 28.01. 1989.

Јанићијевић и Смиља Томашевић.⁸ Први састанак Комисије у новом сазиву одржан је 15. 01. 1990,⁹ а присуствовали су му и декан проф. др Никша Стипчевић и продекан проф. др Слободан Грубачић. Мада је проф. др Мирослав Пантић изразио незадовољство због смањеног обима изучавања књижевности, истовремено је овај програм у свим другим сегментима окарактерисао као идеалан за обучавање библиотекара у општим типовима библиотека.¹⁰ Усвајањем Елабората на Универзитету, уз пуну подршку тадашњег ректора проф. др Слободана Унковића, Филолошком факултету је додељена матичност за научну област библиотекарства. Прва генерација студената библиотекарства и информатике, по усвајању елабората, уписала се на Филолошки факултет 1990. године.

Допис Катедре за библиотекарство и информатику од 12. 11. 1990. године, упућен Центру за постдипломске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду, сведочи о даљем развијању постдипломских студија и предлогу да наставу на VII2 степену за ужестручне предмете изводе: проф. др Мирослав Пантић, проф. др Недељко Парезановић, проф. др Бранко Кнежевић, доц. др Десанка Стаматовић, мр Душан Витас (или мр Цветана Крстев).¹¹ Настава Информатике, коју је изводио проф. Недељко Парезановић, одржавана је од 1991. године у компјутерској учионици Библиотеке града Београда¹², а од 1996. године у компјутерској учионици Филолошког факултета, реализованој захваљујући донацији Данске краљевске школе из Копенхагена и Америчке амбасаде. До сада уписаних двадесет шест генерација студената, са њих око 60 у једној генерацији, потврђују потребу друштва за школовањем овако профилисаних кадрова, пораст заинтересованости младих за ову научну грану, али и научност, животност и флексибилност наставних планова и програма, јер су скоро сви дипломирани библиотекар-информатичари запослени, а нарочито позитивна околност је да су у иностранству, након нострификације дипломе, могли наставити постдипломске студије.

8 Исто. - Дел. бр. 356а од 12. 05. 1989

9 Исто.- Дел. бр. 416од 09. 01. 1990.

10 Белешке проф. др Десанке Стаматовић, седница Комисије од 15.01. 1990.

11 Архива Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду. - Дел. бр. 464 од 12. 11. 1990.

12 Исто. - Дел.бр.475а од 24. 01. 1991.

Данас на Катедри за библиотекарство и информатику раде: др Гордана Стокић Симончић, ред. професор, управник Катедре; др Цветана Крстев, ред. проф; др Александра Вранеш, ред. проф. (заменик управника катедре); др Бојан Ђорђевић, ван. проф; доценти др Милош Утвић, др Драгана Грујић, др Гордана Ђоковић; секретар и библиотекар Катедре Зорица Ивковић Савић, координатор за КОБИС у факултетским библиотекама, демонстратор Марина Милошевић, сарадник у настави Анђела Стошић.

До сада уписаних двадесет шест генерација студената, са њих око 60 у једној генерацији, потврђују потребу друштва за школовањем овако профилисаних кадрова, пораст заинтересованости младих за ову научну грану, али и научност, животност и флексибилност наставних планова и програма. Поред основне групације обавезних предмета (из области: историја писма, књиге и библиотека, библиотечко пословање, организација библиотека, библиотечко законодавство, систем каталога и класификациони системи, организација знања, историјски и теоријски развој библиографије у свету и у домаћим оквирима, менаџмент и маркетинг библиотека, научне информације, информациони системи, рачунарска лингвистика, формирање и коришћење база података, архивистика, музеологија, методологија истраживања и цитирања, издаваштво и књижевство) студентима се пружа прилика да сами обликују сопствени образовни профил бирајући из групација педагошко-психолошких, филолошких, библиолошких дисциплина. Тек у новије време, због ступања на снагу прописа којима се забрањује запошљавање нових лица у државним установама, има дипломаца који нису запослени, што раније није био случај. Веома је важно што им је диплома свуда у иностранству нострификована без полагања разлика у испитима. Просперитет Катедре за библиотекарство и информатику дограђује се над чврстим темељима претходних десетлећа, у којима је студирало укупно 1384 студента (у школским: 1963/64, 1964/65, 1991/92 – 2015/16), дипломирао 521 студент (1966/67 – 1972/73, 1988/82– 1982/83, 1994/95 – 2014/15), мастер студије завршило, по „старом програму“ 145 студената, а по „новом“, акредитованом, њих 65, док је укупно докторирало 38 кандидата.

Угледу Катедре значајно доприносе различите стручне и научне активности, као што су: успостављање сарадње са Емпорија државним универзитетом, Филозофским факултетом Универзитета „Св. Климент Охридски“ у Софији; Институтот за књигу Универзитета у Грацу;

Институтом за међународну политику, Музејом савремене уметности у Београду); организација међународних научних конференција (*Други међународни скуп наставника библиотекарства: сарадња, образовање, квалитет; Деца и библиотеке; Економска улога библиотека у савременом друштву; Лидерство у библиотекама; Интелектуална слобода у библиотекама; Етика у науци и култури; Информациона писменост и доживотно учење; Електронска библиотека; Књига и језик у развоју савременог друштва; Дигитализација културне баштине у функцији учења на даљину*); организација семинара акредитованих од стране Министарства просвете (*Школски библиотекар - сарадник у настави; Настава језика и књижевности у школској библиотеци; Креативност у библиотекама*); учествовање студената на пројектима под надзором наставника, какви су: обрада Дворске библиотеке, инвентарисање и ревизија у библиотекама.

Статус библиотекарства у друштву зависи од успешности обликовања образованог, активног, ефикасног, прогресивног, мотивисаног, флексибилног и приступачног библиотекара, каквог треба школовати на универзитету, а потом му омогућити да се у библиотеци развије у креативног сарадника. То му омогућава на Универзитету у Београду усвојена Болоњска декларација, захваљујући којој се поред основне групације обавезних предмета (из области: историја писма, књиге и библиотека, библиотечко пословање, организација библиотека, библиотечко законодавство, систем каталога и класификациони системи, историјски и теоријски развој библиографије у свету и у домаћим оквирима, менаџмент и маркетинг библиотека, научне информације, информациони системи, рачунарска лингвистика, формирање и коришћење база података, етика, архивистика, музеологија, издаваштво, методологија истраживања и цитирања) студентима пружа прилика да сами обликују сопствени образовни профил бирајући из групација педагошко-психолошко-методичких, филолошких, библиолошких дисциплина.

Представљање историјских, културних и државних тековина, како би се истакла национална самобитност, с једне, и пријатељска намера, с друге стране, даје књигама и библиотекама значајну социјалну улогу. Библиотеке, музеји, архиви, позоришта, биоскопи - активни су делатници транскултурне и међунационалне комуникације. Међусобно сусретање народа и упознавање различи-

тих култура, ослобађање појединих нација од различитих друштвених или догматских стега, наслеђени и нови културни концепти, истицање културе као централног сегмента сопственог националног и државног идентитета уз истовремено развијање способности за разумевање и прилагођавање другим културама основи су културне флуидности и динамике културних дешавања у библиотекама, као социјално и образовно одговорним, етички кредибилним и историјски слободарски и критички профилисаним едукативним, научним, културним, рекреативним институцијама. Отуда је и наставни план Катедре за библиотекарство и информатику окренут с мером и историји библиотеке, музеја и архива и новим облицима културне политике; глобалној комуникацији и културном наслеђу; проучавању континуитета језика и културе спрам друштвених криза у друштвеним медијима и библиотекама. Отуда се на Катедри родила идеја и Факултет ју је подржао за акредитацију мастер програма Културе у дијалогу, који у научном смислу омогућава пуну транскултуралност, мултилингвалност и интердисциплинарност, чији се развој потом подржава на докторским студијама. У практичном смислу иницијатива Катедре довела је до формирања Дигиталне библиотеке Филолошког факултета и ДООИ агенције. У току су припреме за акредитацију нових студијских програма: на мастер студијама Дигитална заштита, у сарадњи са Универзитетом у Даблину и Универзитетом у Берлину, а на докторским студијама Дигитална хуманистика, у сарадњи са Емпорија универзитетом и Универзитетом у Пескари.

Наставници, сарадници и студенти Катедре за библиотекарство и информатику утичу и на виђење улоге библиотекарства и библиотечке информатике у нашем друштвеном развоју. У том смислу имају пуну сарадњу са библиотекама, музејима, архивима и другим установама културе у Србији. У њима су студенти библиотекарства и информатике радо виђени и поштовани сарадници., једнако срдечно како су колеге библиотекарски драги гости, пријатељи и сарадници Филолошког факултета.

Извори и литература:

Архива Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду.
 The Role of University Education in Enabling Free Access to Information / Aleksandra Vraneš

// Journal of education for library and information science. - ISSN 0748-5786. - 48, 2 (spring 2007), p. 139-153.

Из историје Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду / Александра Вранеш. - Доступно и на: <http://scindeks.nb.rs/article.aspx?artid=1450-96870802005V>. - У: Инфотека. - ISSN 1450-9687. - Год. 9, бр. 1/2 (2008), стр. 5-8.

Prof. Aleksandra Vraneš, PhD

LIBRARY SCIENCE AND CULTURAL STUDIES

Summary

Presentation of historical, cultural and national achievements, in order to highlight the national identity on the one hand and a friendly intention on the other attributes books and libraries an important social role. Libraries, museums, archives, theaters, cinemas - are active agents in transcultural and transnational communication. Mutual encounter of peoples and introduction to different cultures, liberation of certain nations from different social or dogmatic constraints, inherited and new cultural concepts, emphasis on culture as a central segment of national and state identity while developing skills for understanding and adapting to other cultures, are the basis of cultural fluidity and dynamics of cultural developments in libraries, as socially and educationally responsible, ethically credible, a historically libertarian and critically profiled educational, scientific, cultural and recreational institutions. Therefore, the curriculum of the Department of Library and Information Science is oriented, to a certain extent, towards both the history of libraries, museums and archives and new forms of cultural policies; global communication and cultural heritage; studies of the continuity of language and culture against social crisis in social media and libraries. The prosperity of the Department of Library and Information Science is build upon solid foundations created over the past decades and is directed towards studying the development of libraries and their role in multi-, inter- and transcultural technologically advanced societies.

Key words: Department of Library and Information Science, library science studies, cultural studies

Проф. др Гордана Стокић Симончић¹Универзитет у Београду²

Филолошки факултет

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch3371.3:02\(497.11\)](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch3371.3:02(497.11))

НАСТАВА ИСТОРИЈЕ НА КАТЕДРИ ЗА БИБЛИТЕКАРСТВО И ИНФОРМАТИКУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Сажетак

Од школске 1991/92, од када непрекидно делује Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду, али и пре тога, од формирања Одсека за библиотекарство (1962), преко двогодишњег Смера за библиотекарство и информатику (1981–1991), настава из области историје књиге и библиотека била је незаобилазни и саставни део студијског програма. Данас, на основним студијама Катедре за библиотекарство и информатику, два семестра опште и националне историје књиге и библиотека, заједно са курсевима из архивистике и музеологије, пружају студентима солидну основу за будуће бављење историјским темама. Сама чињеница да су предмети *Историја књиге и библиотека 1–2* и *Књига и библиотеке код Срба 1–2* обавезни за све студенте, Катедру сврстава у оне малобројне које наставу из ове области не организују као изборну или нуде курсеве из историје књиге, фаворизујући је на рачун историје библиотека.

Као и свака друга историја, и историја библиотека повећава човеково разумевање и моћ савладавања окружења. Будући да се њоме, генерално, не баве школовани историчари, на библиотекарским школама је одговорност да негују сам предмет, јачају компетенције студената за историјска истраживања и формирају научно језгро ове дисциплине. За професионалну заједницу библиотекара у Србији уобличавање историје српских библиотека има пресудан значај јер она чини темељ професионалног идентитета и основу за превредновање друштвене мисије и друштвене улоге библиотеке.

Овај аналитичко-синтетички прилог реафирмацији изучавања историје библиотека има за циљ да, у време обележавања 55 година наставе

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
gordana.stokic.simoncic@gmail.com

2 Назив пројекта: Дигиталне медијске технологије и друштвено-образовне промене. Евиденциони број пројекта: 47020.

библиотекарства на Универзитету у Београду, подсети на фундаментални значај историјских сагледавања у свим професионалним заједницама.

Кључне речи: библиотекарство, високошколско образовање, наставни програм, историја библиотека, професионални идентитет, Катедра за библиотекарство и информатику, Београд

Увод

Од школске 1991/92, од када непрекидно делује Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду, али и пре тога, од формирања Одсека за библиотекарство (1962), преко двогодишњег Смера за библиотекарство и информатику (1982–1991), настава из области историје књиге и библиотека била је незаобилазни саставни део студијског програма. На домаћим се просторима увек полазило од претпоставке да тек познавање развоја неког феномена омогућава његово пуно разумевање и зато се није приклонило пракси једног броја западноевропских библиотекарских школа које су наставу историје књиге и библиотека релативизовале прогласивши је изборном. Данас, када се у далеко развијенијим библиотечно-информационим системима, попут онога у Скандинавији или САД, јавила забринутост због маргинализације историје библиотека као дисциплине³, размишљања предметног наставника на нашим просторима не иду у правцу *бити или не бити*, него се тичу методологије истраживања и подучавања. Да ли је историја библиотека само то – хронолошки развој институција и њима својствених процеса, или је реч о систему друштвених односа који креира библиотеку у складу са својим ставом према образовању, информисању и култури? Да ли се историја библиотека заиста бави само библиотекама или је то генерички појам који означава укупну област библиотекарства? Колико историја књиге (као уосталом и историја писма) ставља у неравно-

3 Више видети у: Жан-Пјер В. М. Ерибел, „У славу наше прошлости: историјска истраживања, историја библиотека и историографски императив“, *Гласник Народне библиотеке Србије* (2014/2015): 58–73, преузето 1. 3. 2019, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4785.

Гордана Стокић Симончић, „Историја библиотека као научна дисциплина“, *Гласник Народне библиотеке Србије* (2014/2015): 89–90, преузето 1. 3. 2019, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4787.

праван положај историју библиотека? Ко се и из којих побуда бави историјом библиотека? Како се предаје и које су тешкоће студената везане за ову проблематику? Каква је улога библиотекарских школа у неговању кадра за професионална историјска истраживања? Колика је, на националном нивоу, покривеност историјских тема везаних за библиотекарство? Зашто нам је све то уопште важно?

Овај рад настоји да одговори бар на нека од наведених питања, полазећи од претпоставке да су историјска истраживања основ за изградњу идентитета сваке професије, па тако и професионалне заједнице библиотекара у Србији.

Настава историје књиге и библиотека као обавезна

Данас се, на основним студијама Катедре за библиотекарство и информатику, настава историје књиге и библиотека организује током прва два семестра и то кроз два предмета, који обухватају општу и националну проблематику. Предмет *Историја књиге и библиотека* заступљен је у обиму од једног двочаса недељно, а сврстан у академско-општеобразовне. Упоредо, студенти прве године имају и обавезни предмет *Књига и библиотеке код Срба* као стручно-апликативни, у обиму од два двочаса седмично.

Будући да су наведени предмети део укупног наставног програма на Филолошком факултету, на којем се језик и писмо изучавају по дефиницији, развој писама, суштински везан за изучавање књиге, присутан је у предметима на Катедри за библиотекарство и информатику само у мери неопходној да се разуме повезаност два феномена. И из области историје писама, као и из историје књиге, курикулум Филолошког факултета нуди студентима неколико изборних предмета. Историја књиге и библиотека указује се, међу њима, као потпуно специфичан и за општу културу драгоцен угао посматрања, а за студенте на Катедри као основа за разумевање савремених тенденција у професији. С друге стране, сама чињеница да су предмети *Историја књиге и библиотека 1–2* и *Књига и библиотеке код Срба 1–2* обавезни за све студенте, Катедру сврстава у оне, сразмерно малобројне у Европи, које наставу из ове области не организују као изборну или нуде курсеве из историје књиге, фаворизујући је на рачун историје библиотека.

Чини се да је синтагма *историја библиотека* генерички појам. С обзиром на чињеницу да се користи када су у питању историјска истраживања у библиотекарству, заправо, под њом се подразумева историја библиотечких зграда, установа и организација, али и историја библиотекарства. За историју институција неминовно су везани поједини радни процеси, у хронолошком поретку, биографије појединаца, развој читалачке публике и издаваштва, истраживања корисничких интересовања, технологија штампе, материјали и прибор за писање, тј. физички носиоци информација, због чега је историја библиотека – много више од онога што јој име каже. Енглеске синтагме, *library history* и *history of librarianship*, које се често користе алтернативно, једнако су неодређене. С друге стране, историја библиотека обухвата и писање о историји библиотека – начину на који се пише о библиотекама, изворима и методама које се користе приликом историјских истраживања, интерпретацији догађаја и односа. Другим речима, историја библиотека бави се и библиотечком историографијом.⁴

Оно што студенти прве године, наравно, не знају на почетку наставе је да улазе у професионалну заједницу која није изнедрила довољно литературе да покрије области опште и националне историје библиотека. Ситуација са историјом књиге знатно је боља, јер се ово интердисциплинарно поље обogaђује радом историчара књижевности и језика, археографа, конзерватора и кодиколога. Међутим, област историје библиотека далеко је ужа и, чини се, тиче се само библиотекара. Док је инострана литература знатно богатија, на српском језику (а претпоставка је да студенти прве године користе литературу на матерњем језику) њоме се бави тек неколико приручника: 2–3 домаћа, већ застарела, наслова која третирају укупну проблематику⁵ и један број оних који се само делимично баве овим темама или су дело махом хрватских аутора. Расутост текстова, неуједначеност података које доносе, па чак и мали број примерака ових књига представљају објективну тешкоћу у савладавању градива⁶.

4 Стокић Симончић, „Историја библиотека као научна дисциплина“: 89–90.

5 Александар Поповић, *Приручник из историје библиотека* (Београд: Друштво библиотекара НРС, 1958); Љ. Бацкић-Деспотовић, *Историја писма, књиге и библиотека* (Београд: Стручна књига, 1980).

6 Звонимир Кулунџић, *Како је постала књига* (Београд, 1955); Aleksandar Stipčević, *Povijest knjige* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. i 2006); Milan Pelc, *Pismo, knjiga, slika: uvod u povijest informacijske kulture* (Zagreb: Golden marketing, 2002); Драгутин Фуруновић, *Историја и естетика књиге* (Београд, 1999); Драгутин Фуруновић, *Енциклопедија штампарства* (Београд, 1999).

Оно што студенти прве године, такође, не знају је – општа историја. Генерално лоше знање историје које донесу из средњих школа није довољно да пружи оквир за изучавање историје књиге и библиотека. Предајући годинама овај предмет на Катедри за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду, могу са приличном сигурношћу да тврдим да историја није међу омиљеним дисциплинама српске младежи. „Чини се, осим тога, да смо им ми који памтимо више, истраумирани *савременом историјом*, пренели, ако не нашу конфузију у погледу на историјске догађаје од Другог светског рата наовамо, а оно идеју о узалудности једне области знања коју, ионако, уобличавају – победници. С друге стране, јаке тенденције глобализације имају и онај аспект деловања који бављење историјом готово изједначава са национализмом... Није, дакле, чудо што чак и када знају фактографију не знају контекст – нити су спремни да се њиме много баве.“⁷ Зато настава историје књиге и библиотека не може да буде ређање сувопарних хронолошких факата везаних за библиотеке и библиотекаре, него мора да буде тумачење околности и друштвених односа који доводе до оснивања и напредовања библиотека.

Социолошки оквир би, при томе, требало да одреди предметни наставник и да га непрестано супротставља дубоко увреженим ставовима о инертности библиотека као институција. Према нашем схватању, оквир у који би требало поставити развој библиотека чине економска моћ оснивача и ниво демократичности односа у одређеној средини. С једне стране, библиотеке настају онда када економска моћ одређеног друштва постане толика да омогућава њихово оснивање и издржавање. С друге стране, предуслов за напредовање библиотека су демократски односи у друштву, а начин образовања, односно врста знања, оспособљености, квалификација и вештина које се сматрају друштвено пожељним, директно утиче на њихов развој. Што је шире замишљена структура образовања, што су веће могућности појединаца да постану део те структуре, а затим, што су им доступнији извори знања и информисања, то су и библиотеке развијеније. Историја библиотека открива да су оне такве какав је и однос одређене заједнице према знању и, још прецизније, према одређеним нивоима и врстама знања.⁸ Најшире дефинисана улога

7 Гордана Стокић Симончић, „У трагању за историјом“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 18 (мај 2011): 1.

8 Гордана Стокић Симончић, „Увод или чему нас учи историја библиотека“, у *Библиотека кроз време: Прилози општој историји библиотека до 16. века*, Гордана Стокић Симончић прир. (Панчево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2017), 8.

библиотека – да повезују људе и забележено знање – директно зависи од стратегијских циљева које једно друштво себи поставља у домену образовања, информисања и културног развоја својих чланова.

Српске библиотеке траже своју историју

У културној историји Срба историја библиотека још није нашла заслужено место, а не може га ни наћи овако непотпуна и недоследна каква је. Историјом српских библиотека бави се сразмерно мали број библиотекара и то са променљивим успехом, а изван струке – готово нико. То није специфичност нашег библиотекарства, али је звоно за узбуну у тренутку кризе професионалног идентитета и све интензивнијег утицаја политике на професионалну сферу.

Корени савременог српског библиотекарства налазе се у 18. веку који је Србима донео прве школске и специјалне библиотеке, а уз најстарије – манастирске, још читав низ религијских библиотека: епархијске, митрополијске, парохијске. У 19. веку јачале су приватне и школске библиотеке, али је он изнедрио и националну библиотеку, читалишта и јавне библиотеке као свој највиши домет. Такође и прве законе који се односе на библиотечку делатност, обавезни примерак, именовање првог државног библиотекара... Двадесети век био је време стандардизације пословања, интернационализације делатности, почетка аутоматизације, али и век великих ломова за српске библиотеке: време растурања и уништавања библиотека у ратовима, време цензурисања књига и време изолације.⁹

Три века развоја библиотека и готово један век дуги покушаји да се делатност библиотекара етаблира као професија, нису уродили заједничким памћењем.

„Да би нека друштвена група имала свој колективни идентитет, потребно је да постоји заједничко тумачење догађаја и доживљеног који су током времена утицали на обликовање те заједнице“¹⁰.

9 Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, *Библиотеке и идентитет: пролегомена за историју модерног српског библиотекарства* (Панчево: Градска библиотека; Нови Сад: Филозофски факултет, 2012).

10 Џон Тош, *У трагању за историјом: Циљеви, методи и нови правци у проучавању савремене историје* (Београд: Сlio, 2008), 23.

Овај став историчара Џона Тоша, према коме заједничко памћење представља предуслов за постојање колективног идентитета, може објаснити бројне мањкавости у вези са позиционирањем библиотека у савременом српском друштву. Између осталих и оне који се баве историјом домаћих библиотека. Данас не знамо, на пример, ко је први српски библиотекар и на основу којих критеријума бисмо га првим библиотекарском могли означити; тек смо утврдили колико је јавних библиотека радило у Србији између два светска рата; недоследност у тумачењу односа читалишта и јавних библиотека још увек чини године оснивања појединих јавних библиотека у најмању руку проблематичним; немамо јасну представу о укупним донетима српског библиотекарства после Другог светског рата, нарочито о, по професионалним донетима, фасцинантном периоду 1960–1990. године; о професионалном удружењу, Библиотекарском друштву Србије, недовољно знамо па му ове године обележавамо 70-годишњицу, а могли бисмо да обележимо 88-годишњицу; немамо лексикон знаменитих библиотекара; не трудимо се да оповргнемо страшне оптужбе које нас терете да смо народ који се, у последњој деценији 20. века, вандалски односио према туђој књизи и библиотекама.¹¹

Све ово временски се подудара са писањем нове историје балканских народа, при чему су библиотеке моћно средство за манипулацију. У то је могуће уверити се и прегледањем веб-страница националних библиотека у окружењу, на којима се уопште не помиње 70 година рада у јединственом југословенском библиотечком систему. Парадигматичан је и пример Друштва југословенских библиотекара – ДЈБ које је почело са радом 1931. године, након што су конституисане његове три секције: Београдска (4. априла), Загребачка (8. априла) и Љубљанска (13. јуна), а обуставило активности крајем 1938, пошто је Загребачка секција изнела предлог да се, уместо ДЈБ, формирају три засебна друштва, а чланови Главне управе из Београда, у знак протеста, поднели оставке. Осам година деловања првог професионалног библиотекарског удружења на југословенским просторима потом је готово пало у заборав, а касније основана друштва, велика већина некадашњих чланова, као и историчари библиотекарства, прећуткивали су, углавном из политичких разлога, његово постојање.

11 Стокић Симончић и Вучковић, *Библиотеке и идентитет: пролегомена за историју модерног српског библиотекарства*.

Данас се на веб-страници Хрватског књижничарског друштва¹² не помиње Друштво југословенских библиотекара нити његова Загребачка секција. Као година оснивања струковног удружења наводи се 1940, када су практично исти они чланови који су од оснивања ДБЈ били најактивнији представници Загребачке секције – др Јосип Бадалић (1888–1985), Матко Ројнић (1908–1981), Ева Верона (1905–1996), Марко Орешковић (1909–2005), др Елза Кучера (1883–1972) – основали самостално Друштво. Они су, затим, након Другог светског рата, активно учествовали у стварању и раду Друштва библиотекара Хрватске, основаног 25. новембра 1948.¹³ И док хрватски веб-сајт потпуно прећуткује ДЈБ, словеначки истиче само штуру информацију о томе како су се словеначки библиотекари најпре учлањивали у Аустријско библиотекарско удружење, а да је 1931. у Загребу основано Друштво југословенских библиотекара те да је Љубљанска секција у њему била представљена иницијално са шест, а укупно са 10 чланова, који су, додуше, наведени поименце!¹⁴

Утврђивање историјских чињеница суштинско је питање сваке историје, па и историје библиотека. Онда када нека професионална групација из било ког разлога (фаворизовања библиотекарске праксе, утилитарности професије или политичких интереса) одустане од чињеница везаних за сопствени развој, лако се одриче од историјских истраживања уопште. Насупрот томе, истрајавање на хронологији догађаја, разумевању односа и оквира догађања, узрочно-последичним везама, не само да јача компетентност појединаца, него јача самосвест библиотекарске заједнице у целини. Тако је и вишедеценијско истрајавање Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду на историји књиге и, посебно, библиотека дало значајне резултате. Примера ради, комплетан историјат јавних библи-

12 Hrvatsko knjižničarsko društvo, „Povijest“, preuzeto 15. 1. 2017, http://www.hkdrustvo.hr/hr/o_nama/povijest/. У том тексту се помиње *један пожутели папир*, из чега се може закључити да они друге грађе и немају. У Београду се налази и акт на основу којег се може говорити о тачном датуму оснивања, а који се не наводи на веб-страници. Др Јосип Бадалић, Матко Ројнић, Ева Верона, Марко Орешковић, др Елза Кучера потписали су приступнице током марта и априла 1940.

13 Гордана Стокић Симончић, „Друштво југословенских библиотекара и Библиотекарско друштво Србије: континуитет професионалног удруживања“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 31 (новембар 2017): 56 – 61, doi: 10.19090/cit.2017.31.56-61.

14 Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, „Zgodovina“, preuzeto 15. 1. 2017, <http://www.zbds-zveza.si/?q=node1/50>.

отека успостављен је серијом израђених докторских дисертација¹⁵, превреднована је улога манастирских библиотека у развоју српске културе¹⁶, исправљају се заблуде и разрешавају непознанице везане за одређене историјске личности или епохе. Изучавани на нивоу докторских, односно магистарских студија, сви ови феномени су везани за „историјску секцију“ Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета, а наставак историјских истраживања омогућиће да кроз један број дисертација – дођемо до потпуно уобличене и поуздане историје библиотека код Срба. Тек на тој платформи биће могуће градити колективни идентитет библиотекара у Србији.

Закључак

Будући да се историјом библиотека генерално не баве школовани историчари, на библиотекарским је школама одговорност да негују сам предмет, јачају компетенције студената за историјска истраживања и формирају научно језгро ове дисциплине. Два семестра опште и националне историје књиге и библиотека, заједно са курсевима из архивистике и музеологије, пружају студентима Катедре за библиотекарство и информатику у Београду солидну основу за будуће бављење историјским темама. Историја библиотека као дисциплина сазрева у националним оквирима једнако као и у међународним, а питања њеног обухвата, аутономности и компетенција истраживача, требало би посматрати као саставни део тог процеса.

У оквиру савременог поља културе на националном нивоу, библиотечко-информациона делатност је далеко најбоље организована, а на то утиче и импетив сарадње, повезивања и умрежавања који је интернационални и којег јасно заступају кровне међународне

15 Од читалишта у Србији у 19. веку (Десанка Стаматовић) и теоријско-методолошких сагледавања феномена јавности у библиотекарском контексту (Жељко Вучковић), преко историјата јавне библиотеке у Крагујевцу (Мила Стефановић), јавних библиотека у Србији 1901–1918. године (Бранка Драгосавац) и између два светска рата (Биљана Ђурашиновић) прати се линија историјских синтеза које воде ка изчавању савременог српског библиотекарства. Претходила су им, свакако, бројна и разноврсна појединачна истраживања која морају бити основа и која, превреднована, омогућавају научне синтезе.

16 Ж. Војновић, „Манастирске библиотеке на подручју карловачке митрополије у 18. веку“ (докторска дис., Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2018).

библиотекарске организације. Време је да библиотеке – најстарије културне институције код Срба – путем научних историјских истраживања, добију поуздану и неупитну историју, а тиме и заслужено место како на националном тако и на међународном плану.

Литература и извори:

- Бацкић-Деспотовић, Љ. *Историја писма, књиге и библиотека*. Београд: Стручна књига, 1980.
- Војновић, Ж. „Манастирске библиотеке на подручју карловачке митрополије у 18. веку“. Докторска дис., Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2018.
- Ерибел, Жан-Пјер В. М. „У славу наше прошлости: историјска истраживања, историја библиотека и историографски императив“. *Гласник Народне библиотеке Србије* (2014/2015): 58–73. Преузето 1. 3. 2019. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4785.
- Zveza bibliotekarskih društva Slovenije. „Zgodovina“. Преузето 15. 1. 2017. <http://www.zbds-zveza.si/?q=node1/50>.
- Кулунџић, Звонимир. *Како је постала књига*. Београд, 1955.
- Pelc, Milan. *Pismo, knjiga, slika: uvod u povijest informacijske kulture*. Zagreb: Golden marketing, 2002.
- Поповић, Александар. *Приручник из историје библиотека*. Београд: Друштво библиотекара НРС, 1958.
- Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. i 2006.
- Стокић Симончић, Гордана. „Друштво југословенских библиотекара и Библиотекарско друштво Србије: континуитет професионалног удруживања“. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 31 (новембар 2017): 56–61. doi: 10.19090/cit.2017.31.56-61.
- Стокић Симончић, Гордана и Жељко Вучковић. *Библиотеке и идентитет: пролегомена за историју модерног српског библиотекарства*. Панчево: Градска библиотека; Нови Сад: Филозофски факултет, 2012.
- Стокић Симончић, Гордана. „Историја библиотека као научна дисциплина“. *Гласник Народне библиотеке Србије* (2014/2015): 89–90. Преузето 1. 3. 2019. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4787.
- Стокић Симончић, Гордана. „Увод или чему нас учи историја библиотека“. У *Библиотека кроз време: Прилози општој историји библиотека до 16. века*. Гордана Стокић Симончић, прир., 7–9. Панчево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2017.
- Стокић Симончић, Гордана. „У трагању за историјом“. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 18 (мај 2011): 1–2.
- Тош, Џон. *У трагању за историјом: Циљеви, методи и нови правци у проучавању савремене историје*. Београд: Clio, 2008.
- Фуруновић, Драгутин. *Енциклопедија штампарства*. Београд, 1999.
- Фуруновић, Драгутин. *Историја и естетика књиге*. Београд, 1999.
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. „Povijest“. Преузето 15. 1. 2017. http://www.hkdrustvo.hr/hr/o_nama/povijest/.

Prof. Gordana Stokić Simončić, PhD

HISTORY AS A TEACHING SUBJECT AT THE DEPARTMENT OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

Summary

Since the school year 1991/92, when actually operating Department of Library and Information Science, Faculty of Philology, University of Belgrade, started and even before that, since the establishment of the Department of Library Science (1962), and the two-year course for Library and Information Science (1981-1991), teaching history of the book and libraries was an essential and integral part of the study program. Today, the basic studies at the Department of Library and Information Science include two semesters of general and national history of the book and libraries, and together with courses in archival science and museology, provide students with a solid foundation for future dealing with historical issues. The mere fact that the subjects of the general book and libraries history, and national history of the book and libraries are compulsory for all students, ranks the Department among the few ones that do not organized the subjects as an elective or offer courses in the book history, favoring it in relation to library history.

Like every other history, library history increases man's understanding and mastering the power of the environment. Since it is generally not dealing with trained historians, library schools have a responsibility to nurture the object itself, strengthen students' competence for historical research and form the core of this scientific discipline. For professional community of librarians in Serbia shaping the history of Serbian libraries is crucial as it forms the basis of professional identity and the basis for a reevaluation of the social mission and social role of libraries.

At the time when we celebrate 55 years of teaching librarianship at the University of Belgrade, this syntetical contribution to reaffirmation of studying library history aims to remind to the fundamental importance of historical observation in all professional communities.

Key words: Library and information science, higher education, curriculum, library history, professional identity, Department of Library and Information, Faculty of Philology, University of Belgrade.

Доц. др Драгана Грујић¹²
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch4371.3::02\(497.11\)](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch4371.3::02(497.11))

КОНЦЕПЦИЈА И ПРАКСА МЕТОДИЧКИХ ПРЕДМЕТА НА КАТЕДРИ ЗА БИБЛИТЕКАРСТВО И ИНФОРМАТИКУ НА ФИЛОЛОШКОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Сажетак

Катедра за библиотекарство и информатику на Филолошком факултету Универзитета у Београду током дугогодишњег деловања настоји да прошири наставно искуство и развије наставне планове који ће истовремено задовољити потребе студената и испратити реформе у образовању. Од доношења Закона о високом образовању 2005, 2006, 2008. и посебно 2009. године, Катедра је прихватајући болоњску декларацију креирала нове предмете. На академским студијама другог степена – мастеру, посебна пажња посвећена је методичким предметима. Концепција и пракса предмета Библиотека у настави и Методичка пракса – хоспитовање представљени су кроз резултате истраживања спроведеног међу мастер студентима који су похађали ове курсеве током школске 2016/17. године

Кључне речи: Катедра за библиотекарство и информатику, Библиотека у настави, Методичка пракса, мастер студије, студенти, истраживање

Методички предмети на Катедри за библиотекарство и информатику

Катедра за библиотекарство и информатику на Филолошком факултету Универзитета у Београду од свог оснивања, од 1990. године,

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
dragana.gr@gmail.com

2 Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 178029 Министарства за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије, Књижевство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године.

до данас развија наставне планове који теже да истовремено задовоље потребе студената и испрате реформе на свим нивоима образовања.³ Од доношења Закона о високом образовању 2005, 2006, 2008. и посебно 2009. године, Катедра је прихватајући болоњску декларацију креирала нове предмете. На реформисање наставних програма утицао је и најновији „Закон о основама система образовања и васпитања“. Наиме, према овом закону за рад у школи неопходно је 30 ЕСП бодова који припадају групи предмета из области психологије, педагогије и методике наставе (ППМ предмети) и 6 ЕСПБ праксе,⁴ што је минимум захтева у складу са Европским системом преноса бодова. У жељи да усклади наставни план и програм са најновијим одредбама овог закона, на Катедри за библиотекарство и информатику посебна пажња посвећена је изборним методичким предметима: Информациона и медијска писменост у школској библиотеци, Информациона и медијска писменост у науци, Библиотека у настави и Методичка пракса – хоспитовање.

Предмети Библиотека у настави и Методичка пракса су превасходно усмерени на указивање значаја укључивања библиотеке у наставни процес и оспособљавања студената за рад са ученицима у школском окружењу. Основна одлика и новина која их карактерише је интерактивна метода рада на часовима и практична настава.

Циљ ових предмета је да студенти:

- активно учествују у раду,
- стекну професионална знања и искуства,
- упознају различите облике рада,
- критички посматрају, вреднују и унапређују свој рад,
- формирају и развију сопствени методички стил,
- уоче разлике у раду са млађим и старијим ученицима,
- практично примене стечено теоријско знање и да се
- адаптирају на радно окружење.

Колико смо у томе успешни? У жељи да се добије одговор на ово питање, спроведено је истраживање.

3 Министарство просвете и спорта, *Квалитетно образовање за све: изазови реформе образовања у Србији* (Београд, 2004); Службени гласник Републике Србије, *Закон о високом образовању*, 76/2005.

4 Службени гласник Републике Србије, *Закон о основама образовања и васпитања*, бр. 72/2009, 88/2017 (члан 142).

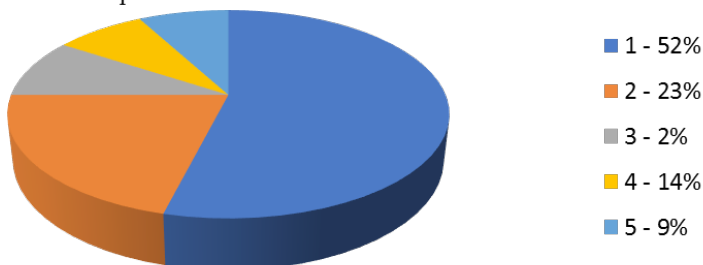
Истраживање

- Методологија рада и узорак варијабли

Узорак испитаника чинили су мастер студенти који су током школске 2016/2017. године похађали курсеве Библиотека у настави и Методичка пракса. Наставом из ових предмета желимо да омогућимо студентима да повежу теоријско знање и практично искуство, формирају основу за даљи рад, а самим тим да студенти развију позитиван став према изабраним предметима – што уједно представља полазне хипотезе истраживања. Ова два предмета у току наведене године похађало је 268 студената, од којих је 239 учествовало у анкети⁵ која је дистрибуирана путем мејла и на часовима. Анкета је била анонимна, а у интерпретацији резултата нисмо делили студенте према полу, годинама, ни завршеним основним академским студијама. Упитници, наменски састављени за потребе овог истраживања, обухватили су девет тврдњи које су се односиле на квалитет предмета (вредновање теоријске и практичне наставе, програма и квалитет рада и примена стеченог знања). Од инструмената примењена је скала процене, ставови испитаника процењивани су путем петостепене скале Ликертовог типа, која садржи следеће категорије одговора: 1 – уопште се не слажем, 2 – углавном се не слажем, 3 – не знам, неодлучан сам, 4 – углавном се слажем и 5 – потпуно се слажем.

- Резултати

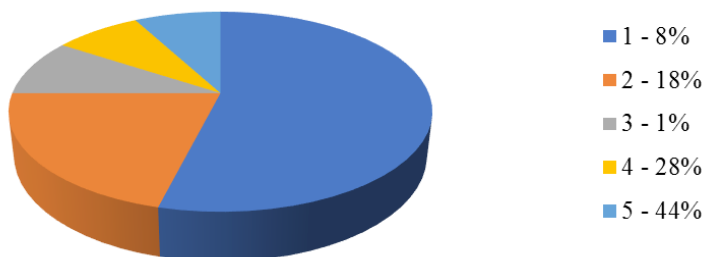
1. Пре похађања методичке наставе на Катедри за библиотекарство и информатику, имао сам знања из области библиотекарства

⁵ Од 206 студената колико је одбарало и слушало предмет Библиотека у настави у наведеној години 185 је одговорило, а од 62 студента која су похађала Методичку праксу одговорило је 54.

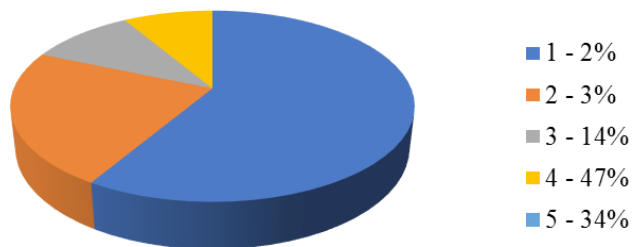
Катедра за библиотекарство и информатику је интердисциплинарна – курсеве који припадају групи изборних предмета могу да бирају и студенти других студијских група. Управо прва тврдња открива да предмете Библиотека у настави и Методичка пракса више похађају студенти којима библиотекарство није примарна научна област.

2. На мастер студијама први пут сам се сусрео са методиком наставе

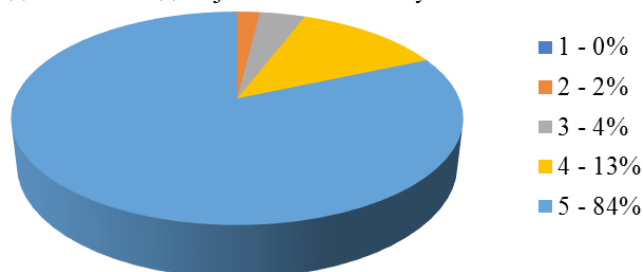

Чак 44% испитаника се први пут сусреће са методиком наставе на мастеру, што може указати и на потребу да овакви предмети буду више заступљени на основним студијама.

3. Задовољан сам увођењем изборних методичких предмета на Катедри за библиотекарство и информатику

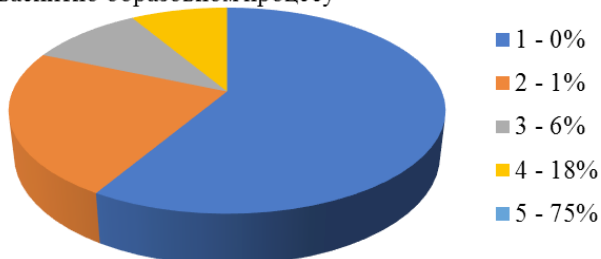

4. Задовољан сам добијеним знањем/искуством

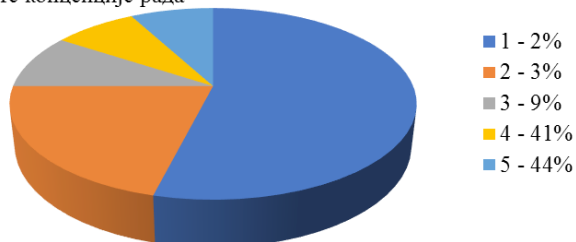
Предмети пружају могућност да се и студенти који долазе из других области усавршавају и стекну практична и стручна знања из библиотекарства. Добијени одговори иду у прилог концепцији и реализацији наставе.

5. Предмет ми је омогућио да сагледам важност школске библиотеке у васпитно образовном процесу

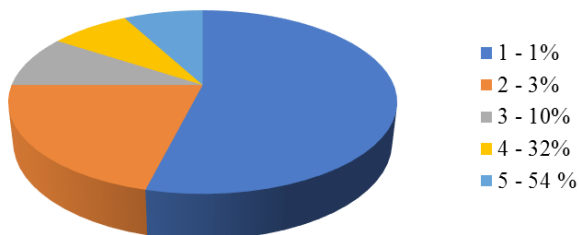
Како је библиотека саставни део васпитно образовног процеса и њено деловање у великој мери почива на сарадњи наставног и стручног кадра, охрабрује податак да 75% испитаника увиђа њен значај. Овоме су свакако допринели и школски библиотекари, који током обављања праксе имају улогу ментора.

6. Оспособљен сам да у непосредном васпитно-образовном раду препознам различите концепције рада

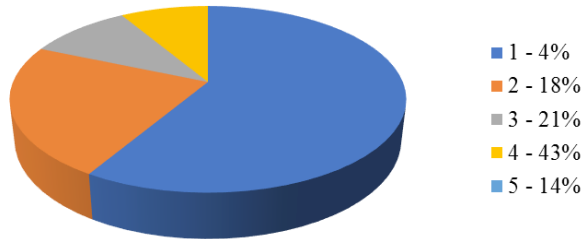
Студенти, посебно током праксе, имају прилику да присуствују часовима у нижим и вишим разредима како би се упознали са различитим облицима рада прилагођеним узрасту, потребама и интересовањима ученика. Велики број испитаника је препознао предности овакве организације наставе.

7. Потребно је више оваквих методичких предмета

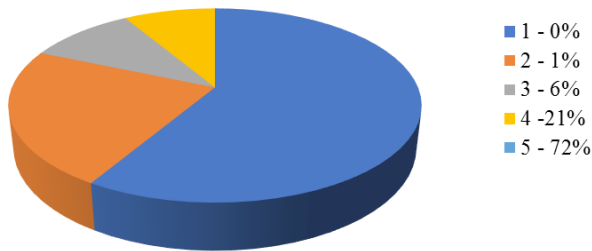

Добијени одговори потврђују ставове студената изнетих у другој тврдњи.

8. Сечено знање омогући ће ми да лакше нађем посао

9. Сечено знање користиће ми у будућем професионалном ангажовању

Приликом дефинисања исхода учења, неопходно је је сагледати и које су то компетенције за обављање посла неопходне.⁶ Велики број студената види предности које похађање наставе из ових предмета доноси и верују да ће у раду моћи да примене научено (72% испитаника), нажалост само 14% испитаника сматра да ће им то помоћи у запошљавању.

Закључна разматрања

Иако је учествовање у истраживању добровољно, одзив је био велики, те се добијени одговори могу сматрати релевантним. Циљ анкете био је да се испитају ставови студената према изборним

⁶ Martina Vukasović, *Razvoj kurikuluma u visokom obrazovanju* (Beograd: Alternativna akademska obrazovna mreža, 2006), 78.

методичким предметима. Одговори потврђују полазне хипотезе – да су предмети Библиотека у настави и Методичка пракса неопходни студентима у циљу стицања и развијања стручних компетенција потребних за рад у школи, односно школској библиотеци. Упркос чињеници да већини испитаника библиотекарство није примарни избор студирања (тврдња бр. 1), показују позитиван однос према наведеним предметима, према школи и библиотеци као њеном саставном делу. Библиотека својим фондом и услугама траба да подржи одвијање наставе и код ученика изгради позитиван став према књизи и читању, те је важно да студенти – будући библиотекари и наставници препознају библиотеку као важан чинилац у раду школе.

Анализа анкете открива да је Катедра за библиотекарство и информатику увођењем ових изборних методичких предмета у великој мери успела да задовољи потребе и интересовања студената. Управо највећи степен слагања у ставовима студената је у тврдњи бр. 3 – Задовољан сам добијеним знањем/искуством (84% испитаника). Поштујући улогу студената у академској заједници, треба омогућити вредновање предмета и наставе од стране студената у циљу побољшања целокупног наставног процеса. Пожељно је оваква истраживања спроводити чешће и у већем обиму, како би се у складу са повратним информацијама вршила ревизија постојећих наставних планова.

Литература:

- Министарство просвете и спорта. *Квалитетно образовање за све: изазови реформе образовања у Србији*. Београд, 2004.
- Службени гласник Републике Србије. *Закон о високом образовању*, 76/2005.
- Службени гласник Републике Србије. *Закон о основама образовања и васпитања*, 72/2009, 88/2017.
- Vukasović, Martina. *Razvoj kurikuluma u visokom obrazovanju*. Beograd: Alternativna akademska obrazovna mreža, 2006.

Dragana Grujić

**THE CONCEPT AND PRACTICE OF THE METHODOLOGICAL SUBJECTS AT
THE DEPARTMENT OF LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCE AT THE FACULTY
OF PHILOLOGY, UNIVERSITY OF BELGRADE**

Summary

Department of Library and Information Science at the Faculty of Philology, University of Belgrade, during the years of work seeks to expand the educational experience and develop curricula that will meet the needs of students and at the same time accompany reforms in education. Since the adoption of the law on higher education in 2005, 2006, 2008 and especially in 2009, with the implementation of the Bologna Declaration, Department has created new subjects. On the academic studies of second degree – master, special attention was paid to the subjects from methodological field. The concept and practice of the subject Library teaching and Methodical practice – demonstration classes are presented through the results of a survey conducted among the master students who have attended these courses during the 2016/17 academic year.

Key words: Department for Librarianship and Information Science, Library teaching, Methodical practice, master studies, students, Likert scale, research.

Доц. др Гордана Ђоковић¹²Универзитет у Београду
Филолошки факултет<https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch5>
316.3:02

БИБЛИОТЕКЕ У ДРУШТВУ ЗНАЊА

Сажетак

Принцип данашњег модерног друштва које се заснива на знању је идеја о целоживотном образовању свих појединаца који морају бити спремни да уче и да се усавршавају током целог живота. У времену брзих промена и пораста количине знања, најважнија особина је флексибилност и прилагодљивост новонасталим променама. Целоживотно образовање је савремени концепт према коме се образовање не завршава са завршетком формалног образовања и стицањем дипломе, него се истиче важност перманентног осавремењавања теоријског знања и практичних вештина одраслих особа. Знање данас представља кључни фактор сваког развијеног друштва, а како знање не можемо стицати целог живота у школи, неопходно је да се у процесе целоживотног образовања укључе и друге институције. Библиотеке су одувек пратиле промене у друштву, а преносећи знање и информације и утицале на те промене и биле њихов носилац. Данас оне, прилагођавањем и реорганизацијом, постају информациони центри, па поред васпитно-образовне улоге добијају и нови концепт.

Кључне речи: друштво знања, целоживотно образовање, целоживотно учење, библиотеке.

Принцип данашњег модерног друштва које се заснива на знању је идеја о целоживотном образовању свих појединаца који морају бити спремни да уче и да се усавршавају током целог живота. У времену брзих промена и пораста количине знања, најважнија особина је флексибилност и прилагодљивост новонасталим променама. Целожив-

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
gosa.djokovic@gmail.com

2 Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 178029 Министарства за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије, Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године.

вотно образовање је савремени концепт према коме се образовање не завршава са завршетком формалног образовања и стицањем дипломе, него се истиче важност перманентног осавремењавања теоријског знања и практичних вештина одраслих особа. Библиотеке су одувек пратиле промене у друштву, а преносећи знање и информације и утицале на те промене и биле њихов носилац. Данас оне, прилагођавањем и реорганизацијом, постају информациони центри, па поред васпитно-образовне улоге добијају и нови концепт. Оне сада морају одиграти кључну улогу у информационом описмењавању и прихватању нових технологија задржавајући притом своје раније образовне вредности.

Филозофија учења током целог живота није ни у ком случају идеја нашег времена. Људска потреба за сталним усавршавањем и целоживотним образовањем стара је колико и сама цивилизација. Почети животног образовања везују се за Индију и индијског филозофа Мануа, док се ова идеја на знатно вишем нивоу везује за рану кинеску цивилизацију и оснивача кинеске филозофије Конфучија (551-479). Конфучије је творац идеје друштвеног напретка са акцентом на усавршавање људи. Ову идеју касније проналазимо и код великих филозофа као што су: Сократ, Платон, Аристотел и др.

Сократ је посебно место у својим проучавањима посветио образовању. Он је посебно истакао античку традицију перцепирања знања као врхунску вредност и изједначио је са моралом. Сократ је тврдио „да је свима потребно васпитање и учење и да је незнање узрок лошег делања“³.

До решења проблематике образовања Платон је дошао преко покушаја успостављања идеалне државе. Да би се створила и одржала идеална држава најважније је добро образовање. Тако се обезбеђује правда у држави, јер онда свако ради оно што најбоље зна. „Лоша државна уређења и настају због необразованости и лошег васпитања, па се зато образовање и јавља као кључни фактор у конституисању ‘идеалног’ поретка и његовом очувању од промена које су, у складу са Платоновим социјалним конзервативизмом, штетне и непожељне по државу“⁴.

3 Protagora ; Sofist / Platon ; [preveli Koloman Rac, Milivoj Sironić ; predgovor napisao Branko Bošnjak]. - Zagreb : Naprijed, 1975 (Zagreb : "Ognjen Prica"). - 192 str. ; 20 cm. - (Filozofska biblioteka)

4 Pojava i rani razvoj ideja o permanentnom obrazovanju / Katarina Ceković // Andragoške studije. - ISSN 0354-5415. - Vol. 2, br. 1 (1995). / Str. 11.

У време француске грађанске револуције долази се на идеју о институционализацији перманентног образовања преко пројеката народног образовања. Ова веома добро разрађена идеја о образовању одраслих која је укључивала и разне установе за образовање и разне форме самообразовања, је упркос великом угледу актера (Таљеран, Кондорсе, Роме, Лепелтје и други), ипак одбачена.

Следећа фаза у развоју доживотног образовања је претварање идеје о перманентном образовању у научну концепцију. Са појавом индустријализације, у свету се дешавају бројне друштва, технолошке, социјалне и културне промене које повлаче и потребу за перманентним образовањем запослених. Нарочито са појавом електронике јача потреба да се радници перманентно образују и управо тада је идеја о перманентном образовању добила своју велику шансу. Данас, у 21. веку сведоци смо пропагирања значаја целоживотног учења које образовању омогућава да се суочи са бројним изазовима.

Концепт целоживотног учења је данас свуда у свету прихваћен као нова парадигма образовања, за шта су најзаслужније међународне организације UNESCO, OECD, Светска банка и Европска комисија, у чијим се програмима рада налази већ дуги низ година.

На заседању Европског већа у Лисабону 2000. године закључено је да је унапређивање целоживотног образовања неопходно за успешну транзицију према друштву и економији утемељеним на знању што све утиче на културни, економски и друштвени живот грађана.

Кирстен Дротнер, професорка студија културе на СДУ Универзитету у Данској, сматра да у јавном дискурсу, од средине деведесетих година двадесетог века, термин *друштво знања* потискује израз *информационо друштво*⁵. „Док се *информационо друштво* фокусира на необрађену информацију, термин *друштво знања* наглашава разноврсност понуде знања као резултата човековог руковања информацијама“⁶. Основни разлог за то она види у променама дефиниције друштва и нивоима социјалног развоја. По њој, друштво знања карактерише преношење нагласка са образовања на учење. Под тим, она мисли, на целоживотно учење које није институционализовано.

5 Иновације у библиотекама за друштво знања / Кирстен Дротнер ; превела Мирослава Дукић // Годишњак Библиотеке Матице српске. - ISSN 0351-3580. - (2005 [шт. 2006]), стр. 193.

6 Исто, стр. 194.

Образовање и целоживотно учење можемо сматрати најважнијим условима за стварање демократског друштва. Право демократско друштво свим својим припадницима пружа могућност и прилику да се доживотно образују и проширују своја знања у складу са демократским принципима и процедурама у за то предвиђеним формалним или неформалним установама учења.

Библиотеке као образовне, културне и информационе установе доприносе учењу, знању, информисаности и демократији а корисницима омогућавају слободан приступ информационим изворима потребним за учење, рад, информисаност или разоноду. Право појединца на слободан приступ информацијама произилази из људског права на слободу изражавања. Библиотеке помажу појединцима у стварању и обликовању мишљења о многим темама, као и укључивању већег броја грађана у друштвени живот и тако посредно доприносе развоју демократије.

Концепт целоживотног образовања се односи на идеју учења које траје целог живота и на стварање таквог образовног система који ће моћи у сваком тренутку, сваком појединцу, без обзира на старост или професију, да пружи нову могућност да овлада новим знањима. У данашњем динамичном свету, пуном промена, људима се мора пружити могућност да унапреде своја знања и способности како би могли да одговоре на захтеве савременог света. Људима треба пружити могућности преквалификација и осавремењивања њиховог знања у циљу очувања радних места, па тако целоживотно учење можемо сматрати концептом који помаже и социјално-економску трансформацију и развој.

У Србији је *Стратегија образовања одраслих*⁷ почетак стварања културе учења и економије засноване на знању и унапређењу способности одраслих људи. Замишљена је као део реформе образовања у Србији, која ће помоћи у изградњи индивидуалне свести становника и схватању да су учење и образовање трајни процеси и да се преко различитих облика усавршавања и преквалификација може боље одговорити на захтеве савременог доба. Односи се на све облике и нивое образовања и обухвата све старосне узрасте, од ране младости до трећег доба, и различите циљне групе.

7 Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/Strategija%20razvoja%20obrazovanja%20odraslih%20u%20Republici%20Srbiji.pdf> (12.5.2017)

Народне библиотеке данас представљају локалне културне, информационе и образовне центре који различитим програмима подстичу и пружају подршку целоживотном образовању и у будућности ће сигурно постати установе које ће у својим локалним заједницама бити носиоци целоживотног учења. Оне могу бити носиоци и реализатори одређених програма континуираног образовања одраслих. Могућности целоживотног учења у народним библиотекама су заиста велике и уколико се комбинују и са традиционалном библиотечком праксом могу дати бројне резултате. Као пријатна места за учење, приступачна свима без изузетака, као складишта великог броја информација заиста могу и треба да постану центри целоживотног образовања.

Целоживотно учење није новина за народне библиотеке. Најуспешнија светска организација која постиже целоживотно учење у народним библиотекама, EIFL⁸ (Electronic Information for Libraries) сарађује са библиотекама широм света како би повећала приступ знању и омогућила приступ дигиталним информацијама, нарочито у земљама у транзицији. Приступ знању је од суштинског значаја за образовање и науку, побољшање живота и стварање људског капитала од кога зависи и развој друштва. Зато библиотеке имају кључну улогу у повећању приступа знању кроз пружање квалитетних ресурса информација и услуга.

Основу сваког демократског друштва чини знање, па се жеља за стицањем знања и целоживотним учењем може сматрати темељем сваке демократије. Библиотеке као носиоци огромне количине знања и информација, представљају „камен темељац“ демократије. Оне помажу људима да пронађу различите изворе информација, добију додатно образовање, стекну нове способности, развију вештине информационе писмености и тако постану спремни да пруже допринос развоју демократског друштва.

Библиотеке, као демократске институције, представљају изворе информација за све људе без икакве искључености, оне обезбеђују слободу говора, слободу учења, слободу мишљења и изражавања. Оне пружајући приступ свим облицима знања и интелектуалних активности, представљају подршку за учење током читавог живота, подједнако за све.

8 <http://www.eifl.net/> (10.3.2017.)

Као установе које пружају подршку учењу током целог живота, библиотеке такође подстичу и развој грађанског друштва. Обезбеђивањем релевантних информација, оне пружају свим људима могућност да уче и тако научени лакше изнесу своје ставове и идеје. Такође, представљају и места где људи могу слободно да говоре, размењују своје мисли и боре се за своје интересе.

У друштву које омогућава целоживотно учење, библиотеке могу постати центри који повезују учење, формалне или неформалне природе, са глобалним средствима информисања и стицања знања и зато ће бити веома значајне у развоју будућих система доживотног учења.

Да би одговорили савременим захтевима, стручњаци у библиотечно-информационој делатности морају константно да се усавршавају. Континуирано образовање библиотекара почиње након завршетка формалног школовања и траје током читавог живота кроз различите облике усавршавања: курсеве, семинаре, радионице, конференције који им омогућавају стално напредовања у раду.

Принцип данашњег модерног друштва, које се заснива на знању, је идеја о целоживотном образовању свих појединаца који морају бити спремни да уче и да се усавршавају током целог живота. Повећавањем просечне старости становништва многе развијене земље постају нације одраслих и старих људи. Знања која стичемо у младости, у току редовног школовања, данас брзо застаревају. Због тога је веома важно да се учење активно одвија у току целог живота.

Рад на информационом описмењавању је круцијалан у 21. веку у којем је образовање перманентан процес. Посебно је важно посветити пажњу у раду са младима који данас одрастају на новим технологијама. Такав начин одрастања их доводи у ситуацију да стичу лажну претпоставку да једноставним отварањем прве странице коју избаци Гугл претраживач долазе до адекватних података. У океану информација свакодневно до нас стиже много оних које су нефилтриране. Информационо писмена особа мора да има систематичност у претраживању, да уме да развије план претраживања који ће у току самог претраживања смислено прилагођавати. Потребно је знати користити референсну литературу, обратити се библиотекару за помоћ, правилно цитирати, издвојити одговарајуће цитате, користити чланке у часопису, on-line каталоге и друге базе података, знати да се правилно претраживање Гугла разликује од проналажења

информација у књизи, али и од претраживања електронског каталога... Потребно је поседовати много вештина и константно учити нове. Такође, важно је да и библиотекари схвате да овакав концепт целоживотног учења утиче и на њих, па и они сами добијају нове улоге. Они су такође принуђени да посећују семинаре, стручна предавања и уче до краја живота јер да би помогли некоме у стицању знања, морају и сами да поседују одређено знање. Нове технике претраживање се стално појављују, а интернет стално трпи промене, па је важно бити у току. Циљ оваквог начина лоцирања, евалуирања и коришћења информација јесте особа која ће на основу обрађених података и њихове анализе синтезом формирати сопствено мишљење и на тај начин стварати нова знања. Библиотеке и библиотекари који раде у њима могу и морају одиграти кључну улогу у информационом описмењавању друштва.

Литература

- Иновације у библиотекама за друштво знања / Кирстен Дротнер ; превела Мирослава Дукић // Годишњак Библиотеке Матице српске. - ISSN 0351-3580. - (2005 [шт. 2006]).
- Protagora ; Sofist / Platon ; [preveli Koloman Rac, Milivoj Sironić ; predgovor napisao Branko Bošnjak]. - Zagreb : Naprijed, 1975 (Zagreb : "Ognjen Prica"). - 192 str. ; 20 cm. - (Filozofska biblioteka)
- Pojava i rani razvoj ideja o permanentnom obrazovanju / Katarina Ceković // Andragoške studije. - ISSN 0354-5415. - Vol. 2, br. 1 (1995).
- Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/Strategija%20razvoja%20obrazovanja%20odraslih%20u%20Republici%20Srbiji.pdf> (12.5.2017)

Gordana Đoković

University of Belgrade

Faculty of Philology

LIBRARIES IN THE KNOWLEDGE SOCIETIE

The principle of today's modern society based on knowledge is the idea of lifelong education of all individuals who must be willing to learn and improve throughout life. In a time of rapid change and increase the amount of knowledge, the most important feature is the flexibility and adaptability to new changes. Lifelong education is a modern concept according to which education does not end with the completion of formal education and graduating, but emphasizes the importance of continuing modernization of theoretical knowledge and practical skills of adults. Today, knowledge is a key factor in any developed society, and how we can gain knowledge of the whole life of the school, it is essential that in the process of lifelong education and other institutions involved. Libraries have always accompanied changes in society, and transferring knowledge and information they have impact on these changes and become their holder. In today's electronic age they become information centers, and in addition to educational role purchased a new concept.

Keywords: knowledge societie, lifelonf education, lifelong learning, libraries.

Др Бојан Ђорђевић, ван. проф.¹

Универзитет у Београду²

Филолошки факултет

<https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch6>
930.2:82

КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ МЕМОАРСКЕ ГРАЂЕ

Сажетак

У раду се најпре указује на разнородност мемоарске грађе са архивистичког становишта (усмени извори /тзв. oral history/, мемоари, мемоарски записи, дневници). Потом се говори о модалитетима прикупљања и вредновања такве грађе, а онда се на основу примера мемоарске грађе о Владану Десници и Јовану Дучићу сачињених или прикупљених од стране људи који су их познавали, али нису били књижевници, указује на потребу критичког упоређивања такве мемоарске грађе са архивским изворима или са другим мемоарским изворима, ради верификовања чињеница садржаних у сећањима.

Кључне речи: мемоарска грађа, књижевна историја, критика извора, сећање, верификација чињеница.

1.

Са документалистичког становишта мемоарску грађу чине сва сећања – усмена и писана, циљано сакупљана (интервјуима са тзв. ауторима сећања, као и прикупљањем писаних сећања) или прибављена као већ сачињена од аутора. Дакле, ову грађу чине снимљена усмена сећања (која спадају у домен тзв. oral history), писани мемоарски записи, целовити мемоари, посебна сећања на појединце, као и дневници и дневничке белешке. Оваква мемоарска

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
nalesko1965@gmail.com

2 Назив пројекта: Српска књижевност у европском културном простору.
Евиденциони број пројекта: 178008.

грађа чини саставни део архивске грађе, не само у архивима, већ и у библиотекама. Та грађа незаобилазан је – и прворазредан – извор и за књижевну историју. Но, поред мемоарске грађе самих књижевника (која се обично има на уму када говоримо о таквој грађи, и која, у великом броју случајева, бива објављена у виду мемоара или дневника), не мање је значајна мемоарска грађа њихових савременика – културних радника, политичара, уметника, публициста, и других. Ова грађа још увек није како треба пописана, систематизована и на прави начин верификована као књижевноисторијски извор. Наравно, ради се и о препрекама, или боље рећи тешкоћама, које проистичу из природе такве грађе и правних норми везаних за њу. Мемоари и дневници, рецимо, спадају у тзв. приватну архивску грађу, конвенционалног карактера, и у многим случајевима није регулисано право аутора грађе (ако је још жив), ималаца грађе (врло често ауторових наследника), као и самих архива или библиотека, и то у свим сегментима – чувања, права на увид у грађу, права на коришћење грађе од стране истраживача, права на објављивање грађе (у целисти или у деловима) и, последично, могућих ауторских права.³ Ова питања постају још важнија када је у питању дигитализација такве грађе, па се онда указује дилема у коју сврху се мемоарска грађа дигитализује, тј. каква су права архива или библиотека у том процесу. Да ли се, од стране аутора сећања или његових наследника, архивима и библиотекама дозвољава да такву грађу дигитализују само ради заштите, или и ради лакше доступности јавности, тј. истраживачима? До које мере се може ићи у изради научног апарата (консолидацији информација, индексирању, објашњењима, и слично)? А ако се и сви ови услови испуне, каква су уопште права аутора сећања или онога ко је та сећања даровао или продао архиву или библиотеци у процесу коришћења грађе, и евентуалној заштити приватности?⁴

Но, чак и ако смо сагласни када је реч о потреби дигитализовања, или чак и публиковања мемоарске грађе, остаје питање смемо ли, приликом тих процеса, нарушити целину и компактност овакве грађе, тј. смемо ли такву грађу дигитализовати и потом репродуковати у деловима. Такође, шта би било оправдање за такав поступак – чување приватности самога аутора сећања и

3 О овим проблемима у суседној Хрватској видети: Hedbeli, 2001: 99-100.

4 О овоме више: Vanni, 2002: 11-13.

оних о којима он у сећањима сведочи; неважност одређених делова за ширу јавност и научне истраживаче; нетачност/неверификованост података који се у мемоарској грађи износе, а која може бити последица разних околности (временске удаљености од догађаја о којима се сведочи, непажње, или чак хотимичног искривљавања чињеница)? Потребно је, дакле, промишљати о тзв. „потребним и непотребним елементима информација“ (Svenonijus, 2007: 111). На овом нивоу треба се поново запитати о томе шта је (или ко је) индикатор информација садржаних у мемоарској грађи. Да ли је она настала као плод захтева одређеној особи да пружи информације о људима и догађајима из свог живота (што је, наравно, увек случај када је реч о усменим сведочењима из домена *oral history*, али понекад и о мемоарским записима и белешкама) или је сам аутор сећања својевољно пружио информације, било забележене током или непосредно после одређених догађаја (дневници и дневнички записи), било краће или дуже време после тога (мемоари)? У првом случају говоримо о јасном и недвосмисленом индикатору информационог мемоарског записа у лику тзв. интервјуера, и тада се постављају и друга питања – вештина интервјуера, његово образовање, смисао за комуникацију, коначни циљ разговора. У другом случају, аутор сећања је и индикатор информационог записа, што, опет, представља специфичност која се мора узети у обзир приликом каснијег рада (истраживачког и сваког другог) са таквом мемоарском грађом.

Све ове парадигме доводе до некад оправданог, а много чешће неоправданог и претераног опреза у приступу мемоарској грађи као историјском, а у нашем случају књижевноисторијском извору, и од стране архивиста, и од стране истраживача:

Архивисти и традиционални историчари показују одређену дозу уздржаности када је реч о усменим документима. (Аџић, 2003: 49)

А ми бисмо додали, и када је реч о писаним сведочењима, тј. мемоарским записима, мемоарима и дневницима.

2.

Онај опрез који се показује када је у питању мемоарска грађа добијена усменим сведочењем у процесу тзв. *oral history* важи и када

су у питању други видови мемоарске грађе. У оба случаја аутор сећања је очевидац, тј. својеврсни сведок не само догађаја, него и времена о коме говори или пише (Cvijović Javorina, 2012: 441), па се у обзир мора узети временска дистанца, те је свако такво сведочење „траг“, тј. део културе сећања (памћења). Често се, онда, таква сећања перципирају као недовољно (делимично) поуздана (Brkljačić, Prlenda, 2006: 11). Свако сећање је, наиме, селективно, али и фрагментарно. Осим тога, оно стоји у корелацији са сећањима других савременика. Због тога се мемоарска сећања морају проверавати на основу других извора:

Kao što se i kod rada s arhivskim dokumentima mora provoditi kritika izvora, tako se ni svako sjećanje ne može bez provjere uzeti kao jedina istinita verzija događaja... Nijedan podatak bilo koje vrste ne smije se uzimati bez zadržke i mora se provjeriti u odnosu na druge izvore. (Cvijović Javorina, 2012: 447)

Као потврду томе можемо навести недоумице око једног сведочења везаног за Владана Десницу. Ради се о доскора неразјашњеном амбивалентном односу Владана Деснице као шефа Правне службе Министарства финансија Народне Републике Хрватске и њему надређене хрватске министарке финансија, познате револуционарке Анке Берус. Ивана Цвијовић Јаворина дошла је до усменог сведочења (које је било у складу са дотадашњим нагађањима) да је Десница био у лошим односима са Анком Берус. То је сећање Десничиног брата од стрица, Стојана Деснице:

Znam da se nisu podnosili; ona je bila ministrica, on šef Pravne službe, i gledali su se malo ovako... (Cvijović Javorina, 2012a: 261)

Ивана Цвијовић Јаворина с правом је била опрезна коментаришући ово сведочанство. Не спорећи да је Стојан Десница био уверен да је прича о сукобу Владана Деснице и Анке Берус тачна, она је исказала резерву, с обзиром да ту причу није могла да потврди нити упоредним сведочанствима других чланова породице, а нити писаним документима, који несумњиво имају предност над књижевним текстовима и мемоарском грађом. (Cvijović Javorina, 2012a: 262). Ипак, каснија истраживања, на основу доступне архив-

ске грађе, недвосмислено су потврдила да је Владан Десница 1936. године, као јавни правобранилац у Сплиту, био уплетен, по службеној дужности, у истрагу поводом тортуре полицијских власти над ухапшеним комунистима, међу којима је била и Анка Берус. Документи су даље показали да је Анка Берус после Другог светског рата, као висока функционерка, имала увид у све списе о свом случају и да је могла да сагледа и улогу Владана Деснице. А како је Десница те 1936. године, после истраге, тврдио да „нечовечног поступања“ полиције није било, то је био разлог да Анка Берус, касније, као његов претпостављени, заузме непријатељски став према њему. (Đorđević, 2015. 89-93) Ово је пример провере мемоарских сведочења или записа истраживањем архивске грађе. Таквим компаративним методом отклањају се евентуалне сумње у објективност онога ко сведочи, проверавају сви елементи његовог исказа, и самерава се објективни значај који такво сведочење има. У наведеном случају архивска грађа у потпуности је потврдила податке добијене методом тзв. oral history, у овом случају из блиских, породичних извора.

3.

Други начин верификовања чињеница или тврдњи из мемоарске грађе јесте поређење са мемоарском грађом друге провенијенције, тј. поређење више извора сећања. У том случају треба испунити два услова која доприносе уверљивости. Прво, аутори сећања треба да буду сличних занимања и у принципу истог нивоа односа према личности или догађају о којима причају или пишу. И друго, временска дистанца према догађајима о којима се сведочи требало би да буде слична. У том случају треба се фокусирати на подударне тврдње из мемоарских казивања. Степен подударности говори нам о поузданости и истинитости сећања, па чак и када су у питању не само чињенице, већ и утисци о неком догађају или личности.

Добар пример су два сећања на Јована Дучића. Оба аутора су били дипломате, политичари и публицисти. Један је Драгољуб С. Илић, члан Радикалне странке до Првог светског рата, а после тог рата члан Републиканске странке Јаше Продановића, који је уочи Првог светског рата и током њега (све док, због своје везе са црнорукцима,

није пао у немилост) био посланик у Атини. Из тога доба сећа се Дучића који је био чиновник у истом посланству (сећање Драгољуба С. Илића чува се, заједно са мноштвом других његових мемоарских записа, у Архиву Србије, у Илићевом личном фонду). Други аутор сећања је Милан Јовановић Стоимировић, такође члан Радикалне странке, а потом Југословенске радикалне заједнице, близак Милану Стојадиновићу, који се сећа Дучића из времена између два светска рата (ово сећање, заједно са другим мемоарским и дневничким записима Милана Јовановића Стоимировића, чува се у његовом личном фонду у Рукописном одељењу Матице српске; објављено је у књизи *Портрети према живим моделима*). Оба аутора сећања нису били блиски Дучићеви пријатељи, већ добри познаници који су се са њим сретали и сарађивали (Драгољуб С. Илић као Дучићев надређени у посланству, а Милан Јовановић Стоимировић као директор државне новинске агенције „Авала“ и начелник Публицистичког одељења Министарског савета Краљевине Југославије). И време из кога потичу њихови записи такође је приближно исто. Јовановић Стоимировић је своја сећања на Дучића датирао мартом 1956. године, а Драгољуб С. Илић своја 10. мартом 1963. године – дакле оба прилично удаљена од времена о коме говоре. Но, њихово виђење Дучића, и као песника, и као чиновника, а највише као човека са одређеним, не баш похвалним, карактерним особинама (лењост у служби, неодговорност, сујета, дендизам, снисходљивост према надређенима а осорност према онима испод себе, и друго), у више елемената се готово у потпуности подудара, што се може показати неколиким паралелним цитатима.

1) Крио је своје године... (Илић: АС, ДИ-8)

Формално је био несрећан, кад би се повео говор о годинама. (Јовановић Стоимировић, 1998: 135)

2) Он /Дучић; прим. Б. Ђ./ ми је без устручавања одговорио: „Не трошим се ја са женама колико изгледа. Мени је жена екстаза, мој кошмар. Она је мени потребна за мој песнички заност, ентузијазам. Ја без жене не могу да живим, да постојим, али са женом немам много физичких контаката“. (Илић: АС, ДИ-8)

Крио је своје везе са женама, а ја не знам које су то жене са којима се он волео; у сваком случају, он није ни имао неке дубље и дуготрајне љубави са женама од реда. (Јовановић Стоимировић, 1998: 135).

3) Иначе, он ником ништа није признавао, све је омаловажавао, све багателисао. Себе је узимао као мерило свему: изнад њега није било никога. Све што је српски народ дао, бар у новије време, то је био он. /Илић: АС, ДИ-8)

Понекад, он је био и неиздржљиво сујетан, а то је ружно деловало, нарочито кад би употребљавао у говору фразе као: „Ја сам највећи српски песник“, и тако слично. (Јовановић Стоимировић, 1998: 135)

4) Дучић је у питањима новца био врло осетљив. Иако је између чиновника, после посланика, имао највећу плату, увек је кубурио с парама. Узајмљивао је у току месеца од свију нас... Али своју је плату трошио само на себе. Не сећам се да је коме шта дао. (Илић: АС, ДИ-8)

Био је прилично велики шкртац. (Јовановић Стоимировић, 1998: 136)

5) Дучић је био у стању и да се удвара, да покушава да се додвори моћнима. Утркивао се у Атини да оде до краља Петра... па после да гласно прича, како је он, краљ, прави политички мудрац, и да свака његова реч пада као кап олова у воду, и да је све што мисли и каже оличена мудрост. (Илић: АС, ДИ-8)

Дучић се добро чувао да не каже никад ништа рђаво о људима од којих му је зависио ма какав лични, па и најмањи интерес. Он је имао фини нос да осети одакле му може доћи нека опасност, па је чинио све да је унапред парира ласком. (Јовановић Стоимировић, 1998: 134)

Треба, међутим, водити рачуна да понекад два аутора сећања, чак и ако суде о некоме или нечему опречно, могу доћи до сличних закључака. Тако је Драгољуб С. Илић замерао Дучићу на недостатку широке начитаности, што је приписивао његовој лењости и површности:

Стога је он мало читао, и то овлаш, и сви његови написи, сјајни и блистави у стилу и изразу, одају ту његову слабост – површност. (Илић: АС, ДИ-8)

Милан Јовановић Стоимировић, пак, управо је сматрао да Дучић превише чита, и да се у његовим стиховима види сувише разнородних утицаја других књижевника, те му је замерао недостатак изворне инспирације:

Ја мислим да је он врло много радио, то јест да је много читао и да је страшно много радио на дотеривању својих списа, јер он није могао да пише брзо, под инспирацијом. (Јовановић Стоимировић, 1998: 136)

Но, ово је пример како две у суштини сасвим супротне премисе могу довести до истог закључка. Наиме, иако је Илић мислио да Дучић мало чита и слабо ради на својим стиховима, а Јовановић Стоимировић да Дучић много чита и пуно дотерује стихове – обојица су сложни у закључку да Дучићева поезија има много слабости (нарочито она писана у младости) и да његово место у нашој књижевној историји није онако високо како је мислио он, а и многи књижевни критичари.

Наравно, постоје још многи други модалитети за испитивање вредности чињеница похрањених у мемоарској грађи, али и ово је довољно да се покаже да приликом истраживања такве грађе мора бити дозе опрезности, али и да такву грађу не смемо одбацити као израз субјективности или некритичности аутора сећања. Такође, наведени примери показују како тек предстоји велики посао ишчитавања и научне валоризације мемоарске грађе о српским књижевницима која је проистекла не од самих књижевника, већ из пера оних особа које су имале прилику да са тим писцима другују, буду у пословним или каквим другим везама. Тако се ова мемоарска грађа указује као прворазредан књижевноисторијски и културноисторијски извор.

ИЗВОРИ

- Архив Србије (АС). Лични фонд Драгољуба С. Илића (ДИ).
 Јовановић Стоимировић, Милан (1998). *Портрети према живим моделима* /прир.
 С. Трећаков и В. Шовљански/. Нови Сад : Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Ацић, Светлана (2003). „Архивистика и усмени извори“. *Архив*, IV, 1-2; pp. 48-52.
- Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra /prir./ (2006). *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb : Golden-marketing : Tehnička knjiga.
- Cvijović Javorina, Ivana (2012). „Oralna historija: problemi, mogućnosti i primjena među povjesničarima“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 44, 1; pp. 439-450.
- Cvijović Javorina, Ivana (2012a). „Obiteljska sjećanja na ratne dane Vladana Desnice“. *Intelektualci i rat 1939-1947: zbornik radova s Desničinih susreta 2011* /ur. D. Roksandić, I. Cvijović Javorina/. Zagreb : Filozofski fakultet u Zagrebu : Plejada; pp. 255-266.
- Đorđević, Bojan (2015). „Govor književnog lika i govor dokumenta: jedna epizoda iz *Proljeća Ivana Galeba*“. *Vladan Desnica i Split 1920-1945: zbornik radova sa znanstvenog skupa Desničini susreti 2014* /ur. D. Roksandić, I. Cvijović Javorina/. Zagreb : FF Press; pp. 87-97.
- Heđbeli, Živana (2001). „Privatno arhivsko gradivo“. *Arhivski vjesnik*, 44, pp. 93-101.
- Svenonijus, Ilejn (2007). *Intelektualna osnova organizovanja informacija*. Beograd : CLIO.
- Vanni, Robert J. (2002). „Deeds of Gift: Caressing the Hand That Feeds“. *Libraries, Museums and Archives: Legal Issues and Ethical Challenges in the New Information Era* /ed. T. A. Lipinski/. Lanham : London : The Scarecrow Press; pp. 1-29.

Bojan Đorđević

MEMOIRS AS A SOURCE OF LITERARY HISTORY

Summary

The paper shows the diversity of the memoirs from an archival point of view (memoirs, memories, diaries, interviews, oral material). The next section talks about the modalities of processing and analysis of materials. Finally, there are examples, with an emphasis on the memoirs of people who were not writers, but they were their contemporaries.

Keywords: archival, memoirs, diaries, interviews, literary history.

Доц. др Милош Утвић¹

Универзитет у Београду²

Филолошки факултет

МА Михаило Шкорић³

Универзитет у Београду

Рударско-геолошки факултет

<https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch7>

02:004(497.11)

РЕПОЗИТОРИЈУМ ДИГИТАЛНИХ ИДЕНТИФИКАТОРА ОБЈЕКТА – ДОИФИЛ: ИЗГРАДЊА, СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Сажетак

Филолошки факултет Универзитета у Београду је крајем јула 2015. године склопио уговор са агенцијом Crossref и тиме стекао право да својим публикацијама додељује дигитални идентификатор објекта (DOI), као и публикацијама других издавача које заступа. Истовремено, у склопу уговора, Филолошки факултет је развио репозиторијум доиФил који за све регистроване публикације чува њихове библиографске метаподатке, хипервезу ка комплетном тексту и сам DOI. После припремних радњи и разраде процеса на којима је заснован рад репозиторијума, у новембру 2016. године је репозиторијум доиФил званично започео са радом, региструјући актуелне свеске неколико часописа у издању Филолошког факултета. Поред снажне подршке које су пружиле досадашње управе факултета, као и запослени (техничка подршка, уредници часописа, аутори), посебну улогу у развоју репозиторијума има Катедра за библиотекарство и информатику. У склопу обележавања годишњице почетка наставе библиотекарства на високошколском нивоу у Србији, у овом раду размотрићемо изградњу репозиторијума доиФил, његово стање и перспективе.

Кључне речи: DOI, дигитални идентификатор објекта, Crossref, Филолошки факултет

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
miskoroicare@gmail.com

2 Назив пројекта: *Инфраструктура за електронски подржано учење у Србији*.
Евиденциони број пројекта: ИИИ 47003.

3 Рударско-геолошки факултет, Ђушина 7, 11000 Београд
mihailo.skoric@rgf.bg.ac.rs

Систем DOI

Дигитално доба је произвело велики број докумената који су настали и постоје само у дигиталном облику (енг. digital-born documents, „документи рођени као дигитални“), као и дигиталне верзије постојећих докумената у аналогном облику. Интернет је омогућио отворен или ограничен приступ свим типовима дигиталних докумената, тако да је постало уобичајено да се приликом цитирања наводе референце на изворе доступне преко сервиса интернета, посебно са веба (енг. world wide web, скр. www или само web).

Саставни део референци на дигиталне документе на вебу (у даљем тексту: веб-референце), поред уобичајених метаподатака (наслов документа, имена аутора итд.), постала је адреса документа на вебу, једнозначни (униформни) локатор ресурса (енг. Uniform Resource Locator, скр. URL). С обзиром на динамичку природу веба (и интернета уопште), испоставило се да веб-референце које у основи користе URL докумената, нису задовољавајуће решење за цитирање докумената са веба из више разлога:

- Дигиталним документима на вебу може да се промени садржај, па се у веб-референци уз URL најчешће наводи и датум (ређе време) приступа.
- Приступна адреса дигиталних докумената на вебу је такође подложна промени, неки документи губе стару адресу и нестају (гашењем домена коме припада URL или повлачењем документа са веба), неки документи добијају нову адресу, а неки документи због дељења на вебу могу имати више адреса. Промена адресе документе на вебу обесмишљава његово раније цитирање, док у случају када документ има више адреса, различити аутори у својим веб-референцама на исти документ могу употребити различити URL чиме се отежава библиометријска анализа цитирања (одређивање свих аутора који су цитирали одређени документ, укупан број читата одређеног документа итд.).

Потребу да се уведе ред у цитирање извора са интернета препознали су и сами издавачи чији је интерес да унапреде приступ својој издавачкој продукцији, као и да повећају видљивост и цитираност својих публикација на глобалном нивоу. Решење је пронађено

у систему дигиталних идентификатора објекта (енг. digital object identifier, скр. DOI) тако да “систем DOI обезбеђује инфраструктуру за непрекидну, јединствену идентификацију објеката било ког типа”. Идеја система DOI је да се објекту кога је потребно идентификовати додели идентификатор трајно везан за објекат. Издавачи су препознали да би DOI, због своје трајне везе са објектом који идентификује, био адекватна замена за URL приликом цитирања, при чему је потребно развити систем који би на основу идентификатора одмах пронашао одговарајући документ на вебу.

Шира јавност се упознала са системом DOI на Сајму књига у Франкфурту 1997. године. Систем DOI је основала Међународна DOI-фондација (енг. International DOI Foundation, скр. IDF)⁴, непрофитно удружење које управља савезом агенција за регистрацију дигиталних идентификатора објеката. Crossref⁵, најстарија агенција за регистрацију дигиталних идентификатора објеката, омогућила је прву примену система DOI 2000. године управо за цитирање и идентификовање електронских чланака помоћу одговарајућег дигиталног идентификатора објекта. Међународна организација за стандарде (ISO) је усвојила стандард ISO 26324:2012(en)⁶ 2012. године којим се описује систем DOI. На основу споразума који су постигли IDF и ISO, IDF је задужен за регистрацију дигиталних идентификатора и примену одговарајућег стандарда ISO 26324:2012(en). IDF делегира своје право регистрације дигиталних идентификатора на чланице, као и на издаваче са којима има склопљен уговор.

Структура и разрешавање дигиталног идентификатора објекта

DOI је низ карактера подељен косом цртом на два дела: префикс и суфикс. Префикс идентификује институцију, најчешће издавача, која је уговором са неком од агенција IDF-а стекла право да додељује DOI објектима. Филолошки факултет Универзитета у Београду, у договору са агенцијом Crossref, користи префикс 10.18485 и у својству издавача

4 <https://www.doi.org/>

5 паније CrossRef, <https://www.crossref.org/>

6 <https://www.iso.org/standard/43506.html>

може да додели DOI својој публикацији тако што дефинише њен суфикс, на пример `analiff.2017.29.1.4`, тако да комплетан DOI гласи `10.18485/analiff.2017.29.1.4`.

Међутим, да би документу могло да се приступи на основу његовог дигиталног идентификатора објекта, потребно је да издавач додељени DOI региструје код агенције IDF-а са којом има склопљен уговор. Регистрација се састоји у слању одговарајућих библиографских метаподатака о публикацији на коју се DOI односи, укључујући и сам DOI, као и URL такозване приступне странице публикације. Наиме, институција која региструје DOI мора претходно да припреми страницу на вебу (приступну страницу публикације) која ће садржати библиографске информације (метаподатке) о публикацији, као и хипервезу (линк) ка комплетном тексту публикације, при чему је садржина доступна у складу са политиком издавача (бесплатно или уз одговарајућу надокнаду). С друге стране, агенција IDF-а се обавезује да чува податке о регистрованим идентификаторима и одговарајућим адресама приступних страна, тако да кад корисник упути захтев да приступи одређеном идентификатору (DOI), аутоматски бива преусмерен на одговарајућу приступну страницу, одакле може да приступи самој публикацији. Само слање захтева да се приступи објекту на основу његовог идентификатора се реализује или преко сервиса на сајту IDF-а (у поље формулара се уноси DOI и прослеђује систему) или тако што се DOI трансформише у URL (агенције IDF-а препоручују издавачима потоњи начин). DOI се трансформише у URL тако што се с његове леве стране допише текст **<https://doi.org>**⁷. На пример, DOI

`10.18485/analiff.2017.29.1.4`

се трансформише у URL

`https://doi.org/10.18485/analiff.2017.29.1.4`.

Активирањем добијеног URL-а шаље се захтев агенцији Crossref која у својој бази података проналази да је одговарајућа адреса приступне странице чланка

7 <https://doi.org> је заменио ранији URL <http://dx.doi.org> и даље присутан у старијим цитатима који користе DOI.

<http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=analiff-2017-29-1&i=4>

и на ту адресу аутоматски преусмерава корисника. На самој приступној страници корисник може да приступи комплетном тексту одговарајућег чланка часописа *Анали Филолошког факултета* у формату PDF.

Изградња репозиторијума доиФил

Крајем априла 2014. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду одржан је састанак коме су присуствовали представници управе факултета (тадашњи декан факултета, др Александар Вранеш, редовни професор, тадашњи продекан за финансије, др Љиљана Марковић, редовни професор), представник сектора за информационе технологије факултета, Драган Вранешевић, и тадашњи асистенти са Катедре за библиотекарство и информатику, Драгана Грујић, Гордана Ђоковић и Милош Утвић. Том приликом је управа изложила идеју да факултет, у својству издавача, склопи уговор са агенцијом IDF-а која је тада још увек користила старо име CrossRef. На састанку је договорено да се пажљиво испитају обавезе које би факултет морао да испуни по склапању уговора, као и шта је све потребно практично припремити како би се процес регистрације дигиталних идентификатора објеката за публикације Филолошког факултета и других заинтересованих издавача несметано одвијао. С обзиром на обимну ангажованост ИТ сектора, констатовано је да ће они пружити само подршку за складиштење података на серверу који је непрекидно доступан онлајн, док ће саму имплементацију репозиторијума и пратећег софтвера, као и припрему и контролу метаподатака публикација преузети асистенти Катедре за библиотекарство и информатику (у даљем тексту: DOI-тим) и то Драгана Грујић, Гордана Ђоковић (библиотечки део тима) и Милош Утвић (информатички део тима) под надзором професорке Вранеш (руководилац). То је био увод у активности садашњег Центра за дигитализацију Филолошког факултета.

С обзиром да је одмах било јасно да због обимне издавачке продукције факултета није могуће одједном доделити и регистровати DOI за све публикације факултета, DOI-тим је одлучио је да у првој фази фокус буде на чланцима часописа чији је издавач факултет. Изабрано

је неколико часописа са очигледним разликама у коришћењу језика и писма, нумерацији свезака итд, како би се предупредили евентуални изузеци. Идеја је била да се процес припрема за регистрацију чланака неколико свезака изабраних часописа спроведе од почетка до краја, без саме регистрације јер уговор још није склопљен, а да се при томе уоче проблеми које треба решавати. С обзиром на немалу количину метаподатака које је требало обрадити, DOI-тим се определио да процес уноса метаподатака повери као семинарски рад студентима Катедре за библиотекарство и информатику у оквиру предмета који су посвећени изради библиографија, укључујући и електронске библиографије.

Информатички део DOI-тима је морао да донесе одлуке које се тичу:

- (И1) улазног електронског формата унетих метаподатака,
- (И2) интерног формата у коме ће се метаподаци чувати,
- (И3) имплементације конверзије метаподатака из интерног формата у формат који захтева Crossref приликом регистрације дигиталног идентификатора објекта,
- (И4) начина на који ће електронске верзије публикација бити организоване у репозиторијуму,
- (И5) имплементације приступних страна публикација.

На први поглед делује да је разматрање ставки (И1)–(И3) непотребно и да је довољно изабрати да и улазни и интерни формат буду исти као формат који захтева Crossref (у даљем тексту: формат CrossRef/XML). Међутим, увидом у формат CrossRef/XML (Слика 1) одмах се уочава да је, иако донекле читљив људима, заправо намењен рачунарским програмима који тај формат „разумеју“ и аутоматски обрађују. Важни предуслови аутоматске обраде XML-докумената попут наведеног (Слика 1) јесу да документ мора бити добро формиран (енг. well-formed) и валидан у односу на задату XML-шему, у овом случају спецификацију коју је дефинисао Crossref⁸. Иако студенти Катедре за библиотекарство и информатику изучавају и користе XML у оквиру неколико предмета на старијим годинама (Информатички практикум 4, Структура информација 2, Проналажење информација,

8 У тренутку писања овог рада препоручује се верзија 4.4.1 XML-шеме којом се спецификује формат CrossRef/XML, доступна на адреси http://data.crossref.org/reports/help/schema_doc/4.4.1/index.html.

Електронско издаваштво и дигиталне библиотеке и др.), грешке приликом уноса метаподатака су неминовне, а обим детаља о којима би том приликом морало да се води рачуна да би се постигла добра формираност и валидност документа би само успорила унос метаподатака.

```
<journal_article publication_type="full_text">
<titles>
  <title>Крива медијске комуникације:
    на трагу рукописа „Медиографија“ Јасне Јанићијевић</title>
</titles>
<contributors>
  <person_name sequence="first" contributor_role="author">
    <given_name>Патко</given_name>
    <surname>Вожовић</surname>
  </person_name>
</contributors>
<publication_date media_type="print">
  <year>2015</year>
</publication_date>
<pages>
  <first_page>17</first_page>
  <last_page>34</last_page>
</pages>
<doi_data>
  <doi>10.18485/analiff.2015.27.1.1</doi>
  <resource>http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=a
</doi_data>
</journal_article>
```

Слика 1 Одломак из XML-документа са метаподацима за један чланак часописа (формат који захтева Crossref да би регистровао DOI за чланак)

Доношењу коначних одлука о ставкама (И1)–(И5) претходила је и посета тиму Народне библиотеке Србије (НБС) која је склопила уговор са агенцијом CrossRef још 2005. године и изградила репозиторијум дигиталних идентификатора објеката doiSerbia⁹. Иако тим НБС-а није могао да уступи факултету свој софтвер за припрему метаподатака, представио је како софтвер ради, односно, како су организовали унос и конверзију метаподатака у коначни формат Crossref/XML. У то време (2014. година) сав посао око регистрације у НБС-у је обављала једна запослена уз подршку једног програмера: програмер је развио програмски систем у који је запослена уносила метаподатке копирањем и полуаутоматским разврставањем метаподатака из електронске верзије публикације претходно достављене НБС-у. Исти

9 <http://www.doiserbia.nb.rs/>

програмски систем НБС користи и данас, систем интерно чува метаподатке у формату RIS¹⁰, а на крају обраде систем конвертује метаподатке публикације из формата RIS у одговарајући формат Crossref/XML који се прослеђује агенцији како би се додељени DOI регистровао.

На основу искуства НБС-а информатички део DOI-тима је донео одлуку да за улазни и интерни формат метаподатака изабере формат електронских библиографија који је истовремено:

- (У1) довољно изражајан и проширив, тј. може да се искористи за опис свих неопходних метаподака и да се по потреби прошири тако да може да опише и оне метаподатке који нису предвиђени званичном спецификацијом формата;
- (У2) лак за учење, односно увелико познат онима који ће радити први унос метаподатака — студентима Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду — јер се изучава и користи у оквиру курсева на основним, мастер и докторским академским студијама на факултету;
- (У3) популаран тако да већ постоје апликације које га користе као формат за креирање и чување електронских библиографија, тако да нема потребе да се у програмском систему који информатички део DOI-тима треба да развије за потребе регистрације DOI-бројева изнова прави посебан део за унос метаподатака.

На основу жељених карактеристика (У1)–(У3), за улазни и интерни формат је изабран BibTeX¹¹. Предности које пружа BibTeX (лакоћа са којом се одржавају базе референци, једноставност промене избора жељеног модела цитирања, могућност аутоматског сортирања референци по различитим критеријумима)¹², довољан су разлог за његову популарност, тако да се формат и изучава на основним академским студијама Филолошког факултета у Београду у оквиру курса Информатички практикум 4. Пример метаподатака једног чланка часописа *Анали Филолошког факултета* у формату BibTeX (Слика 2) довољно илуструје колико је овај формат једноставан

10 RIS је формат који се користи за израду електронских библиографија, видети, на пример, <https://github.com/aurimasv/translators/wiki/RIS-Tag-Map>.

11 Patashnik, Oren. *BibTEXing, Documentation for general BibTEX users*. 1988. <http://mirrors.ctan.org/biblio/bibtex/base/btxdoc.pdf> (преузето 1.3.2019).

12 Утвић, Милош. BibTeX - креирање персоналних библиографија. *Панчевачко читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, IX/17, 35–38. 2010. <http://www.citaliste.com/casopis/br17/9.pdf> (приступано 1.3.2019).

за разумевање и учење. У формату BibTeX свака библиографска јединица се описује као скуп метаподатака организованих по пољима. Називи већине поља (сем поља doiUrl) у наведеном примеру (Слика 2) су прописани у спецификацији формата¹³ и довољно су описни тако да и почетник упућен у теорију и праксу библиографије, који се користи енглеским језиком, може да наслути значење појединачних поља (Табела 1). Називи поља нису осетљиви на различите употребе великих и малих слова, тј. doiUrl и DoiUrl представљају исто поље.

```
@Article{bozovic2015kriza,
  Title           = {Крива медијске комуникације: на трагу рукописа ``Медиографија'' Јасне Јанићијевић},
  Author          = {Божовић, Ратко},
  Journal         = {Анали Филолошког факултета},
  Year            = {2015},
  ISSN            = {0522-8468},
  Note            = {1},
  Number          = {1},
  Pages           = {17--34},
  Volume          = {27},
  URL             = {http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/analiff/2015-1/analiff-2015-27-1-1.pdf},
  Doi              = {10.18485/analiff.2015.27.1.1},
  DoiUrl           = {http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=analiff-2015-27-1&i=1},
  Howpublished    = {print},
  Language        = {serbian}
}
```

Слика 2 Пример метаподатака једног чланка часописа *Анали Филолошког факултета* у формату BibTeX

Назив поља	Значење (садржај) поља
Journal	назив часописа
Year	година издања, не годиште
ISSN	у формату 4 цифре, цртица, 4 цифре (уноси се само ако постоји ISSN штампаног издања)
eISSN	у формату 4 цифре, цртица, 4 цифре (уноси се само ако постоји ISSN електронског издања)
Volume	годиште
Number	број, односно свеска (уноси се само ако је наведено у свесци часописа). Ако је у питању двоброј, бројеве раздвојити само једном цртицом (на пример, 3-4).
howpublished	ако је у питању часопис са штампаним издањем, вредност поља је print . ако часопис има искључиво електронско издање (попут <i>Књижевства</i>), вредност поља је onlajn .
Author	имена аутора (обавезно у формату Презиме, Име) раздвојена речју and . Имена се пишу на писму публикације, док се and обавезно пише латиницом.
Title	наслов чланка

13 Patashnik, Oren. *BibTEXing, Documentation for general BibTEX users*. 1988. <http://mirrors.ctan.org/biblio/bibtex/base/btxdoc.pdf>, стр. 9–11 (преузето 1.3.2019).

Pages	почетна и завршна страница чланка раздвојене двема цртицама (нпр. 9--25). Не сме садржати размак!! Ако не постоји (као у случају часописа <i>Књиженство</i>), не уноси се.
Note	редни број чланка у часопису (само број без тачке).
URL	URL комплетног текста (PDF).
Language	језик на коме је чланак написан. Спецификација за формат BibTeX даје преглед дозвољених вредности за ово поље. Обратите пажњу да се назив језика увек пише малим словом без обзира на енглески правопис.
Doi	DOI чланка. За Филолошки факултет DOI увек почиње префиксом 10.18485/. Ова информација се или налази у PDF-верзији чланка или се добија од предметног наставника.
DoiUrl	адреса приступне странице која одговара DOI-броју.

Табела 1 Називи и значења поља у формату BibTeX која се користе за метаподатке чланка у часописима

Уколико се употреби назив поља које није дефинисано спецификацијом формата BibTeX, програми за генерисање коначног изгледа библиографије их најчешће игноришу или само упозоравају на њихово присуство, али их не забрањују, док поједини програми за унос метаподатака који се чувају у формату BibTeX дозвољавају кориснику да сам дефинише додатна поља. Разлог за то је врло једноставан запис поља за метаподатке:

име_поља = вредност_поља.

У датом примеру (Слика 2) је употребљено поље doiUrl које не постоји у спецификацији како би се негде сачувала информација о адреси приступне странице публикације, а поље Url је већ искоришћено за адресу комплетног текста публикације (најчешће у формату PDF).

За унос података је изабран JabRef¹⁴, програм за управљање библиографијама чије су очигледне предности популарност, отворени кôд, бесплатан је, може се користити и у комерцијалне сврхе, копирати, преименовати и дистрибуирати, а при томе само треба навести ко је оригинални аутор софтвера и не мењати лиценцу са којом је добијен. У оквиру предмета Информатички практикум 4 студенти се, између осталог, обучавају да користе JabRef за унос метаподатака у формату BibTeX.

Избором формата BibTeX и програма JabRef је релативно лако решено питање улазног и интерног формата метаподатака за

14 JabRef, Reference Manager. <http://jabref.sourceforge.net/> (приступано 1.3.2019).

публикације којима се додељује DOI, као и питање уноса метаподатака. После тога је требало развити софтвер за конверзију метаподатака из интерног формата BibTeX (Слика 2) у формат Crossref/XML (Слика 1), као и софтвер који би аутоматски генерисао приступну страницу публикације на основу метаподатака те публикације.

У овом тренутку је информатички део DOI-тима проширен Михаилом Шкорићем, тада студентом мастер академских студија на Катедри за библиотекарство и информатику Филолошког факултета. Шкорић је управо био положио курс Електронско издаваштво и дигиталне библиотеке код наставника Милоша Утвића и показивао је живо занимање за интернет технологије, укључујући XML и XSLT¹⁵ које је управо савладао, као и за програмски језик PHP¹⁶ са којим је дошао у додир током пројекта у оквиру предмета Мултимедијални документи. Тако је имплементација будућег репозиторијума доиФил убрзана јер је посао подељен: Утвић је преузео имплементацију конверзије метаподатака из интерног формата BibTeX у формат Crossref/XML и изложио основну скицу имплементације аутоматског генерисања приступних страница публикације на основу њених метаподатака, коју је потом Шкорић спровео у дело.

Софтвер за конверзију интерног формата BibTeX у формат Crossref/XML је имплементиран у програмском језику C#¹⁷, док је софтвер за аутоматско генерисање приступних страница публикације на основу њених метаподатака написан као комбинација различитих програмских језика и веб технологија: PHP, HTML, CSS, JavaScript, XML, Xpath и XSLT. XSL-трансформацијом се излаз софтвера за конверзију (Crossref/XML-формат метаподатака) користи за генерисање приступних страница. Тиме је избегнуто коришћење релационих база података за складиштење метаподатака, већ се иста датотека која се шаље агенцији за регистрацију DOI-бројева користи и за онлајн приказ метаподатака. На тај начин се подаци уносе само једном (у формату BibTeX), а на основу њих се генеришу остали формати: Crossref/XML (за регистрацију DOI-бројева) и HTML/CSS/JavaScript (за приказ приступних страница).

По окончању уноса метаподатака и генерисања приступне странице публикације (која упућује на PDF-верзију публикације), приступа се контроли метаподатака анализом приступне странице, односно

15 <https://www.w3.org/standards/xml/transformation>

16 <http://php.net/>

17 <https://docs.microsoft.com/dotnet/csharp/language-reference/>

упоређивањем њеног садржаја са PDF-верзијом публикације. Уколико има грешака, администратор репозиторијума уноси исправке у одговарајућем пољу интерног формата BibTeX, а онда аутоматски генерише нове верзије датотеке у формату Crossref/XML и приступне странице публикације.

Филолошки факултет Универзитета у Београду је крајем јула 2015. године склопио уговор са агенцијом Crossref и тиме стекао право да својим публикацијама додељује дигитални идентификатор објекта (DOI), као и публикацијама других издавача које заступа. После припремних радњи и разраде процеса на којима је заснован рад репозиторијума, у новембру 2016. године је званично започео са радом репозиторијум **доиФил**, региструјући актуелне свеске неколико часописа у издању Филолошког факултета.

Сходно обавезама према агенцији Crossref, приоритет приликом доделе и регистрације првих DOI-бројева су имали часописи чији је издавач или један од издавача Филолошки факултет. Међутим, после неколико месеци DOI-бројеви су почели да се додељују и монографским публикацијама, тј. зборницима и радовима у зборницима.

За разлику од часописа који се мање-више обрађују на исти начин, код зборника је ситуација сложенија јер Crossref разликује неколико типова зборника (серијске публикације или монографске збирке, вишетомне монографске публикације и једнотомне монографске публикације), тако да излазни Crossref/XML формат зависи од типа зборника, а и смернице које нуди Crossref су у међувремену промениле неколико верзија. Из тог разлога је регистрација DOI-бројева у почетку каснила за зборнике јер је било потребно време да се стекне шира слика о свим могућим варијантама зборника, да се утврди исцрпна листа неопходних поља за метаподатке, а потом и да се надограде постојећи системи за конверзију формата метаподатака и генерисање приступних страница.

Репозиторијум доиФил је доступан на адреси <http://doi.fil.bg.ac.rs>. За све регистроване публикације доиФил чува њихове библиографске метаподатке, хипервезу ка комплетном тексту, сам DOI, а у већини случајева и PDF-верзије регистрованих публикација.

Публикације у репозиторијуму су уређене хијерархијски, најпре по типу (часописи и три типа зборника). Часописи и зборници који су серијске публикације или монографске збирке су потом разврстани према називу, а затим према години издања. Остали типови зборника (вишетомне и једнотомне монографске публикације) су разврстани најпре према години, а потом према називу. Сваки чланак, односно

рад у зборнику, постоји у репозиторијуму као посебан документ у формату PDF. Изузетак су електронски часописи или часописи који, поред штампаног, имају и своје електронско издање и који сами воде рачуна о томе да сваки чланак буде посебан документ у формату PDF, а репозиторијуму само прослеђују URL чланака.

Стање репозиторијума доиФил

Закључно са 1. мартом 2019. године Филолошки факултет је укупно регистровао DOI за 2100 библиографских јединица (Табела 2). Тренутно стање се може пратити на сајту репозиторијума у оквиру којег је Милош Утвић додао модул који исписује основне статистичке податке о броју регистрованих DOI-бројева¹⁸ по типовима публикација, као и индекс аутора¹⁹ који за појединачног аутора даје преглед његових публикација у репозиторијуму и одговарајућих DOI-бројева.

О репозиторијуму брине Центар за дигитализацију Филолошког факултета Универзитета у Београду чији је управник Александра Вранеш. Драгана Грујић, Гордана Ђоковић се баве контактом са уредницима и штампаријама, доделом DOI-бројева и свакако најосетљивијим послом: провером унетих метаподатака. Центру за дигитализацију Филолошког факултета се у међувремену прикључила Марина Милошевић, дипломирани мастер и докторанд Филолошког факултета, која је од студената преузела унос метаподатака за потребе репозиторијума доиФил, мада, по потреби и студенти старијих година, посебно мастер студија, активно доприносе у време када је издавачка продукција током године најинтензивнија, тада Марина Милошевић такође обавља и функцију контролора унетих метаподатака. Милош Утвић је задужен за контакт са техничким лицима часописа и других публикација које захтевају DOI; одржава софтвер за контролу и конверзију метаподатака, као и софтвер за генерисање приступних страница; администрира репозиторијумом, тј. уноси коначне исправке метаподатака на основу извештаја горе наведених контролора, на основу унетих метаподатака генерише све излазне формате, региструје DOI-бројеве код агенције Crossref. Михаило Шкорић се у међувремену запослио на Рударско-геолошком

18 <http://doi.fil.bg.ac.rs/index.php?l=en&pt=stats>

19 <http://doi.fil.bg.ac.rs/a2.php?l=en&pt=authors>

факултету, али и даље повремено волонтерски помаже у одржавању изгледа приступних страница и сајта репозиторијума.

Перспективе репозиторијума доиФил

Репозиторијум доиФил је свакако допринео да издавачка продукција Филолошког факултета у Београду, а тиме и Универзитета у Београду, буде видљивија и доступнија на вебу. То је посебно битно за научно-истраживачке резултате у тренутку када јача покрет за отворени приступ научним радовима. Свим публикацијама репозиторијума доиФил тренутно се може несметано приступити и то не само метаподацима, већ и комплетној садржини публикација. С обзиром на свој значај, репозиторијум доиФил ће несумњиво наставити да се развија и унапређује и највероватније ће заједно са Дигиталном библиотеком Филолошког факултета обухватити будући институционални дигитални репозиторијум са отвореним приступом у складу са Платформом за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије²⁰.

Укупно додељених DOI-бројева	2100
часописи (чланци)	1036
тематски зборници (књиге)	48
тематски зборници (чланци)	1016
Часописи	
свеске	86
чланци	1036
Несеријски једнотомни зборници	
књиге	20
чланци	388
Несеријски вишетоми зборници	
томови	6
чланци	124
Серијски зборници	
свеске	22
чланци	504

Табела 2 Основни статистички подаци о броју регистрованих DOI-бројева по типовима публикација

20 <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/07/Platforma-za-otvorenu-nauku.pdf>

Извори

- Crossref, <https://www.crossref.org/> (приступано 1.3.2019).
- Crossref XSD schema quick reference, version 4.4.1 (приступано 1.3.2019) http://data.crossref.org/reports/help/schema_doc/4.4.1/index.html (приступано 1.3.2019).
- C#, <https://docs.microsoft.com/dotnet/csharp/language-reference/>
- doiSerbia, Народна библиотека Србије, <http://www.doiserbia.nb.rs> (приступано 1.3.2019).
- International DOI Foundation (IDF), <https://www.doi.org/> (приступано 1.3.2019).
- JabRef, Reference Manager. <http://jabref.sourceforge.net/> (приступано 1.3.2019).
- PHP, <http://php.net/>
- W3C. Standards. Web Design and Applications. XML Technology. Transformation <https://www.w3.org/standards/xml/transformation> (приступано 1.3.2019).

Литература

- DOI® Handbook. <https://doi.org/10.1000/182> (приступано 1.3.2019).
- ISO 26324:2012(en), *Information and documentation — Digital object identifier system*, <https://www.iso.org/standard/43506.html> (приступано 1.3.2019).
- Patashnik, Oren. *BibTEXing, Documentation for general BibTEX users*. 1988. <http://mirrors.ctan.org/biblio/bibtex/base/btxdoc.pdf> (преузето 1.3.2019).
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. *Платформа за отворену науку*. <http://www.mprn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/07/Platforma-za-otvorenu-nauku.pdf> (преузето 1.3.2019).
- RIS Tag Map, <https://github.com/aurimasv/translators/wiki/RIS-Tag-Map> (приступано 1.3.2019).
- Утвић, Милош. BibTeX - креирање персоналних библиографија. *Панчевачко читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, IX/17, 35–38. 2010. <http://www.citaliste.com/casopis/br17/9.pdf> (приступано 1.3.2019).

Miloš Utvić

University of Belgrade

Faculty of Philology

Mihailo Škorić

University of Belgrade

Faculty of Mining and Geology

**REPOSITORY OF DIGITAL OBJECT IDENTIFIERS
- DOIFIL : THE CONSTRUCTION, STATE AND
PROSPECTS****Summary**

University of Belgrade, Faculty of Philology, became a member of The Publishers International Linking Association, Inc. ("PILA") and The DOI Registration Agency Crossref in July 2015. As a member of Crossref community, Faculty of Philology can register content, deposit metadata and assign a DOI to original works published by the Faculty and to a content published by the other organizations the Faculty represents. Also, doiFil, a repository of registered original works published by Faculty of Philology and other organizations, has been available since November 2016, when the first DOIs were assigned to then-current volumes of several journals, mostly published by the Faculty. Repository doiFil keeps the bibliographic metadata, a hyperlink to the full text and DOI of all registered content. In addition to the strong support provided by the previous and current Faculty administration, the Faculty staff (technical support, editors, authors), a special role in the development of the repository has a Department of Library and Information Science. The anniversary of teaching library science at university level in Serbia is an opportunity to discuss the construction, state and perspectives of the repository doiFil.

Keywords: DOI, digital object identifier, Crossref, Faculty of Philology.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКЕ КАТЕДРЕ ЗА СРПСКУ КЊИЖЕВНОСТ СА ЈУЖНОСЛОВЕНСКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА

Сажетак

Библиотека Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима прати развој Српског семинара, тачније Одељења за српску књижевност. Почев од Опште библиотеке Велике школе па све до одвајања Филолошког факултета 60-их година прошлога века, ова библиотека се ширила и обухватала не само српску књижевност, већ и књижевност свих југословенских народа, укључујући бугарску, македонску, хрватску и словеначку књижевност.

За развој библиотеке заслужан је пре свега Павле Поповић. О самом његовом доприносу овој библиотеци, говори и чињеница да је, из бомбардоване библиотеке тадашњег Српског семинара који је био при Филозофском факулету, спасавао оштећене и делом разбацане књиге те их преносио у зграду на Косанчићевом венцу. Након Првог светског рата, прати се њена обнова. Статус Катедре у академској заједници одликује се у поверењу које су јој научни радници дали дарујући јој књиге велике вредности. Данас ова библиотека поседује пре свега збирку Старе и ретке књиге као и девет посебних библиотека које су даровали угледни професори нашег одсека.

Кључне речи: Велика школа, Филозофски факултет, Филолошки факултет, библиотека, српска књижевност, јужнословенска књижевности

Увод

Библиотека Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима представља једну од најстаријих култур-

1 Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд
tasictina@gmail.com

них институција. Као високошколска библиотека, она чува традицију и омогућава професорима, студентима, као и истраживачима да користе њене фондове. Библиотека је пре свега стециште знања, чувар културног наслеђа и место где се добијају јасне и поуздане информације. Њени фондови покривају не само српску књижевност, већ и националну историју али и бугарску, македонску, хрватску и словеначку књижевност. Обимност фонда довела је до тога да су књиге данас поред читаонице, која је централни део библиотеке и у којој се налазе лисни каталози, смештене и по кабинетима, због недостатка простора. Фонд ове богате библиотеке се ширио не само набавком, већ и поклонима угледних професора Катедре и личности које су допринели да данашњи студенти и професори могу пронаћи потребне публикације на најближем месту. Ова библиотека поседује значајну збирку старе и ретке књиге која је од 2014. године под заштитом државе као културно добро.

Од настанка до Првог светског рата

Настанак библиотеке можемо потражити још за време оснивања Велике школе. Наиме, 1863. године, донет је закон о оснивању Велике школе, где је између осталог постојао члан 48 који каже да ће Велика школа имати и „ручну библиотеку“. Овим законом Велика школа обухватала је и поделу на три факултета. Професори и студенти Велике школе су имали у виду њен значај и тешку ситуацију, те су зарад њеног ширења поклањали књиге и часописе. Треба напоменути да је по доношењу овог закона Лицеј прерастао у Велику школу и њеним пресељењем у Капетан-Мишино здање, библиотека је претрпела извесне промене. Олга Поповић, која је у свом раду о општој библиотеци Велике школе користила документе Министарства просвете, наводи занимљива правила библиотеке. Према правилу о контролисању научне збирке детаљно је објашњено како се књиге заводе као и да се уписују у инвентар. Такође, са овим предлогом библиотеком руководи секретар Велике школе, који је дакле, уједно и библиотекар. О самој набавци стручне литературе, пре свега су се старали професори. Велики проблем тадашње библиотеке био је недостатак простора. Како се Велика школа развијала тако је сваки њен одсек

тј. семинар бивао све већи. Међу овим семинарима био је и Српски семинар који је имао и мању библиотеку. Године 1897, спомиње се у ректоровом годишњем извештају упућеном Министарству просвете да: „су књиге смештене у орманима по канцеларијама, нема соба за читаоницу семинара“. Самоиницијативно, 1900. године др Каменко Суботић, тадашњи библиотекар Велике школе, почиње да сређује поред опште библиотеке и семинарске библиотеке, што се види из документа који је сачуван у Архиви Универзитета. Он од ректора тражи да му предају филолошку библиотеку са њеним каталогом како би могао да је уреди. С обзиром на то, како је он био једини који је имао жељу да среди ту библиотеку, највероватније да до тога није ни дошло, јер нема ни једног сачуваног документа о томе. Нажалост, он је радио као библиотекар кратко, а потом је почео нагли развој семинарских библиотека. Када је основан Српски семинар, професори су прикупљали литературу и материјал који су даље прослеђивали својим студентима. Треба напоменути да је српски семинар тада био највећи семинар.

Већ од 1901. године, професори Српског семинара настоје да оснују приручну библиотеку. Овом библиотеком је, у почетку руководио управник семинара. Највећи део књига из тадашње Опште библиотеке Велике школе, 1905. године припао је управо Српском семинару. Према сачуваном документу из 1907. године, који се данас налази у Архиви Србије, а у склопу фонда Министарства просвете, тадашњи Српски семинар састојао се из неколико одељења: за словенску филологију, за српски језик, за руски језик и литературу, за српску књижевност, за јужнословенске књижевности и за српску историју. Потписници овог документа били су тадашњи професори Српског семинара: Павле Поповић, Јован Скерлић, Александар Белић и Станоје Станојевић, у коме стоји објашњење за свако одељење семинара чиме се бави као и колико је средстава потребно за њихово даље развијање. Такође, као посебно издвојена тачка помиње се и библиотека семинара, као и средства која је потребно издвојити пре свега за плату библиотекару и за неопходне набавке. Даљи текст подсећа на то да су представници семинара посебним актом тражили да се све библиотеке свих одељења споје у једну, због честе појаве непотребних дупликата. Документом је обухваћен и проблем малог простора, јер се напомиње да су књиге смештене у „једној већој соби која је у исто време и место за рад шесторице представника Српског

семинара и соба у којој се издају и враћају књиге и главно стециште за књиге“. Један од најзначајнијих професора ове катедре, Павле Поповић, који је уједно био и дугогодишњи шеф катедре, учинио је доста за „уређење и богаћење семинарске библиотеке. Његовом заслугом семинарска библиотека, која је приликом оснивања Универзитета имала свега неколико стотина књига, доцније је прерасла у једну од највећих и најбоље снабдених семинарских библиотека Филозофског факултета.“²

Библиотека након Првог светског рата

Нажалост, током Првог светског рата библиотека Српског семинара бива бомбардована од стране Аустроугарске војске. Године 1914. када је зграда бомбардована, у рушевинама су се могли видети остаци некадашње библиотеке. Полице су спале два спрата ниже, а испод рушевина виделе су се књиге. Професор Павле Поповић је из згаришта и рушевина спасао доста књига те их однео у подрум универзитетске зграде где су биле чуване до краја рата. Урош Џонић је након смрти Павла Поповића објавио рад, њему у част и између осталог каже да је део књига из Српског семинара однела неповратно бугарска војска за Софију. Обновом Семинара, обнавља се и њена библиотека, те већ 1918. године тадашњи асистент Милан Богдановић, моли Министарство просвете за новчану надокнаду како би пописао шта је све остало од Семинарске библиотеке и саставио том приликом шта је све потребно за даљу набавку и њену обнову. Следеће године, библиотека је потпуно обновљена и подељена на три дела: језик, књижевност и историју. Заслугом не само Павла Поповића већ и Милана Богдановића ова библиотека бива спашена. Све до 1932. године библиотека је била заједничка за сва три одељења, када се коначно одвајају и постају засебне.

Библиотека Павла Поповића

Након смрти Павла Поповића, његова породица је предала Семинару његову личну библиотеку. Како објашњавају у писму упућено

2 Сто година Филозофског факултета. – Београд: Народна књига, 1963 (Требиње: Култура). – 354 стр.

тадашњем ректору Универзитета 1940. године, његова браћа истичу да је још за живота њихов брат у разговорима изразио жељу да би његову личну библиотеку предао Српском семинару односно Одељењу за књижевност. „И ако тој својој намери није дао и писмене потврде, јер је брзо и прерано умро, ми смо се одлучили да ту његову жељу проведемо у дело...“³ Ова библиотека је донета у неколико наврата и заведена тек 1948. године. Том приликом је изабрана највећа просторија тадашњег семинара и његова лична библиотека као и његов радни сто који су смештени у данашњем кабинету бр.40. О богатству његове библиотеке говоре дела која су писана не само на српском већ и на француском, немачком, италијанском, и класичним језицима. Павле Поповић је добијао од писаца књиге првих издања које су неретко била и једина издања. Ова библиотека поседује посебан каталог и засебну инвентарну књигу. Обраду и каталогизацију урадио је тадашњи хонорарни професор Српског семинара, касније управник Народне библиотеке Урош Џонић. О богатству овог легата говори и број публикација које се налазе у њему, чак 10.532 библиотечких јединица. Детаље о библиотеци Павла Поповића, написала је у свом раду некадашња библиотекарка Катедре Мира Милинчевић. „Највећи део фонда ове збирке попуњава белетристика (наша и страна), затим књижевно-историјске расправе, монографије, наше и стране историје књижевности, збирке критика, комплети многих часописа који су већ у време стварања ове библиотеке били права реткост – велике вредности. Лексикони и енциклопедије – претежно на страним језицима, повећавају разноврсност и вредност ове приватне библиотеке.“⁴

Лична библиотека Ристе Одавића

Већ идуће 1949. године, библиотека добија још једну вредну поклон библиотеку Ристе Одавића. Његова библиотека обухвата највише дела везана за позоришну критику и драматургију, али и књиге које су писци посвећивали Ристи Одавићу, јер он не само да

3 Писмо браће Павла Поповића ректору БУ о поклону његове библиотеке Српском семинару / Васо Милинчевић // Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. – књ.60, св. 1-4 (2001), стр. 248.

4 Библиотека Павла Поповића / Мира Милинчевић // Библиотекар. – 24, 5 (септембар – октобар 1972), стр. 643.

је био управник Народног позоришта, већ и уредник часописа Нове Искре, као и управник Државне архиве и Уметничког одељења при Министарству просвете. Библиотека поседује доста књига на немачком, француском и италијанском језику. Такође, ту су књиге које су посвећене и његовом брату Петру Одавићу, али и његовој жени Ангелини. Нажалост, услед недостатка простора ова библиотека је пописана у општу инвентарну књигу. Богата библиотека Ристе Одавића обухвата 1293 књиге. На већини књига стоји потпис Ристе Одавића, а међу њима се могу наћи посвете Петра Кочића, Јована Скерлића, М. Пироћанца, Александра Арнаутовића, Вељка Петровића, С. Сремца, В. Рибникара и многих других. У његовој библиотеци се такође налази едиција дела на немачком језику издања Рекламове Universal Bibliothek.

У архиви Катедре, пронађен је извештај комисије о процени вредности две поклон библиотеке: Павла Поповића и Ристе Одавића из 1985. године. Тако је комисија проценила библиотеку Павла Поповића на 18.062.550 нових динара, док библиотеку Ристе Одавића на 1.966.000 нових динара. Овај извештај су сачинили тадашњи управник Катедре проф. др Мирослав Пантић, мр Снежана Самарџија, Љиљана Бајић, проф. др Љубица Ђорђевић и библиотекарка Мира Миљинчевић.

Поклон библиотека проф. др Велибора Глигорића

Поклон библиотека професора и једног од управника Народног и Југословенског драмског позориша Велибора Глигорића (1899-1977) садржи 285 књига из области књижевне теорије и књижевне критике али и позоришне критике, што је од велике важности за истраживаче не само на пољу књижевности већ и на пољу уметности. Овај професор завештао је своју малу али богату библиотеку Катедри која је заведена као поклон у општу инвентарну књигу 1980. године.

Поклон библиотека проф. др Владана Недића

Након изненадне смрти професора народне књижевности Владана Недића, библиотеци је поклоњена његова заоставштина тј. библиотека која се затекла у његовом кабинету након његове смрти. Услед недостатка простора, ова библиотека није физички одвојена, те

је припојена уз општи фонд. Извештај о самој библиотеци поднела је тадашња асистенткиња Катедре проф. Снежана Самарџија. Библиотека проф. Владана Недића обухвата 1146 наслова, и није стручно ни каталошки обрађена. Према овом извештају који је сачињен 25. априла 1985. године стоји да је сама библиотека поклоњена 1975. године, те да се легат налази у кабинету 24. Међу књигама страних и домаћих аутора, један мањи део се односи на народну књижевност, док се већи део односи на „различите проблеме југословенске књижевности и српскохрватског језика, етнологију и етнографију“. Највећи део легата чине часописи. Међу часописима који се чувају у библиотеци професора Недића су: Гласник Друштва српске словесности, Гласник Српског ученог друштва, Годишњица Николе Чупића, Глас Српске краљевске академије, Споменик Српске краљевске академије, Зборник за народни живот и обичаје Јужних Славена, Насеља и порекла становништва, Књижевност и језик у школи, Историјски гласник и др.

Поклон библиотеке проф. др Миодрага Поповића и проф. др Живана Живковића

Још два знаменита професора ове Катедре поклонила су своје библиотеке: Миодраг Поповић и Живан Живковић. Ове две библиотеке су физички одвојене и имају засебне ормане. Библиотека професора Миодрага Поповића обухвата 568 публикација док библиотека проф. Живана Живковића обухвата 492 публикације. И док је Миодраг Поповић још за живота одвајао ову библиотеку и поклањао књиге, библиотека професора Живковића је поклоњена од стране његове супруге 2008. године.

Стара и ретка књига

Треба такође напоменути да је библиотека Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима богата са фондом старе и ретке књиге које су посебно обележене сигнатуром XV. Још 1970. године професори и библиотекари су истицали њену вредност. У акту који је упућен Југословенском институту за заштиту споменика

културе пише: „Чланови Одсека за југословенску књижевност, на седници одржаној 4. маја 1970, размотрили су питање које књиге или документа у библиотеци долазе у обзир да буду заштићени. Број таквих књига износи око хиљаду пет стотина и оне се налазе углавном у фонду реткости под сигнатуром XV, фонду Библиотеке Павла Поповића и фонду реткости часописа под сигнатуром XIV. Да би се ове највеће реткости могле чувати и заштити како треба, било би неопходно имати што пре три челична трезорска ормана обложена азбестом којима би се једино могле чувати ове ретке књиге, часописи и новине“. Тадашњи шеф одсека био је проф. Владана Недић. Данас, ове реткости се и даље чувају у овим челичним орманима и оне су одвојене у посебну инвентарну књигу и имају засебан лисни каталог.

Закључак

Развој библиотеке Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима прати развој Филолошког факултета, од оснивања Велике школе па све до одвајања факултета и одељења односно катедара. Обимност фонда ове библиотеке представља један део националног културног наслеђа и изузетно је важан како за студенте тако и за професоре, али и истраживаче. Угледни професори наше катедре знали су да ће њихове заоставштине у виду књига бити највећи допринос будућим студентима, професорима, колегама те су даровали „своје благо“.

Захваљујући професорима Павлу Поповићу, Велибору Глигорићу, Владану Недићу, Миодрагу Поповићу и Живану Живковићу фонд ове библиотеке се „обогатио“ различитом грађом. Међу овим фондовима свакако се истиче фонд старе и ретке књиге који се посебно чува у челичним орманима. Овај фонд је од 2014. године под заштитом државе и проглашен је културним добром.

ЛИТЕРАТУРА:

Сто година Филозофског факултета. – Београд: Народна књига, 1963 (Требиње: Култура). – 886 стр.

- Документи о Српском семинару на Филозофском факултету / Гаврило Ковијанић // Библиотекар. - ISSN 0006-1816. - Год. 20, бр.3 (1968), стр.181-189.
- Писмо браће Павла Поповића ректору БУ о поклону његове библиотеке Српском семинару / Васо Милинчевић // Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. – књ. 60, св.1-4 (2001), стр. 247-248.
- Библиотека Павла Поповића / Мира Милинчевић // Библиотекар. – 24, 5 (септембар – октобар 1972), стр. 643-649.
- Општа библиотека Велике школе / Олга Поповић // Библиотекар. - ISSN 0006-1816. - Год. 3, бр. 3/4 (1951), стр. 97-107.

Valentina Tasic

HISTORICAL DEVELOPMENT OF LIBRARY AT DEPARTMENT OF SERBIAN LITERATURE AND SOUTH SLAVIC LITERATURES

Summary

Library at Department of Serbian Literature and South Slavic literatures follows development from Serbian department, precisely Department of Serbian literature. Starting from General library of the Great school until separation of the Faculty of Philology, which held at 60's of last century, this library has expended and it included not only Serbian literature, but also literature of all Yougoslav nations, including Bulgarian, Macedonian, Croatian and Slovenian literature.

Primarily response for the development of the library is Pavle Popovic. His contribution to this library is that, in the fact, from the bombed library of Serbian seminar which was at the Faculty of Philosophy, he rescued damaged and partly scattered books and took them to the building at Kosancicev venac. After World War I, he followed its reconstruction. Status of the Department in the academic community is distinguished by the trust that they academics gave her by giving her a book of considerable value. Today this library has primarily collection of old and rare books as well as nine special libraries, which were donated by prominent professors of our department.

Keywords: Great school, Faculty of Philosophy, Faculty of Philology, library, Serbian literature, South Slavic literatures.

Др Владимир Јерковић¹

Градска библиотека

„Карло Бјелицки“ Сомбор

<https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch9050.48> НАШЕ НОВИНЕ „1943/1944“

НАШЕ НОВИНЕ: ПОЛИТИЧКИ, ГОСПОДАРСКИ И ДРУШТВЕНИ ЛИСТ 1943-1944.

Сажетак

Наше новине су биле, пре свега, политички лист у којем су се могле наћи и рубрике из области привреде и друштвених питања. Превасходни циљ покретања овог листа је био наставак већ покренуте кроатизације Буњеваца и Шокаца, а за време окупације Града Сомбора у Другом светском рату од стране мађарских фашистичких трупа. Лист је излазио у Сомбору од 2. априла 1943. до 6. октобра 1944. године. Покретач, издавач и одговорни уредник листа био је Грга Вуковић, адвокат из Сомбора. Лист се налази у фонду завичајне периодике у Градској библиотеци „Карло Бијелицки“ и представља сведочанство времену и одређеним, превасходно националистичким, односно политичким циљевима, који су подржавани од стране окупатора, како би се на овај начин и Бачка учинила, барем привидно, хрватским историјско-националним подручјем, као што је већ и фактички то Срем постао, тада у саставу Независне Државе Хрватске. Чланци на које читалац може наићи представљају доказ о третману одређених националних и етничких група са циљем преквалификавања већ дубоко укорењених и вековима заступљених етничких заједница које је Хрватска сељачка странка намеравала преобратити у Хрвате. Деловање Грге Вуковића, како у овом листу, тако и на месту заступника у будимпештанском сабору, али и у његовом новинарском позиву било је управо на пољу буђења националне свести Хрвата, борби против декроатизације Буњеваца и Шокаца и успостављања што бољих односа са окупационим снагама, што је евидентно из садржаја листа. Аутор чланка имао је намеру осветлити овај део, колико сомборске, толико и националне историје, указати на тенденциозни садржај листа и улогу *Наших новина* у ратном периоду, те сачувати од заборава историјске чињенице важне за правилније и боље разумевање савремених проблема и тенденција које

1 Градска библиотека „Карло Бјелицки“, Краља Петра I, 25000 Сомбор
vladimirjerkovic@yahoo.com

постоје у сфери политичког деловања одређених мањинских заједница у Републици Србији данас.

Кључне речи: *Наше новине*, др Грга Вуковић, Хрвати, Шокци, Буњевци, Сомбор, Други светски рат.

Увод

Вековима тесно везан за Србе, буњевачки народ је у слози са српским на војвођанским поднебљима Бачке, али и Барање, упоредо заживео и опстојавао све до пред крај Другог светског рата, када је једном декларацијом² укинута право, односно могућност, самоодређења и изјашњавања према националности Буњеваца и Шокаца, као засебног и својственог народа са неотуђивим правом самоопредељења, односно када је кроатизација ових народа и системски била настављена, овога пута од стране политичких актера тога времена а у новононасталој Федеративној Народној Републици Југославији.³ У овом раду приказаћаемо управо део историје, поткрепљене доказима, који сведочи о ратном раздобљу, политичком опортунизму, агитацији и пропаганди која се спроводи за време окупације Бачке од стране мађарских фашистичких трупа.

Међутим, сведоци смо данас да су обичаји, култура и језик сачувани, те да смо сада управо у времену процвата, можда боље и примереније речено поновне актуелизације буњевачке националности и то најинтезивније, готово искључиво, у оквирима Републике Србије, у поредеђењу са околним државама у региону, у којима је овај народ, такође, вековима настањен. Историјска чињеница постојања буњевачке заједнице јесте и штампана периодика, пет листова који су излазили у Сомбору, од којих је последњи у низу настао у јеку Другог светског рата.

2 Реч је о декларацији Главног народноослободилачког одбора Војводине, одељења за унутрашње послове, број 1040/1945 од 14.5.1945. г. донете у Новом Саду у којој, између осталог, јесте наређено издавање нових легитимација за Буњевце и Шокеце у којима се у одељку за националност употребљава реч "Хрватско".

3 Више о томе видети <https://www.subotica.com/vesti/bunjevacki-savet-trazi-donosenje-deklaracije-o-ponistavanju-akta-nasilne-asimilacije-bunjevaca-id31962.html>.

Naše novine,⁴ политички, привредни и друштвени лист, излазио је у Сомбору од 2. априла 1943. до 6. октобра 1944. године. Издавач и одговорни уредник листа био је Грга Вуковић,⁵ адвокат из Сомбора и народни заступник у будимпештанском парламенту. Лист је био штампан латиницом, у ротационој штампарији Јосипа Бошњака на истој адреси где се налазило и уредништво, и био је намењен Хрватима, Буњевцима и Шокцима. Имао је тираж од 5.000 примерака. Штампан је на осам страна и садржавао је илустрације.

О Нашим новинама

На страницама *Наших новина* читалац је наилазио на сталне рубрике: Преглед вањске ситуације,⁶ Политичке висти, Господарство, Спорт... У сваком броју, поред рубрике Занимљивости, доносио је прозне и лирске текстове, стално позивајући на сарадњу младе таленте. Од сталних сарадника треба споменути Антуна Карагића, Матију Колара, Ивана Димића, Петра Царева, једног од уредника листа, и Ивана Мироницког. Грга Вуковић је у уводнику првог броја између осталог рекао:

„Покретајући овај лист, дајемо му наслов *Наше новине* са искреном жељом, да то буду одиста наше новине са надом и уверењем да ће *Наше новине* бити новине свију нас и за све нас, који припадамо буњевачком и шокачком пуку...”

У редакцији *Наших новина*, у улици Чихаш Бенеа бр. 3 у данашњем насељу Млаке, односно Онча, на периферији Сомбора, током 1944. године штампао се и његов додаток под именом *Наш календар*. У броју 30, прве године излажења листа на његовој другој страни (22. октобар 1943.), уредништво *Наших новина* је објавило вест о добијању дозволе за издавање буњевачко-шокачког календара за 1944. годину. Главна пажња у Календару била је посвећена буњевачко-шокачкој култури и обичајима.

4 Одлука је аутора чланка да назив листа само у првом помињању наводи у оригиналу и на писму на којем је лист штампан.

5 У понеким изворима уместо Грга наведено је Грго.

6 Оригиначне називе рубрика пишемо према српском правопису, онако како се изговарају, али без превођења или уподобљавања са стандардизованим формама данашњег језика.

Уредничка концепција др Грге Вуковића и сврха издавања *Наших новина*

При овим општим подацима, које смо управо изнели пред читаоца, нису најјасније и на најпрецизнији начин изнете чињенице које говоре много о раду и политици др Вуковића, а узимајући у обзир да је лист излазио искључиво за време окупације Сомбора. У првом обраћању читаоцима јасно је да и шокачки и буњевачки живаљ треба да представља читалачку публику али није превише тешко опазити да је реч о пре свега хрватству, које некако обједињује ове националне групе, а по кључу припадништва Римо-католичкој црквеној заједници. Не можемо се отети утиску да покретач и главни уредник листа др Грга Вуковић ипак чини озбиљну политичку агитацију, а што је евидентно у сваком наредном броју листа. Штавише, уредник у првом броју на самом крају пише:

„Поздрављајући са овим мислима наше драге читаоце, желимо истаћи, да ће *Наше новине* за време овог светског рата са овим редцима и завршити политизирање. Данашња времена нису за политику, нису за политичка расправљања, јер она могу врло лако да створе раздор међу људима, док је наш циљ да Буњевци и Шокци буду сложни, јер само слогом ћемо моћи постићи наше жеље.”

Већ и по првом читању овога цитата јасно је да рођени Чонопљанац, дакле човек рођен у насељу надомак Сомбора, у потпуности изоставља помињање Срба суграђана, а за шта не можемо прихватити да нема тенденциозне карактеристике. Друго, др Вуковић уређује лист који излази у прилично јаком тиражу од 5.000 примерака, када знамо то да је намењен искључиво одређеној популацији. И треће, али и најупечатљивије, јесте управо контрадикторност уредникових изјава. Наиме, у сваком наредном броју објављиване су политичке вести, извештаји са ратишта и друго у вези са неприликама у свету, али је и најнеупућенијем читаоцу већ на први поглед јасно да је сваки чланак чисто пропагандистички, да су вести конципиране тако да се ствара подршка и/или одобравање у буњевачком и шокачком народу за све оно што окупатори чине, како у Бачкој тога времена, тако и широм Европских бојишта. Помињање немилостивог рата на самом почетку, изрази дубоке захвалности Угарској држави, као да иста на овом простору није престала да буде власт по завршетку Првог светског рата, уз упућивање сународника на приклањање окупационој

војсци и управи пропраћено је освртом на стару постојбину Буњева и Шокаца, а о чему др Вуковић пише:

„Нас Буњевце и Шокце судбина је сместила у овај крај свита. Наше досељење у Бачку према аутентичним историјским подацима извршено је у годинама 1686-1687, каде су наши предци под упутством Фрањеваца, као својих духовних вођа, око 150.000 напустили стару постојбину: Далмацију и Херцеговину...”

Даље, у наставку цитираног пасуса, др Вуковић пише о упућеној молби и дозволи наклоњеног им цара да се настане и заснују трајно своје животе на овом подручју. И заиста, уредник у сваком броју спаја неспојиво, поставља рубрике посвећене поезији, прози, такмичењима спортским, саветима за домаћице, чланке о пољопривреди, оглашавања за продају, док је централни део сваког броја стање на фронтима и важније вести у вези са одлукама окупационе фашистичке управе. Дакле, садржај са јасном намером извештава одабрану јавност (буњевачку и шокачку) о тренутном стању које иде на руку управо онима који пропагирају своје идеје и планове народу који је вековима уназад настањен на овим просторима заједно са српским народом, а који се од њега разликује готово само и искључиво по припадности другом хришћанском обреду. У таквим околностима Другог светског рата, у жеку борби и тираније, којој су се многи свесрдно прикључили, излазе *Наше новине*, добијају дозволу за рад, омогућено никада јефтино штампање и пласирање, што све иде у прилог претпоставци да су морале одговарати и мађарским-фашистичким окупационим властодршцима, али и то да су овим новинама појединци покушавали донекле уплести интересе новоформиране Независне државе Хрватске, као актера, у области припојеној Мађарској, управо инструкујући јавно мњење и актуелизујући постојање Хрвата у овом делу окупираних Краљевине Југославије. Као поткрепљење овој тврдњи стоји и податак да се Вуковић већ у раној доби почео бавити политиком, те да је био повезан са суграђанином Антуном Матарићем, у којем је имао истомишљеника по ставу да су Буњевци–Хрвати, неодвојиви део хрватског народа. Пре распада Аустро–Угарске био је заступник у будимпештанском парламенту и према томе није тешко за поверовати да је стекао и задржао бројне везе са политичарима у главном граду Мађарске, односно и даље неговао оне везе које су могле омогућити да у ратним годинама стекне и материјалне, финансијске али и правне услове и дозволе за

ширење своје политике. Програм Хрватске републиканске сељачке странке, која је тај назив добила 1920. године, је осим код Вуковића и Матариха, у Сомбору нашао присталице и у Ивану Бошњаку, Шими Карасу, Јосипу Колићу, Фрањи Малбашићу, Фрањи Матариху, Фрањи Мијићу, Јосипу Палићу, Антуну Парчетићу, Јосипу Стрилићу, Антуну Вујевићу и другима.⁷

Како не бисмо одмах сада улазили у уредникову биографију и друге околности, за шта ће у каснијем тексту бити посвећено речи, наставимо анализу онога што је уредник Вуковић бирао у првим бројевима новина. Оно што се некако посебно запажа у секцијама посвећеним за оглашавање и рекламирање је то да нема огласа српских занатлија, продаваца али ни немачких, што оставља утисак да је реч и о локал-национал-патриотском односу према економији унутар вароши, указујући на повољности код продаваца Буњеваца и Шокаца. Такође, индикативно је и често помињање Суботице којој Сомбор гравитира, према др Вуковићу, која је често помињана или је саставни део чланака у новинама, што сасвим одговара територијалној управи коју су мађарски-фашистички окупатори у то време са успехом спровели, и не само својим снагама него придруженим напорима домаћих хомведа, колоборациониста, добровољаца и других, попут фолксдојчера који су на најразличитије начине помагали интеграцију нове власти, прогоне неистомишљеника и све друго толико нам познато.

Хвалоспеси диктатору Хортију сведоче и потврђују претходне тврдње, а у даљем тексту покушаћемо приближити читаоцу садржај листа и оно што је најважније за предмет истраживања овде. У Сомбору је 9.4.1943. изашао је број 20 *Наших новина*, а са насловне стране цитирамо аутора чланка потписаног као Ц. За потребе овог рада издвајамо наслов и уводни део чланка:

**„Хорти Миклош Регент Краљевине
Мађарске Патрон Буњеваца**

Буњевци и Шокци у Мађарској добро познају велике државничке способности регента Краљевине Мађарске... ”

7 Према списима Радивоја Стоканова сачињаваним за потребе секције интернет сајта Градске библиотеке „Карло Бијелицки” у Сомбору на којој су базе података Дигиталне збирке. Више о томе видети: http://www.biblioso.org.rs/digitalna_zbirka.php?lng=ci

Да би у наредном пасусу писало:

„У данашњем броју *Наших новина* упознаћемо нашу јавност са поближом сликом из свакидањег живота и рада тога човика, који игра прву улогу у мађарском државном животу, па тиме и у животу наших Буњеваца и Шокаца.“

А пред крај, и након афирмативног описа друштвених активности Хортијеве супруге, аутор чланка пред крај истиче и то да:

„Као државни поглавар регент се строго придржава Устава и не допушта та итко у том погледу на њега утиче.“

Оно што је централна тема овог рада јесу чланци и фељтони који су се тицали друштвеног и политичког живота и намера представника⁸ Буњеваца и Шокаца, а дефакто понајвише њих као Хрвата, за шта многи од њих себе никад нису сматрали, све са циљем што бољег позиционирања у будућој констелацији снага, а након окончања рата и победе Сила осовине, коју су прижељкивали. Наравно, не тврдимо да је писано у ступцима ових новина одраз расположења и мишљења свих католика Словена на подручју Сомбора и околине. Међутим, веома је важно истаћи мотиве, указати на врсту политичке агитације појединица и објективно сагледати оно што је једним снажним медијем у времену смрти, депортација, нестабилности, страха и стрепње, група припадника једног народа налазила за сходно објављивати, чиме је понајвише оставила доказ о сопственом концепту, смерницама и циљевима којима је таква, слободно и морамо рећи, сомборска а хрватска политика, налазила за сходно, да у таквим приликама и чини. Иако је евидентно да је реч о опортунизму, нећемо занемарити све написано, у нади да ће неке друге генерације читалаца, којима и сами припадамо, сагледавајући чињено, боље разумети континуитет суживота буњевачког, шокачког и српског народа на овим просторима. Избегавајући осврт на *Наше новине* остали бисмо ускраћени за део завичајне историје у периоду који је представљао још једну велику прекретницу у првој половини двадестог века.

Како су ове новине у непосредној вези са ликом Грге Вуковића, будући да видимо да непотписани чланци морају махом бити из његовог пера, његовог превода из других, вероватно мађарских новина

8 Овде смо у недоумици да ли реч представник ставити под наводнике, будући да те особе нису биле ни легитимни али ни фактички представници ни једног од три народа именована којима се уредништво обраћало.

тога времена,⁹ онда смо дужни и о овом човеку представити одређене биографске податке, а све у најбољем разумевању контекста из којег произилази та и таква уредничка концепција *Наших новина*.

Др Грга Вуковић, уредник *Наших новина*

Грга Вуковић је рођен у Чонопљи код Сомбора 10. октобра 1894. године. После завршених студија права у Пешти, живео је и радио као адвокат у Сомбору. Још као млад правник почео се бавити политиком. Када је Сомборац Антун Матарић током 1923. године, боравећи у Загребу, ступио у контакт са браћом Радић и прихватио њихова начела о устројству Хрватске сељачке странке (у даљем тексту ХСС), по коме се национално питање Буњеваца не може задржати ван утицаја ХСС, у Сомбору је у Грги Вуковићу нашао истомишљеника, који је такође сматрао да су сомборски Буњевци у ствари Хрвати, и да се ни по коју цену не могу одвојити од свог националног стабла.¹⁰ Према томе, евидентан је став који провејава транспарентно у новинама, иако додворавање и Буњевцима и Шокцима бива настављано само да би се понекад, готово стидљиво оно објединило у називу—Хрват. Вуковић је, као уредник, сматрао да ваља и оно што је *Црна хроника* данас да објави у ступцима вести, иако се баш ова коју смо издвојили, догодила у Суботици, а која тобоже сведочи о малом експесу, мада историја памти да је далеко већих и бројнијих крвопролића било на очиглед свих, попут стрељања у дворишту зграде Жупаније у Сомбору, у дворишту Светођурђевског харама и депортација о којима нема помена у овим новинама. Па ипак, Вуковић је сматрао да и оваква вест треба да се нађе у другом броју из 1943. године:

„Драгутин Думић осуђен на седам година робије

У Радићевој гостионици у Сабадци, посвадили су се Драгутин Думић, земљорадник и Миклош Катринка. Свађа је заузела толико маха, да је Думић ударио Катринку прво штапом неколико пута, а после изва-

9 Овде мислимо на политичке вести и вести са ратишта и фронта које су највероватније дословно превођене из неког другог извора доступног у Сомбору у том периоду.

10 Извор: http://www.biblioso.org.rs/nase_novine.php?id_grupa=3&lng=ci преузето 2.12.2016.

дио нож и више пута га зариио у тило Катринке, који је ускоро издахнуо. Јучер је суд за ово дило Думића осудио на седам година робије и на 10 година губитка часних права.”

Но, вратимо се на политичку позадину и личну историју др Вуковића. Војвођански покрет, чији је активни члан био и Грга Вуковић, после увођења шестојануарске диктатуре се мукотрпно развијао и поред тога што је представљао темељ удружене опозиције у Бачкој. Највећу афирмацију програм ХСС и хрватство у Бачкој доживеће касније управо у овом Покрету после усвајања Мачековог политичког програма – Загребачке пунктације, 7. новембра 1932. године. Тадашњи вођа Покрета био је Сомборац Дуда Бошковић. Током 1934. године Грга Вуковић, који се иначе и бавио новинарским радом, почео је издавати лист *Даница*, али је лист поживео само неколико месеци. На Оснивачкој скуштини Хрватског културног друштва *Мирољуб* у Сомбору¹¹ одржаној 6. децембра 1936. године,

11 *Завод за културу војвођанских Хрвата* на своје званичном сајту, од 25.6.2012, објављује вест о Обележавању 150 година од рођења Анте Еветовића Мирољуба. Из текста преносимо део новинарског пасуса госпође Злате Васиљевић и цитат излагања г. Мате Матарића: “Обиљежавању 150. обљетнице рођења Анте Еветовића Мирољуба била је пригода да се нешто каже и о хрватском друштву „Мирољуб” у Сомбору. Предсједник ХКУД-а ‘Владимир Назор’ Мата Матарић рекао је да су оснотку овог друштва претходиле несугласице у „Буњевачком колу” јер хрватски оријентирани чланови тог друштва нису били више пожељни у ‘Буњевачком колу’ гдје су били од његова оснотка 1921. године.” „Били су понесени националним духом, омасовили су се и плашили су их се они који су себе звали Буњевцима. Постојале су шансе да Хрвати постану у управи бројнији, а 1932. године када су Хрвати и добили већину, чак је интервенирала полиција како би наводно провјерила регуларност избора који су проглашени неважећим. Хрвати су после избора, 1935. године, били пред алтернативом - остати у ‘Буњевачком колу’ и пасивизирати се или иступити и основати засебну организацију. Превагнуло је друго размишљање и Антун Матарић и његови истомишљеници напустили су ‘Буњевачко коло’ и у прво се вријеме почели окупљати у Дому ‘Свете Цецилије’, гдје је било сједиште Крижарскога братства. Оснивачка скупштина је одржана 1936. године када је основано Хрватско културно друштво ‘Мирољуб’. Друштво је конституирано, али је пригодом оснотка било сталних сметњи, а разлог тому била је сумња власти у патриотски став Хрвата, јер када је краљ Александар 1929. године увео диктатуру, у ‘Буњевачком колу’ је предложено да се владару упуту телеграм солидарности и изрази поштовања. Тому су се успротивили будући челници ‘Мирољуба’ и предсједник Хрватске сељачке странке, но телеграм је ипак упућен”, указао је Матарић на повијесне околности које су претходиле оснотку Хрватског друштва ‘Мирољуб’. Извор: <http://www.zkvh.org.rs/index.php/vijesti/vijesti-iz-zajednice/1168-u-subotici-i-somboru-obiljeena-150-godinjica-roenja-ante-evetovia-miroljuba> преузето 4.12.2016.

у његов Управни одбор је изабран и адвокат Грга Вуковић. Оснивање овог Друштва било је круна активности потврде осећања неколицине Буњеваца да су Хрвати. Исте године Вуковић даје прилог и позајмицу Друштву ради куповине зграде у Малоцрквеној улици за смештај Хрватског културног друштва *Мирољуб*.¹²

Стварањем Бановине Хрватске 1939. године политичка групација звана *Војвођански покрет*, којој је припадао и Вуковић иначе и члан ХСС-а, запала је у кризу. Питање целовитости Бачке чије је северозападне делове тражио Мачек, поделио је Покрет. Са једне стране су биле вође ХСС, а са друге Срби и Мађари. Поред тога и међу Хрватима се све више осећала подела између суботичког сенатора, иначе презимењака Грге Вуковића, који се залагао за целокупност Војводине. Августа 1940. године долази до споразума Цветковић – Мачек. У име локалног руководства ХСС-а, тадашњег сомборског градоначелника Ивана Матариха, посећује управо Грга Вуковић и преноси му сугестије др Влатка Мачека о потреби опште сарадње на нивоу града.¹³

Мађарска војска у Бачку улази 12. априла 1941. године. У складу са негирањем хрватске националности у Бачкој, мађарске власти фаворизују буњевачко национално опредељење. Затекнувши себе у новонасталом стању, руководство ХСС-а у Суботици се пасивизирало, док се у Сомбору Грга Вуковић у потпуности приклонио мађарским властима. Отуда и тако позитиван и афирмативан однос у чланцима његових новина о мађарској власти и политици, отуда и та концепција осмишљена да утиче на свест и размишљања пука, отуда такав избор и такав садржај који је стремио произвести код читалаца макар осећај прихватања нових владара. Колико је подршка колоборационизму и чак другим земљама, њиховим савезницима, била део уредничке концепције сведочи читав *Преглед вањскополитичке ситуације*,¹⁴ али и неочекивани чланци, спорне важности за читаоце у Бачкој, попут овог:

„Политичке Вијести

Бугарски краљ Борис је у суботу поподне у 16:28 сати преминуо... Разне гласине и у иноземству проширене вијести по којима

12 Према јавном обраћању Радивоја Стоканова на отварању изложбе *Ка веку и по сомборске периодике*.

13 Исто.

14 Текст овог чланка доступан је на http://www.biblioso.org.rs/digitalna_zbirka_prikaz.php?lng=ci&id=1628

се смрт краља Бориса доводи у везу са неким `спољњим узроцима` Бугарска телеграфска агенција најодлучније демантује.”

Грга Вуковић је у име Хрватског културног друштва *Мирољуб* одлазио у посете код војног комаданта Сомбора, генерала Агоштона Сентандреија на поклоњење. То му ипак није помогло да избегне хапшење од стране мађарских власти у лето 1941. године. Ухапшен је због оптужбе за одржавање веза са усташким властима из НДХ. Међутим, хапшење је било исценирано са циљем да окупаторске полицијаске снаге нађу међу Хрватима поузданог човека који ће се ставити на чело буњевачко-шокачког покрета, чији ће циљ бити изражававање послушности и лојалности мађарском регенту Хортију.

По изласку из затвора Грга Вуковић је отворено стао на страну окупатора. Када је *Мирољуб* држао прело почетком 1942. године, Грга Вуковић је наговарао председника Друштва Антуна Матарића, да се присутнима прво обрати на мађарском језику, што је Матарић одбио. Уместо њега на мађарском је говорио Иван Мироницки, адвокат и истомишљеник Грге Вуковића. Незадовољни чланови *Мирољуба*, под образложењем да је повредио правила Друштва, забрањују активан рад Грги Вуковићу у Друштву. Тиме је и пропала жеља Мађара да наметну свог човека Хрватима У Сомбору.

Првог априла исте године, потписом председника Друштва, Антуна Матарића и секретара Густава Богдана, из *Мирољуба* бива искључен Грга Вуковић. Неки чланови су пошли за њим, као нпр. др Иван Мироницки, адвокат Антун Вујевић, земљорадници Јосип Парчетић, Грга Пеқановић, Људевит Острогонац, трговци Јоса Стрилић и Антун Парчетић и други. У пролеће 1943. године мађарске власти забрањују је деловање *Мирољуба*.

Национало и политички дезорјентисан др Грга Вуковић је октобра 1944. године, заједно са својим сарадником Антуном Вујовићем, напустио издаваштво и уредништво *Наших новина* и побегао из Сомбора. Отишао је у Минхен, из кога је после рата учествовао у политичкој кампањи против Југославије. Грга Вуковић је умро у Минхену 23. септембра 1956. Године.¹⁵

15 Ако је веровати списима Радивоја Стоканова, које је спремао за Изложбу *Ка веку и по сомборске периодике*, у *Хрватској ревији* из 1957. године, објављен је некролог поводом смрти Грге Вуковића. *Хрватска ревија* је хрватски културно-политички часопис. Основали су га 1950. године Винко Николић и Антун Бонифачић.

Закључак

Уколико узмемо у обзир све до сада наведено можемо доћи до закључка да је др Вуковић био донекле сналажљив у политици, у датим околностима, али и да његова релативна дезоријентисаност није последица само промена које су снашле све у том времену, него је и резултат немања довољно упоришних тачака за оно што је прилично посвећено чинио, а такво је јер изгледа да је читав животни век посветио идеји. Оно што је са убеђењем личним и дубоким покушавао да пренесе на друге, можемо рећи инфицира својим друштвено-политичким ангажманом, данас знамо да није постизао са већим успехом, а о чему сведчи и његово искључење из локланог хрватског друштва. Његова стремљења су јасно прохрватска и представљају окосницу деобе или упрошћавања буњевачке и шокачке националне мањине вековима присутне на просторима бачке на заједнички именилац – Хрвати. Јасно је и да је био противник југословенске идеје, јасно је да је додворавајући се мађарским властима налазио само начина остварења хрватских националних циљева, прецизније, страначке опције којој је припадао (ХРСС), дакле циљева самопрокламованих представника народа којем је веровао да и сам припада, те му је сходно томе и та дужност припала, да у Сомбору покуша урадити оно што је својим јавним деловањем и откривао. Да су фашистичке власти сматрале да је реч о опасном и по њих штетном деловању, ове новине не би потрајале, односно не би ни заживеле. Оно што са ове тачке гледишта можемо сматрати тенденциозним писањем, удворништвом и чак дефетизмом можемо читати у кратким чланцима који су највероватније требали послужити слабљењу морала или коначном преласку на ставове које заговарају *Наше новине*, а што видимо из наслова чланка од 29.10.1943, са четврте стране:

„Ни један немачки војник не би дошао на Балкан да га Србину су изазвали, рекао је Хитлер Генералу Недићу...”

При крају овога рада дужни смо и следеће чињенице навести, а када говоримо о сомборској периодици на буњевачком језику. На буњевачком су штампана гласила махом политичке садржине, мада су садржавала разнородне прилоге, али значајна су због тога што су писана

Први број часописа је изашао 1951. године. У раздобљу од 1951. до 1990. године излазио је у иностранству као часопис хрватске политичке емиграције, што онда готово аутоматски значи да је Вуковић присвојен од стране усташког покерта у емиграцији као важна историјска личност са заслугама довољно важним за хрватство, које би квалификовале његову биографију на тај начин да заслужи објављен помен.

на матерњем говору Буњеваца и самим тим представљају сведочанство о једној специфичној националној култури. Најпре се појавио општеобразовни недељник *Bunjevac* (1882–?). Излазио је сваког петка, а у њему су објављиване препоруке за образовање и васпитање младих, путописи, корисни савети из виноградарства, пчеларства и пољопривреде уопште. Уследила је прилично дуга пауза у објављивању буњевачке штампе. Тек 1927. године излази недељник *Vojvodina* чији је власник, уредник и издавач био Ернест Бошњак.¹⁶ *Војводина* је била политички лист Буњевачко-шокачке странке. Осим текстова који су пропагирани ову странку, у рубрици *Којешта* објављиване су кратке приче или писма читалаца, а могле су се прочитати вести, односно локална хроника, новости из привреде и економије и временска прогноза. Неки од текстова су превођени и на мађарски језик.

Након што смо учинили и овај кратак преглед периодике која је излазила на буњевачком, приводимо крају анализу и приказ *Наших новина*. И мада при речи о језику хрватском и/или говору буњевачком коришћеном у овим новинама немамо за циљ постављати лингвистичке смернице указујући на недоследности и нејасноће, будући да у време када је излазио лист буњевачки језик, за разлику од хрватског језика, није био стандардизован, можемо констатовати да је реч о писму и језику у потпуности разумљивом говорницима српског, хрватског, буњевачког и шокачког народа. Но, како је више него јасно да је сасвим разумљив и просечном читаоцу код нас и данас, слободно смо издвајали наводе и указивали на оно што јесу наважније карактеристике листа, на тај начин описујући и уредничку политику. Према томе, крајња намера аутора овог рада је била да приказујући лист, политичко деловање и улогу главних актера укаже на понашање одређених суграђана и група које су у тим ратним годинама вршили веома снажну и системски организовану кампању у сомборској средини и насељеним местима а међу популацијом, како се у самим новинама наводи, превасходно Буњеваца и Шокаца. Дакле, закључак који можемо стећи читајући и фототипију у прилогу који следи и овај рад, односно приказ, јесте тај да су *Наше новине* служиле, пре свега, борби против декроатизације Буњеваца и Шокаца, исто колико и намерама јачања и ширења кроатизације, опет Буњеваца и Шокаца, настањеним вековима уназад на подручју западне Бачке у време окупације ових северозападних крајева Краљевине Југославије од стране нацистичке Мађарске.

16 Више о овоме видети у: Копоран, Г; Пластишић, Н. (2015) Каталог изложбе *Век и по сомборске штампе*, Градска библиотека „Карло Бијелички“ у Сомбору, Сомбор: Билбордпринт.

Прилози

A lap engedélyezve a M. Kir. Miniszterelnök 1440/1943—M. E. III. sz. engedélyokirata alapján.
Postarisa placena u gotovom.

IZLAZI PETKOM.

Pojedini broj: 20 III

NAŠE NOVINE

POLITIČKI, GOSPODARSKI I DRUŠTVENI LIST

ZOMBOR, 9. IV. 1943.
GODINA I, BR. 2.
Rukopisni se ne vraćaju.

Uredništvo i administracija:
ZOMBOR, CSIHÁS BENŐ U. 3. Br.

Na četvrt godišne 2.60 P.
Na pola godišne 5.— P.
Godišnja pretplata 10.— P.

Nagybányai Horthy Miklós regent kraljevine Madjarske Patron Bunjevaca

Crte iz svakidašnjeg života visokog zaštitnika Bunjevaca u Madjarskoj

Bunjevci i Sokci u Madjarskoj dobro poznaju velike državničke sposobnosti regenta kraljevine Madjarske nagybányai Horthy Miklósa i Njegove velike zasluge za izgradnju i podizanje velike Madjarske. To je u prvom redu sjajna vojnička karijera, kad je preuzeo ulogu spasioca svoje domovine, spadajući u one rijetke poglavare, koji su na najviši položaj došli ne putem stranačkih kombinacija i međunarodnih intriga, nego izravno putem života, borbe i rada. Postavši tako po redu četvrti regent Madjarske, nagybányai Horthy Miklós sve svoje velike sposobnosti izvanrednog državnika posvećuje i usredsređuje na zamašao djelo socijalne, privredne i novčane reorganizacije. Tako Njegova energična i djelatna ličnost dolazi do izražaja u svim nacionalnim manifestacijama nacionalnog života Madjarske i Njemu pripada preovlađujuća zasluga za uspjeh koje je u spoljnoj i unutarnjoj politici i u unutarjem jačanju i podizanju postigla Madjarska posljednjih godina.

U današnjem broju „Naših Novina“ upoznaćemo našu javnost sa političkom slikom iz svakidašnjeg života i rada toga čovika, koji igra prvu ulogu u madjarskom državnom životu, pa time i u životu naših bunjevaca i šokaca.

Nagybányai Horthy Miklós i u privatnom životu ostao je dosljedan svom prvom strogom i skromnom, spartanskom odgoju. Tek nakon dugog nagovaranja madjarske vlade, teška srca napušta svoje dobro i useljava se u kraljevski palaču u Budapešti. Ali regent naredjuje, da se zatvore sve ograde, u kojima je nekoć raskošno stanovao Ferenc Jozsef I i kraljica Elizabeta. Od 814 sobe, koliko ih ima kraljevska palača, regent Horthy uzima samo 9.

I dnevni tok života u obiteljskom krugu vrlo je jednostavan. Objed se sastoji iz tri jela s nešto voća i kave, više ništa. Pored jednostavnog obiteljskog života skromnost i pristupačnost su najkarakterističnije crte ovog velikog vladara Madjarske, koji je tako svojim neposrednim odnosom sa narodom stekao njegovu najveću popularnost koja je ikada jedan poglavar uživao.

Nasuprot tome, svakidašnji program rada vrlo je obiman. Nagybányai Horthy Miklós, i pored svoje lijepe dobi, vrlo je aktivan u svom radnom kabinetu, gde dolazi oko 9 i po sati, odmah pošto doručka. Tad mu pooblični donosi pošta od koje jedan dio otvara sam i osobno odgovara na veći broj pisma. Zatim prima raport šefa svoje civilne i vojničke kuce. Od 11 po do 1 i po prima u audienciju. Nešto prije 2 sata sedja za objed sa svojim nadodostojanstvenom suprugom. Poslije objeda pije kavu i čita novine. U 4 sata opet dolazi u svoj radni kabinet. Tada prima ministre i ostale visoke funkcionare. U slobodnom vremenu čita knjige, uglavnom voli djela s područja poljodjelstva, mornarice, strategije. Čita dosta memoare.

Njeno Nadodostojanstvo dopušta Horthy mnogo se više baviti bibliotekom te ima vrlo bogatu biblioteku u dvorcu Kenderes.

Za vrime litovanja u Gödöllőu, regent Horthy radi kao u Budapešti. Samo se malo više bavi sportom i to je sve. Nekoliko nedelja provedenih ljeti u svom dvorcu Kenderesu, pruža mu tek pravi odmor. Tada se zanima svojim gospodarstvom, a Njeno Nadodostojanstvo gospodja Horthy posvećuje se sva svojoj najdražoj stvari: radu u vrtu oko cvijeca.

Njeno Nadodostojanstvo gosp. Horthy kao prva javna radnica u Madjarskoj

Njeno Nadodostojanstvo gospodja Horthy još je krasna, lapa i elegantna dama harmonične gracioznosti. Njezina siva kosa samo joj pojačava karm, koji protizlazi iz čile njezine osobe. Ona je prosjedila prije vremena zbog mnogih briga i žalosti i ubudjenja, koja je proživjela za vrime svjetskog rata i posli njege.

Od četvoro dce koje je rodila, najstarija Madelaina umrla je tragično već u 16. godini dok je stariji sin nagybányai Horthy nom 20. augusta prošle godine i poginuo junačkom smrću. Pored obiteljske tragedije, ostavili su traga na sidaj koji teški trenutci koje je proživjela kao istrajna i vjerna pratilica četvrtoga Regenta Madjarske, od prvih dana najteže borbe i iskušanja do konačne pobjede.

Pored raznih akcija humanog i socijalnog karaktera, kojima sama upravlja, po-

mjenjućemo samo neke, kao akcija za ublažavanje gospodarske krize, koja se protele do posljednjeg madjarskog sela, akcija za pomoć madjarskim umjetnicima dok je zadnja velika akcija za pomoć hovevda na ratištu postigla takav razmjer i uspjeh kakav se na socijalnom polju neipamti.

Njegovo Nadodostojanstvo Regent i Gospodja osobito vole kazalite, rado igraju bridge. Sam Regent voli glazbu i svira piano dok a slikarstvu posjeduje izvrstan talenat. U svom dvorcu u Kenderesu čuva s pletetom portrai cara Ferenc Jozsefa, koji je sam naslikao. Principijelno ne daje nikakve intervjua.

Nagybányai Horthy Miklós kao poglavar

Kao državni poglavar Regent se strogo pridržava ustava i ne dopušta da tiko u tom pogledu na njega utiče. Kao što je čvrstom rukom upravljao kao nekadašnj kormilar broda „Novare“, državno kormilo vodi čvrstom voljom i sigurno ka boljoj budućnosti. Postivajući pobožno tradicije kraljevstva, počevši od obaveznih cerenonija do postupaka u audiencijama, g. Regent izlazi i dalje u susret svojim pristupačnijim prijemo i ophodjenjem ka onima koji dolaze u audienciju. To su osobito žrtve prošlog rata, koji često dolaze tražeći njegovu pomoć i zaštitu, a koje prima stojeći, čvrstim stiskom ruke, da bi poslije ponude da posjednik sjedne i sam zauzeo mjesto. I kod dvorskih plesova nasuprot dosadajnim krutim običajima regent Horthy i gospodja Horthy primaju svoje goste, kad daju ples ili kakvo primanje.

On često prima razne male darove od neznanih, jednostavnih i navinih ljudi, što ga neoblično gane.

Blagodareći svojoj popularnosti, osobna garda regenta Horthija je malobrojna. Gardisti su obično seljački sinovi, koji slobodno vrime iskoriste za pohajdanje posebnih tečajeva, te mnogi tako za vrime svoje službe svrše sredine i visoke škole, dok je jedan seljak tako stekao i diplomu odvjetnika.

Što često istupa i prijavu te pristupa ljudima iz naroda i snijma prijateljski porazgovara, ne vodeći dovoljno računa o svojoj ličnoj sigurnosti, regent Horthy tumači tlame, da mu je jedina garancija sigurnosti, da ga ljudi vole.

Upitivanjući prikaz iz svakidašnjeg života poglavara Madjarske, moramo dodati još da je veliki ljubitelj raznih športova a osobito lova u kojem često i sam sudjeluje. Završica naše nove omladine, čiji zdrazi duh i tjelejo obećaju, da će se i nadalje kao Patron Bunjevaca starati da i mi budemo zadovoljni, tim prijte, što naš narod, jezik i životne težnje razumije, pa ih prema tome znađe a cijeni. (C)

Vojna zapovist Regenta Horthy Miklósa

Od 9-IV-1941. god. — „Naprid na bljudugodišnje granice“ — gromko je odjeknula u cijoj Evropi, jer se znalo, da je do ove važne odluke došlo nakon obiljnog dubokog razmišljanja te poslije svestranog ispitivanja i prosudjivanja međunarodnog položaja.

Prirodna posljedica je te odluke bila, da je nakon kratke borbe Madjarska hovenidska vojska za nakraće vrime zauzela „Délvidék“ i time je ispoljila davne opravdane težnje madjarskog naroda u svrhu i stvarnog uništenja Trianonskog ugovora, koji je hiljadugodišnje tlo Madjarske države rasparkao i time su milioni madjarskih duša ostanui od svoje rođene grude postali bez domovine.

Ovom činjenicom, kao historijskim aktom za cio Madjarski narod ukazao se sasma novi svjetski pogled i novo državno upravljanje.

Narod kao takav živi iz javnog mnjenja, iz javnog osjećaja, iz na njega ostavljenih velikih ideja te iz besmrtnosti historije informiranih velikih uspomena jer su trocilište duša naroda. Dok živi predavanje, dotle živi i narodi. Dok se odaučevljava za hiljadugodišnji ustav za hiljadugodišnju kulturu, za hiljadugodišnju viru, dok ove moralne i narodne tekovine pobuđuju njegovu privrženost svome vladaru, svojoj državi, zemlji i slobodi; dok blago naroda sačinjava stari historijski ustav, od predaka u nasliedstvo primljena nezavisnost, staro herojstvo, neprekidani pravni poredak i pravda, dotle i samo dotle živi narod.

Madjarski narod je dobio u ličnosti Njegovog Nadodostojanstva Regenta Horthyja Preporoditelja zemlje koji poznat po svom viteškom junakuju pokazao je vanredno mudre vladarske sposobnosti te iduć sigurnim stopama ka izgradjenju srednje budućnosti naše zajedničke domovine, Svetosti, panske države, nikada nije ispuatio iz vida ispunjenje i ostvarenje velikih obaveza prema državi i svome narodu.

Sa ovim mislima u našoj duši mi iskreno pozdravljamo proslavu dvogodišnjice ulaska Madjarske hovenidske vojske, kojoj narodnoj svečanosti i mi prisustvujemo sa cilim stanovništvom „Délvidék“-a, u jedno time najsrdačnije pozdravljamo junakuju hovenidske vojsku, felečići joj još munoje slave u herojskoj bitci za spas zemlje i odbranu hrišćanske civilizacije cilog čovčanstva.

Konferenciji velikih župana, članova gornjeg doma i narodnih zastupnika u Szabaditi Prisustvovalo je i ministar finansija Reményi Schneller Lajos

Danas je u Szabaditi održana lokalizajena konferencija velikih župana i članova gornjeg doma narodnih zastupnika na kojoj je uzeo učesća i ministar finansija Reményi-Schneller Lajos. Ministru finansija prirjedion je na kolodvoru srdačan doček.

Ministra su na kolodvoru pored ostalih pozdravili veliki župan Bač-Bodročke županije, Zombora i Ujvidéka dr. Deák Leó i veliki župan Szabadite i Ujvidéka dr. Reök Andor. Pristikom ulaska u gradsku kuću pozdravio ga na obli gradskoje činovništva gradski načelnik Völgyesi János. Na konferenciji prisustvovali su nadodostojanstva Délvidéka.

Poslije trodnevnog boravka u Italiji predsjednik vlade Kállay Miklósa vratio se u Budapešti

Regent je u utarak prije podno primio predsjednika vlade Kállay Miklósa

Kállay Miklósa, ministar predsjednik i ministar vanjskih posala Madjarske, na poziv italijanske vlade, stigao je u zvaničnu posetu u Italiju, gde je boravio 1., 2. i 3. aprila. Ministar predsjednik je na taj način — sličedi primer svojih prethodnika — mogao doći u dodir sa najvišim ličnostima fashistske vlade. U toku razgovora sa Dučecom i državnim sekretarom za vanjske poslove Bastianinom madjarski predsjednik vlade je imao prilike da detaljno pretrese opšti politički i vojni položaj i ona pitanja, koja naročito interesuju i Madjarsku, u okviru zajedničkih ciljeva koje su postavile Italija, Njemačka i ostali narodi Trojnog sporazuma. Pregovori, na kojima je ponovo došla do izražaja potpuna istovjetnost gledišta, vodjeni su u atmosferi srdačnog prijateljstva koja je uvijek karakterisala odnose dve zemlje koje su danas još više nego kada saglas-

ne u čvrstoj odluci da i u buduće usko saraduju na unapređenju zajedničkih interesa i ponovnoj izgradnji Evrope na osnovi pravde i stvarne pravednosti.

Ministar predsjednik Kállay u toku svoje posite Italiji bio je u audijenci kod Pape Pije XII., kog kuga se radizak više od jednog časa. Ministar predsjednik potom je posjetio državnog tajnika kardinala Maglionea.

Ministar predsjednik u utokak u 10 časova prije podno vratio se sa svoga puta iz Italije. Članovi vlade i ostali velikodostojnici privedili su predsjedniku vlade oduševljeni mi doček na stanici.

Poslije srdačnog prijema predsjednik vlade Kállay Miklósa bio je primljen kod Njegovog Nadodostojanstva Regenta Horthyja u audijenci. Kome je podno izveštaj o svome putu u Rim.

**Visti sa ratišta
Poslednji izveštaj njemačke
Vrhovne komande**

Poslednji izveštaj njemačke Vrhovne komande javlja sliedeće:

Kod kubanskog mostobrana neprijatelj, — zbog gubitaka posle pretrpljenih prehodnih dana — nije nastavio napade. Sa ostalih delova istočnog fronta javlja se samo o mjesnoj borbenoj djelatnosti.

I na tuniskom frontu dan je prošao mirno. U južnom Tunisu u toku jedne noći napadačke akcije zauzeli smo važno izvješnje.

U prostoru Serdžonovog Mora vazduhoplovstvo je sa dobrim uspehom napadalo aerodrome i brodovlje. Lovci i protivavio-

nici antiterija kao i pomorski lovcii podmornica uništili su 10 neprijateljskih aviona. Dva naša aparata nisu se vratila.

Engleski i severoamerički odredi aviona u ponedjeljak izvršili su napad na zapadnu okupiranu oblast, prve svoga na grad Antwerpen. Stanovništvo je imalo osjetne gubitke. U jednoj školi 100 dece izgubilo je žitvo. Lovci i vazdušna odbrana oborili su 10 neprijateljskih aviona. Ukupno je poginulo 2007 lica.

U Severnoj Norvečkoj prijetili smo na borbu i uništili jednu neprijateljsku grupu za razaranje kada se približavala obali.

Položaj u Tunisu u očekivanju nove ofanzive britanske osme armije

Prema poslednjim izveštajima o borbnama u Tunisu vidi se da je za sada jedino na severnom delu veća borba u toku, dok u srednjem i južnom delu vlada poglavito zatišje. Medjutim iz učinjenih priprema od strane neprijatelja očekuje se da j snova ofanziva na pomolu. Britanske trupe vrše za sada samo izvidničke napade na osovinske položaje kod Mata Atarifa. Na zapadnom krilu osovinske snage razvile su borbu protiv britanskih trupa. Što se tiče sjevernog Tunisa tu je prva britanska armija, potpomognuta francuskim trupama, na morškoj obali razvila borbeno delatnost kod rta Serat, u pravcu Marčeta. Ovdje se snage prve britanske armije, koje su u brojoj nadmoćnosti, trude da na obalskom putu prođu u pravcu Istoka. Medjutim u blizini i oko pristaništa Bizerte moraće da prime borbu sa jakim snagama sila Osovine.

Na stočnom frontu za sada vlada zatišje.

Je koje koseća na buru. Sovjetski izveštaji istina već javljaju u zapačena napadu na kubanski mostobran sa više divizija. Što bi razumljivo, akrenulo glavnu pažnju. Medjutim, ako se taj napad i pokazuje da je teže prirode, kako to Sovjeti prikazuju, berlinski komentari ne pridaju mu ipak veći značaj. Prema mišljenju mjerodavnih krugova, vjerovatno je, da će Sovjeti ići se teren dovoljno osuili poduzeti napade sveteg stila za cijelu odbranu sa njemci već učinili potrebne pripreme. Prve masovne donose Sovjeta kako poslednji izveštaji donose njemci su uspjeli dosta lako odbiti i naneti neprijatelju teže gubitke. Njemačke izvidnice ustanovile su da su u položajima kod kubanskog mostobranu, pretežno sovjetske snage ne prije. Je ostala da Sovjeti i na ovom sektoru kao i na ostalim sektorima istočnog fronta, gdi vlada uglavnom zatišje vrše pregrupisanje svojih jedinica.

**Bugarski kralj Boris kod Hitlera
Ako anglosaksanci pokušaju invaziju preko balkana Bugarska će ući u rat**

Kao što je ovih dana javljeno, bugarski kralj Boris posietio je vodju Trećeg Rajha Adolfa Hitlera, koja posita je protokula u srdačnom dužem razgovoru a u duhu tradicionalnog njemačko-bugarskog prijateljstva. U vezi razgovora koji je Hitler imao sa bugarskim kraljem „Pester Lloyd“ putem svoga rimskog dopisnika kaznao da isti nije samo vodjon u znak kurtoazije, nego je, zapelo, u vezi sa stremljenjem Osovine da sa Balkanom Poluostrvu bude spojenom

protiv svakog iznemenjenja. Kao što je poznato u tom pogledu Bugarska je primila važan zadatak, da se posle otvorenja bugarskih nacionalnih ideala, primi odbrane evropskih granica u Makedoniji i Trakiji, kao i odbrane morske obale. U tom dubu izjasiome se juče i bugarski ministar Vanšek rekavši da će u slučaju pokušaja anglosaksosca da izvrše obilno iskrcavanje na Balkan Bugarska ući u rat.

Pregled vanjske situacije

Poznat je, da će se sudbina ovoga rata — uslofko ona nije već rešena u zapadnoj Europi — riješiti na istočnoj fronti i na velikim morakim pučinama akcijom pomorskičkog rata. Ipak vidimo, da su pogledi cilog svijeta upravljeni na jedno bojište za koje se smatrao da je središte i gdje Angloskanci svim silama nastoje da što prije donesu rješavanje. Angloskanci su prije stalno

Kao što se vidi Englezi i Amerikanci upeli su se iz petnih žila da likvidiraju Romela i, da ga pribace iz Afrike u Italiju. Njima je najvažnije da zauzmu čitavu sjevero afričku obalu jer smatraju da samo tako mogu uspostaviti prikriniti pomorski put preko Sredozemnog Mora a time ujedno, sakriti put sa dalekim istokom za više hiljada kilometara. Do ovog im je danas na-

tvrdili, da vrijeme radi za njiju. Danas međutim vidimo, da baš oni sami ubrzavaju rat.

U svrhu što prije likvidacije rata a Afriki, oni su sve svoje raspoložive snage ubacili u borbu. Angloskanci bez obzira na gubitke, bez prestanka napadaju osovinske sile u Tunisu. Postavila se palinje otokud tolika žurba kod Engleza! Oni to čine iz dva razloga: 1. jer žele da što prije uspostave pomorski put preko Sredozemnog Mora, 2. oni žele da oslobode svoje vezane snage u Africi, kako bi ih u zgodnom trenutku mogli upotrijebiti na drugom mjestu.

Danas je Tunis poprište vrlo teških borbi. Engleska 8. armija, započela je 8-og aprila sa novim napadajima sjeverno od Gabesa. U isto vrijeme pošla je u napad i američka 5. armija u srednjoj i engleska 1. armija u sjeverno zapadnom Tunisu. Kao što je poznato engleska 8. armija pod komandom generala Montgomerya napela su morisku obalu u pravcu prema tuniskoj obali Sfax, koji je u međuvremenu i zauzela. General Patton, komandant američke 5. armije posle zauzeca Gabesa krenuo je u napad u pravcu istočno. Cilj ovog napada je sjedinjenje sa engleskom 8. armijom koja nadire sa juga prema sjeveru. Konačno uspjelo je obim angloskanskim vojvskama da se posle tolikog teškoćavijeg sastava i jedine.

General Romel, komandant sveukupnih osovinskih snaga u Africi uspio je i ovoga puta da se vještim manevrisanjem izvuče odnosno spasi od zaostrujivanja. On se zajedno sa čitav njemačko-italijanskom vojskom povukao na nove položaje oko Svakea.

U sjeveru zapadnom Tunisu u prostoru Medjer et Bab engleska 1. armija pod komandom generala Andersona stoji u borbi sa trupama njemačkog generala Armina. Cilj ovoga engleskog napada je zauzimanje najvažnijih luka: Tunisa i Bizerte.

Ratni izvještaji koji stižu naročito ističu stalne i šestočke borbe u Tunisu. Anglo-američka ofenziva postigla je ovih dana svoj vrhunac. Sa njemačke strane se ne upuštaju u daljnje prognoze o ishodima samoga rata u Africi. Rimski izvještaji međutim ističu, da su angloskanci kako u ljudstvu, tako i u raznim materijalno nekoliko puta nadmoćni. Međutim, izvještaji ne puštaju da vidi jednu važnu činjenicu da su osovinske snage kukavičkom nadmoćnosti u pogledu samog vođenja rata, jer raspolžu sa velikim rezervama iskrvavanja.

ročiće stalo, jer teško podnose gubitke koje su pretrpili ogromnim smanjenjem brodeškog prostora.

Sa italijanske strane međutim stalno naglašavaju, da Englezima neće uspjeti uspostaviti pomorsku vezu preko Sredozemnog Mora, čak ni u slučaju zauzimanja cilog Tunisa. Tako je naprimjer poznati italijanski publicista Gayda, u jednom svom nedavnom članku, ukazao na strateški značaj Sicilije i Sardinije. Gayda smatra, da će ova italijanska ostrva odigrati najvažniju ulogu u bitci oko Sredozemnog Mora. Italija će kako u sadašnjosti, tako i u budućnosti sprečiti angloskonce da nesmetano plove po Sredozemnom Moru.

Angloskanci danas već otvoreno priznaju da sjevernu Afriku žele iskoristiti za kasniji napad na Europu. Međutim, godi bi kada bi se ino izvršiti ovaj napad postoje samo nagadjanja i pretpostavke. Tako Mario Appellus, poznati italijanski novinar piše da su Angloskanci već više puta izrazili mišljenje, da do maksimuma moraju izvršiti sve pripreme za jedan napad protiv Italije, kako bi srušili jedan od stubova trojnog pakta. Rat se po njemu sve više približuje Italiji, zato se Italijani moraju duhovno spremirati, jer nije isključeno, da Angloskanci svu svoju snagu bace baš na Italiju.

Pored Italije mnogo se govori i o invaziji na Balkan. Međutim Bugarska je jaeno definisala svoje stanovište i stavila je Angloskancima do znanja, da će u slučaju invazije na Balkansko poluostrvo Bugarska učiti u rat. Slično se izjasnila i Švedska.

U vezi sa glasovima o invaziji na Europu, moramo napomenuti još i to, da se situacije kako u Berlinu, tako i Rimu posmatra mirno i hladnokrvno. Ističe se, da je osovina inače baš dovoljno vremenom da se osigura od svakog eventualnog napada kako na Italiju i Francusku, tako i na sam Balkan.

Osovina je dobila u vremenom a to vrijeme je stvorio Romel. Englezi su mišlili da će Romela tući za 3 do 6 nedelja i da će onda moći u proleće izvršiti napad na Europu. Međutim, generala Romela nisu mogli tući ni za 6 meseci, tako su Englezi ostali u donjoj a osovina je dobila vremenom da se temeljno spremi protiv invazije.

Događaji u Tunisu potišu su u pozadinu sve ostale događaje, pa i sam istočni front, godi i ostalom sada vlada potpuno zatišje. Osim nekih lokalnih napada u ne-

ne i sa druge strane, na frontu vlada potpuno zatišje. Obe zaraćene strane spremnija se za veliku prolećnu ofanzivu.

Od diplomatskih događaja naročito vridi istaći kao senzaciju prvog reda sastanak kancelara Hitlera sa Duceom. Ovo je sedmi sastanak dvaju vođa od kako je izbio rat i svaki sastanak imao je istorijskih posledica ne samo za dva naroda, nego i za čitav svet. Na ovom sastanku su raspravljana sva pitanja, koja se odnose na rat ali prema svim izgledima na ovom sastanku done-

šeni su i zaključili od historijskog značaja za buduću uređenje Europe. Na ovom sastanku raspravljeno je i pitanje polajanja malih naroda u budućoj Europi.

Proslava godišnjice oslobođenja u Zomboru

Dvogodišnjicu oslobođenja grad Zombor proslavio je u nedelju sa velikom pompom. Proslavu je priredila njema podružnica DMKS-a pod vodstvom predsednika Matyasa Antala, člana gornjeg doma u učesću vlasti i udruženja.

Svečanost je počela već 10. aprila kradom kroz glavni ulice grada da bi se zauzavila pred županjskom zgradom i gradskom kućom davši serenade velikom županu i podžupanu, odnosno gradonačelniku. U povorci su uzeli učesća honofidri, vitezji, naša harociti, levante i druge udruženja.

U nedelju je svečanost opećela sv. misom na trgu Sv. trojstva na kojoj su pored već pomenutih uzeli učesća honofidri, škole, razna udruženja, zvanja i predstavnici pojedinih organizacija. Posle sv. mise i Himne nastavljen je prigodan svećani program. Prvo je Horváth Mária lipo deklamovala da bi potom Koppány Sándor reformatorski svećom održao svećani govor, naglašavši značaj dana oslobođenja Delvidéku po celi mađarski narod. Potom su sledile deklamacije Borkuthy Emilie i Maty Istvána dička narodećika koje su prisutni tople pozdravili. Svečanost je završena Himnom. Program svečanosti je upotpunjen prigodnim pjevačkim društvom u pratnju glazbe.

Po podne sa početkom u pola 4 sata održano je kulturno predavanje u velikoj sali gradske kuće a u priredbi Zomborskog Mađarskog Kulturnog društva. Predavač dr. Sik Sándor, profesor na znanstvenom sveučilištu Horváth Miklósa, poznati pjesnik, održao je pred branom publikom zanimljivo i veoma usipilo predavanje o veštini čitanja stihova. Potom je dr. Gajkó István, profesor gimnazije održao poman govor o Kőrösi Csoma Sándoru, velikom mađarskom istraživaču Azije.

Pored Zombora dvogodišnjicu dana oslobođenja proslavljena je u velikoj svećanosti i održavljena u ciotu Delvidéku.

Ideološki rat

Zabluda komunizma

II.
Protiv liberalnog gospodarstva, gdje je vladalo načelo fair laisses fair passe, što će reći: pusti neka ide kako ide nadolazi jednaka strana reakcija. Ova je reakcija pojavila prvo među svojim naučnim krugovima. Javljaju se pojedini naučnici, koji su već u samom začetku liberalno-kapitalističkog gospodarstva učili velike slabosti i ograničenosti političke i gospodarske slobode. Sama ličnost, kao i interes i sloboda pojedinca bila je podignuta na najviši mogući stepen. Pri tome se izgubilo iz vida, da baš ta prikrivena slobodina, da ne kažemo slobodina nosi u sebi začetak svih mogućih zla. Zetila se osigurati sloboda pojedinca ali je baš podjednako zahvaljujući toj slobodi došlo u politiku a što je još gore u materijalnu, društvenu i kulturnu zavisnost prema drugom pojedincu. Ova vladajućina nad drugo pojedincima često je bila tako teška da je ona ličila na neko moderno ropstvo.

Reakcija koja se pojavila protiv ovog sistema bila je pokrepljena naukom. Pojavljuju se prvo jedan naučnik, koji je kritičkim i filozofskim posmatranjem uočio jednim, pa drugom drugu slabost liberalističkog gospodarstva. Svaki bi otkrio neku gotovinu u sistemu. Tako je to išlo postepeno, dok se nije pojavio jedan Jevrejnik, koji je sakrao sve primjedbe učinjene protiv sistema i tako je postavio svoju opću kritiku društvenog sistema. Tako se otudio rodio socijalizam iz koga se kasnije stvorio i sam komunizam.

Komunizam odnosno marksizam, — kako ga neki nazivaju po tvorcu socijalizma Jevrejniku Karlu Marxu — ostvaren je u Sovjetskoj Rusiji kao sušta protivnost građanske države — kao antiteza liberalnoj demokraciji. Komunizam — suprotno od liberalne demokratije, koja daje čovjeku sve što je ovaj stekao svojedno da li na pošten ili na nepošten način, da li sa radom ili sa spekulacijom — oduzima čovjeku sve slobode, imovinu, obitelj, vjeru, narodnost i kulturnu. Sve ove vrijednosti odbacuje komunizam i kao jedinu vrijednost označuje materijalna dobra koja su opet vlasništvo ne pojedinca, nego neke nazovi države. Sve proizvodna dobra dakle, zemlja i fabrike postaju isključivo vlasništvo države. Svi oni koji rade i obrađuju zemlju, kao i oni koji rade po tvornicama i fabrikama postaju radnici u službi države. Radnik pak ima pravo jedino na svoju životnu egzistenciju tj. toliko da živi. On nema pravo da stiče imovinu odnosno kapitala. U komunizmu nema dakle privatnog vlasništva.

Komunizam zabacuje slobodu. Umjesto slobode on postavlja diktaturu i to diktaturu proletarijata. Državom vlada komunistička partija kao pretstavnik radničke klase tj. proletarijata. Stvarnu vlast u državi ima i svojih rukama vodjstvo komunističke partije — Jevreji.

Umjesto strogog porodičnog života, kao temelja današnje civilizacije, komunizam propovijeda slobodnu ljubav. Brigu i staranje nad djecom rođene u ovakvoj ljubavi priznava na sebe država, jer se odgoj djeteta iz izvjesnih razloga ne smije prepustiti roditeljima. Djeca se odgajaju u državnim dječjim zavodima da bi se već u najranjoj mladosti oslobodila upla, jer se omladina

telj smatra za kulu konzervativizma. Ova mjera komunizma upravljena je u prvom redu protiv seljaštva, jer je seljaštvo temelj baš seljačka obitelj i seljački dom. Razbijatelj seljački obitelji javit razbičete i mužn seljački stalež.

Komunizam zabacuje vjeru. Mjesto vjere ima da zavlada bezbožje — ateizam. Umjesto božje svemoći vjruje se u svemoguć radničkog proletarijata. Zakon proleterske moći ima da zavlada nad Božjim zakonima. Vjera se sprečava policijskim mjerama: zatvaranjem crkava, samostana i propovjstvom svecenštva a i propagandom putem štampeliture, kazalšta i radija, i odgojem djeteta.

Komunizam zabacuje svaku nacionalnu ideju i nacionalnost uopće. On propovijeda internacionalizam. Komunizam smatra nacionalizam za svog najvećeg neprijatelja. Zato se u Sovjetskom Savezu nacionalni pokreti najvještije uništavaju. Kao primjer spominjemo samo Ukrajinu, gdje je nacionalni pokret potpuno iskorijenjen.

Kao što smo izloženi mogli vidjeti komunizam je težište liberalnoj demokratiji. Komunizam uništava vjeru, privatno vlasništvo obitelji i naciju. Dakle on uništava sve one vrijednosti na kojima se temelji civilizacija ljudskog roda stecene na hiljade godina unazad. Komunizam priznaje samo jednu vrijednost a to su materijalna dobra. Dakle, u komunizmu vidimo potpuno materijalističko naziranje na svijet. Njegova nastrojnija zabluda nalazi se baš u tome, da on smatra materiju — stvari — silom od duha. Kod njega sve počiva na sili na diktaturi proletarijata.

Komunizam ne priznaje privatno vlasništvo. I ovdje vidimo jednu strašnu zabludu. Zemlja je državno vlasništvo. Iz iskustva međutim znamo da državno gospodarstvo nikada ne donosi takav prinos kao privatno gospodarstvo. Veliki procesi i sudjenja u Sovjetskom Savezu, gdje su optuženi selyaci zbog nemarnosti, nerada i sabotaže samo još više dokazuju, da je ustanova kolektivizacije ne naravna. U komunizmu nema privatne inicijative a to će reći, da seljaci rade po sili po komandi a ne po svom najboljem nahođenju. Znamo da čovjek — seljak — radi za sebe za svoju djecu. Sa voljom se pak radi tamo, gdje čovjek zna zašto radi! Moramo se upitati da li će čovjek raditi sa većim žarom i brigom svoju li državnu zemlju i to onu zemlju koju mu je država otešla!

Nadalje komunizam zabacuje nacionalnost i propovijeda internacionalizam. I to je neoprudno. Čovjek kada se rodi pripada obitelji, Obitelj u užnjg smislu čini i familiju, a familija tvori pleme, narod — naciju. Veza je ovdje krvna, rasna i pravna. Danas vidimo da baš ova krvna i rasna veza ima naročitu snagu, jer nikada nacionalizam nije bio tako jak kao u naše dane!

Interesantno je da je komunizam pridobio mnoge ljude i kao neka tajanstvena sila ušlo je u duše ne samo radnika, već i mnogih nezadovoljnika. Danas se međutim sve jasnije uviđaju teške zablude ovog sistema.

(Nastavi će se).

Naš jezik

Ovih dana sam se srio sa jednim svojim školskim drugom, sa kojim se već dugo vremena nisam video. Onakog u priči razgovorali smo u svemu i svačemu. Riječ je pala na ravno i o našim novinama. Moj stari prijatelj je primjeto da je nezgodno što se u „Našim Novinama“ ne upotrebljava dostleđno samo jedno naričjeće, pa bila to ikavština ili ijekavština. On je bio mišljenja, da ikavicu treba potpuno napustiti, jer da je ne razvijena. Ako bi se pisalo sa ikavicom moralo bi se nužno uzimati riječi iz ijekavice, jer bi tako nastala nepotrebu zbrka.

Ove misli mog prijatelja duboko su nedojmle, pa sam se o ovome našim jezičnim problemima dugo mislio.

Svi mi znamo, da Bunjevci govore sa ikavicom. Sa ikavicom govori i većina Srpskaca. Samo jedan manji broj naše Sokoljske govori sa ijekavicom. Prema tome, postavlja se pitanje kako se može pisati u bunjevačkim košakačkim novinama? Odgovor je suviše jednostavan. Pisati se može isključivo sa ikavicom ili sa ijekavicom, jer se pisati može a i smije samo narodnim jezikom. Pisati se mora onako, da narod razumije i da mu štivo bude lako.

Kada smo već kod ovoga pitanja, moramo se zapitati što o tome govore stručnjaci tj. što o tome govore filolozi. Sjecam se jednog interesantnog slučaja, koji se desio u osmom razredu gimnazije. Ravatelj gimnazije bio je jedan priznati stručnjak, filolog. Kada ga je jednom prilikom jedan dječak upitao, koji je pravilan jezik, on je odgovorio, da je pravilno govoriti, on je pisati sa jednom i sa drugim dijalektom. Uostoj se mora pariti, kako govori narod, pa prema tome tako se mora i pisati, jer se u svakom za narod piše.

Postavlja se pitanje može li se usvojiti stanovite mog prijatelja, da našu lijepu ikavštinu potpuno ispuštimo i da usvojimo kao službeni naš jezik jedino ijekavštinu, te da idemo tako daleko, da članke naših ljudi i saradnika koji pišu sa ikavicom ispravimo na ijekavštinu. Moje je mišljenje da to ne možemo i nesmiemo raditi, jer bi to bio upravo grijeh prema prošlosti i što je važnije prema samom narodu. Ikavština je lipo i unilovučna, pa prema tome nemamo se čega stidjeti, ako sa ikavštinom govorimo i ako sa njome pišemo. Naš narod će mnogo raditi čitati jedan članak pisan ikavicom nego kojim drugim naričjem, pa prema tome nemamo ni prava ni razloga da se ikavice odrekamo.

Međutim, sasama je drugi slučaj sa našom Sokoljdom, koja govori sa ijekavicom. Ona rado čita ijekavicu, jer tako i govori.

Prema tome, postavlja se pitanje kako, da se piše u novinama. Moje je mišljenje da se ima ostaviti potpuna sloboda. Svaki ima pravo, da piše onako kako on zna i kakvo je kod svoje kuće naučio govoriti. Pisati se može podjednako: sa ikavicom i sa ikavicom. To je u ostalom nama svima jasno pa se toga moramo i držati.

Zato, neka u buduću nikome ne bude krivo, kada se piše sa ikavicom ili sa ijekavicom, jer je ona podjednako naša. Potrudimo se, da ne stavljamo diaku na jaje ka, da je već nismo našli u samom jaju.

N. N.

Dragim materijama, prijateljima i poznanicima
Prijatno uzvratio praznike želi

Vlasnik: Zsigmond Vilmos, ZOMBOR
Član Biznisa-a PETŐFI 8 TELEFON: 369

Vukičević S. i Drug

gvođarska radnja

ZOMBOR

Osnovana 1950

Telefon: 73

—————
Oglašuj
u našem listu
—————

SCHEURER GASPAR
sajdiša i drugaraj
najbolji nabavjački izvor
ZOMBOR, Petőfi ul. 13 Telefon: 265

„MADJARSKI USKRS“ Ministar narodne odbrane Antal István održao je govor na radiu

Na veliku subotu u okviru predškolske emisije madjarskog radija, održao je govor ministar narodne odbrane g. Antal István o madjarskom Uskrsu. Naglasio je u svome govoru, da je Velika subota dan uskrsnuća, karakterističan madjarski praznik. Ukovikima je ovaj narod neprojeno puta sticao svoju moralnu snagu iz ideja Uskrsa, idući putem iskušenja. Naš Uskrs — rekao je g. An-

tal — bio je prije hiljadu godina kada smo se od oblake ruke kraja Svetloga Štpana pripovorili u svetilni hračunava, drugi Uskrs bio je **posli aasnohe** tragedije, a treći, koji je najveći primjer, bilo je trisanonsko uskrsnuće, koje je iskao vostonu sa historijskim radom i imenom našega vođe, ljubljenog Gospodina Regenta.

Poglavnik Hrvatske Ante Pavelić kod Hitlera

Vodja i kancelar Rajha Adolf Hitler primio je u svom Glavnom stanu Antu Pavelića, poglavnika Hrvatske države. To je već sedma država koja priko svoga šefa, odnosno državnika uzima učesća u protećnim diplomatskim akcijama. Dosada su ovi poglavari, odnosno državni posjelti Hitlera u Glavnom stanu: Boris bubarski kralj, Antonescu šef rumunske države,

ve, Mussolini, regent Horthy, Quisling norveški predajnik vlade. Tiao šef Slovačke i sada Pavelić. Prema izdatom zvanim saopćenju Hitler je 27. aprila primio poglavnika, s kojim je vodio značajne razgovore političke i vojne naravi u vezi daljnje zajedničke borbe protiv boljševizma i anglo-američke plutokracije.

Telegram dr. Mile Budaka novog hrvatskog ministra Kállay-u

Novi hrvatski ministar za vanjske poslove dr. Mile Budak, prilikom prihvatanja dužnosti, uputio je srdačan telegram pred-

sjedniku vlade i ministru vanjskih posala g. Kállay Miklósu.

Ratni gubici Sjedinjenih Država

Prema izveštaju iz Washingtona, severno-američki gubici od početka rata u mrtvima,

ranjenima i zarobljenicima iznose 51.600 suvozemne vojske i 24.460 o mornarici.

Poslanstvo Sjedinjenih Država iz Helsinkia seli se u Stokholm

Kako obavještava agencije javljaju Poslanstvo Sjedinjenih Država dobilo je nalog da se seli iz Helsinkia u Stokholm. U toku prošle nedjelje veći dio činovništva se već

otselilo. Britanska obavještajna služba tvrdi da je to obična administrativna mjera i da u odnosu između Finske i Sjedinjenih Država nema novoga momenta.

Otvara se izložba za ratno snabdevanje u Poljoprivrednom Muzeju u Budapešti

Drž. Chemički Institut prilikom 60. godišnjice svog opstanka i u Poljopriv. Muzeju, koji se nalazi u Városliget-u, priredjuje interesantnu izložbu. Na to izložbi u naturi i u oglednim slikama biće prikazana borba za očuvanje ljudske i životinjske hrane, dalje biće prikazana važnost i uloga vitamina u vezi sa današnjom ishranom. Posebno mjesto će imati na izložbi uljano i vianasto bilje, dalje sve u vezi sa aktualnim pitanjima gojenja soja graška, pirinča, sladkog sira i t.

d. Sa praktičnog gledišta vrlo će poučan biti onaj dio izložbe, koji se bavi pitanjem ekološkog gojenja svinja, dalje sušenjem stočne pice i sve što spada u ratnu ishranu stoke. Osim gore navedenog daće se iscrpna slika i pregled o svemu, što spada u okvir današnje ratne ishrane. Izložba se otvara 16-og maja ove godine i zbog svoje savremenosti probuduje veliko interesovanje u općinstvu.

Viliki uspjeh Karagićeve glume „Svijest“ u Bácsalmásu

Bunjevačka kazališna omladina u Bácsalmásu priredila je prvi dan Ukrsna 25. aprila vrlo uspješnu kazališnu predstavu. Na rasporedu bio je Karagićev poznati kazališni komad gluma iz bunjevačkog narodnog života u 3 čina „Svijest“. Sama predstava je kako u moralnom tako i u materijalnom pogledu vanredno uspješna. Predstavljajući i predstavljajući slijedili su ozbiljno svoje uloge i svi do jednog uživljeli su se u njih tako da je cijela dramska radnja toga nošega najboljeg nacionalnog komada bila jedna cjelina. Glumci i glumice bili su sljedeci: Julka Unji,

kao Roza, Katica Ninčević u ulozii Zlatice bila je odlična, prirodnije ne bi odigrala ni sama bogodana glumica. Mariška Jambor (Mara), Janja Ševarec, Mariška Petrekanić u ulozii Katicice bila je zlatna. Matija Petrić, Ana Pluković, Joso Bende, kao Peić, posve prirodan je bio, Antun Prikidanić (kao Mate) odlično je pravog pravcačkog seoskog trgovca Mrnane, Laza Horvat, bio je vrlo dobar u ulozii nagle all popustilje naravi Grge, Bora Lazarević, kao Joso, bio je odličan, Joso Petrekanić u ulozii dida Marka ostavio je nezaboravni dojam, Ivan Benak

u ulozii Dr.-a Wilda bio je tragikomična figura, koja je razveselila oduševljeno općinstvo, a naročito Josu Pluković nasmejao je razdragano publiku u pijanoj ulozii Kantora. I cigani bili su svi na mjestu s kojima se općinstvo, izgleda, najbolje zabavljalo: Anđrija Delić, Joso Mohai, Mate Prikidanić. Bili su dobri i mali Joso Rudić (Jasica), te Pajo Prikidanić i Vranje Petrekanić.

Takva ljepra i vrlo uspješna kazališna predstava ima vrlo dubok narodno-prosvjetni značaj. Kako je poznato naš omladinski nezavisni javni radnik uopće u majci domovini uvraženi g. Antun Karagić osnovao je prije 12 godina kao 17 godišnji mladić prvo bunjevačko seosko kazališno društvo uopće u Madjarskoj. Ne dugo po njegovu primjeru i propagandi počela se po svim našim selima osnivati društva kazališnih dobrovoljaca. Sada nema već ovdje sela gdje se ne bi od vremena do vremena priredjivale kazališne predstave.

Vojnički ljeknik i budućnost ratnih ranjenika

Zadaća je bolničkog zbora svake vojske, a osobito vojničkog ljeknika, da se u što većoj mjeri očuva ranjenik od teških posljedica nesreće na bojištu. U lakšim slučajevima briga svršava u trenutku, kad začuči zana. Drugije je u onim vođenjima, koje je njihova rana ili bolest izbacila iz gradjanskog zanimanja. Na takovih slučajeva ovaj rat ne pokazuje srazmimo toliko, kao prijašnji ratovi.

Truba razlikovati među onima, koji su izgubili udove i onih, koji su pretrpili štetne posljedice izmjenju radnu sposobnost. Vojnički ljeknik prave moderne vojske treba proučavati mogućnost kasnijeg uposlojenja dotičnog ranjenika. Tko je izgubio desnu nogu, ne dolazi u obzir za stanovite poslove. Ne će moći doći u teške terete, ne će se moći sagibati, raditi stojeći, kretati se listvama, skelama ili slobodnim brvima.

Drugi slučaj, koji traži u još većoj mjeri stručnu procjenu: povrdom mozga ili oboljenja unutarjeg uha, bolesnik može izgubiti ostali ravnotežu. Takav čovik ne smi raditi na skelama, listvama, brvima, dizalicama, ali ne smije raditi ni kod otvorenih vrata, nad kolovozima, nad vodom ili kod strojeva, koji se brzo kreću.

Tako se može navajdati niz primjera, koje vojnički ljeknik treba uzeti u obzir. Prijašnji pojam „skrbi“ imao je nešto privuk po saučesku, milosrdju i milostinji, dok je danas dobio mnogo pllemeniti značaj. Sadržaj te riječi danas obuhvata u dilo privitvoren zahvalnost države i naroda, što je za njih častna dužnost.

Invalidi treba načelno biti smišteno bilo u starom ili u novom urednom zvanju. Naopako bi bilo, kad bi se htjelo, da invalidi budu krasopis, pravopis, slonografski pisanje na stroju, a moguće i kodjer gramatički i povist. Time bi došlo do preopterećenja ponude trgovačkih i uredskih stila. Upravo ratni invalidi najviše mogu izdati svoj doprinos za zdravim silama u zvanjima sa previje ponuda. Jednako je važno, da invalidi budu opet uvijazani za svoje zvanje ili za koje novo zvanje. Vojnički ljeknik ima zbog toga odmah pristupiti svim mjerama što mu stoji na raspolaganje u najvećem općinstvu u svakoj moderno uređenoj državi, i njegova je dužnost, da onespobojenost ratnih osposobi za aktivni stvaralački rad u narodnoj zajednici.

Časna je dužnost čitavog naroda, da otvori povoljne mogućnosti za budućnost onih koji su za svoj narod izvrtili zdravije ili dilove svoga tla. Vojnički se ljeknici osobito vježbaju u poznavanju ljudi i njihova je častna dužnost, da se privrate posla za spas budućnosti ratnih invalida.

Литература

Наше Новине, сви бројеви http://www.biblioso.org.rs/digitalna_zbirka.php?lng=ci
Копоран, Г; Пластишић, Н. (2015) *Каталог изложбе Век и по сомборске штампе*,
Градска библиотека ``Карло Бијелицки`` у Сомбору, Сомбор: Билбордпринт.

Vladimir Jerković

NAŠE NOVINE¹⁷: POLITICAL, ECONOMICAL AND SOCIAL MAGAZINE 1943-1944

Summary

Naše novine were, prevalently, a political magazine that contained columns from the fields of economy and social topics. The primary objective of this magazine was strengthening the ongoing croatianization of Bunjevac and Šokac people during the occupation of Sombor in the World War II by the military forces of Hungarian fascist troops. The magazine was published in Sombor from the 2nd April 1943 until the 6th October 1944. The conceiver, publisher and editor of this magazine was Grga Vuković, a lawyer from Sombor. This magazine can be found in the fundus of local periodicals in the City library ``Karlo Bijelicki`` in Sombor and it represents a certain reminiscence of the times and particular, mostly nationalistic, as well as political goals that were approved by the occupying forces so as to make the Bačka region, at least seemingly, a Croat historical and national domain, just as Srem region factually had become since it was a part of the Independent State of Croatia (NDH). The articles any reader may come across represent an evidence of the maltreatment of certain national and ethnic groups with the objective to re-qualify some deeply rooted ethnicities that existed in this area for centuries. The most influential Croat part of the times (HSS) did it in order to convert Bunjevac and Šokac people into Croats. The pursuits of Grga Vuković not only in this magazine but also as a representative in the Budapest Parliament and as a journalist was directed towards awakening Croats` national awareness, warding off decroatization of the aforementioned ethnic groups and arranging the best possible relations with the fascistic government, as it is quite evident in the contents of this magazine. The author of this article tends to enlighten this part of Sombor, but also national history, the author`s intentions are to emphasize the tendencies this magazine had been creating throughout its

17 In English the translation of the magazine would be *Our newspaper*.

columns and the role it had in the war times so as to preserve from the oblivion some historical facts quite important for a better and more correct understanding of contemporary issues and tendencies we face within the domain of political activities of some representatives and associations of ethnical minority in the Republic of Serbia nowadays.

Keywords: *Naše novine*, dr Grga Vuković, Croats, Šokac people, Bunjevac people, Sombor, World War II.

Др Радмила Н. Тасић¹
Библиотека града Београда

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch10070.48-053.81:316.658.2\(497.1\)"1918/1941"](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch10070.48-053.81:316.658.2(497.1))

КУЛТУРНИ И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОМЛАДИНЕ У ОГЛЕДАЛУ АНАЛИТИЧКЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ ОМЛАДИНСКЕ МЕЋУРАТНЕ ПЕРИОДИКЕ²

Сажетак

Докторска дисертација *Омладинска међуратна периодика – студија и библиографија* представља научној и стручној јавности непроцењиво богатство информација о животу и раду младих људи тога доба. У њој су хронолошки, формално и садржајно представљени сви доступни наслови омладинске међуратне периодике на српско-хрватском језику. Аналитичка и аотирана библиографија омладинске међуратне периодике је допринела употпуњавању националне аналитичке библиографије.

Кључне речи: омладинска периодика, аналитичка библиографија, југословенска идеја, национални идентитет

Увод

По окончању Великог рата на територији новоосноване Краљевине СХС покренуто је око 150 наслова омладинске периодике различите тематике што показује жељу младих да јавно изнесу своје мишљење и тако допринесу културном и економском напретку државе. У период у између два светска рата часописи и новине су представљали извор дневно актуелних информација из свих области друштвеног живота у земљи и свету. Велико залагање младих

1 Библиотека града Београда, Кнеза Михаила 56, Београд 11000
radmila.tasic@gmail.com

2 Рад је прерађен одломак докторске дисертације *Омладинска међуратна периодика – студија и библиографија*, одбрањене на Филолошком факултету у Београду 14. 7. 2016. године.

окупљених око редакција часописа и њихова непрестана борба да очувају континуитет излагања покренутих наслова, сведочи о изузетном интересовању читалаца и великом значају омладинске периодике за социјални живот младих. Стицајем различитих околности³ мали број наслова је излажио више година. Омладински часописи и новине су предствљали простор за размену мишљења и сучељавања различитих идеја младих из свих крајева земље и иностранства. Уредници и власници омладинске периодике су били покретачи културне и просветне емаципације сеоске и градске, занатлијске и интелектуалне омладине тога доба. На њихову иницијативу организоване су радне акције⁴ и екскурзије⁵ чији је циљ био упознавање и успостављање сарадње југословенске и свесловенске омладине.

Улога омладинске периодике у јавном животу југословенске омладине између два светска рата

Улога омладине у дефинисању националних циљева и интереса, остваривању социјалног и културног препорода, економског напретка, као и њени етички кодекси, понашање и начин живота, најчешће су разматране теме у омладинској међуратној периодици. Скоро да нема омладинског часописа чије уредништво не истиче да ће од образовања и васпитања младих зависити будућност земље. „Омладина је једини и најсигурнији израз тежњи и настојања сваког народа, зато је сасвим оправдано када се по вредности омладине цени и вредност нације.”⁶ Од међуратне омладине се очекивало да преузме водећу улогу у развоју југословенског друштва. „Подизање националне културе, гајење родољубља, развијање култа словенске солидарности, припремање терена за узајамну сарадњу и друго све

3 Недостатак материјалних средстава, несугласице чланова редакције око уређивачке политике, ...

4 Теренско прикупљање сачуваног усменог народног књижевног стваралаштва, народних обичаја, рад на изградњи путева, школа и домова културе, копање одводних канала, пошумљавање голети и бројне друштвено-корисне активности

5 Уредништва часописа су често организовала екскурзије у циљу јачања интернационалне сарадње свесловенске омладине

6 Nikolić, Ljubiša. „Narod i omladina”. *Narodna omladina: nezavisno glasilo jugoslovenske intelektualne omladine* br. 4 (1934) : 1.

су то задаци који се очекују од југословенске омладине”.⁷ У нади да се ратне страхоте никада неће поновити и да ће разум преовладати у решавању постојећи друштвених и политичких проблема, омладина је настојала да послератни период искористи за изградњу једног новог и бољег друштва. У страху да се наследници Гаврила Принципа, Богдана Жерајића и других хероја из блиске им прошлости не одлуче за материјалне, а не духовне вредности, а прибојавајући се за будућност нације и земље, предратне генерације су упорно указивале на одавање пороцима, прихватање нових идеологија и лењост младих. „Идеали су ратом били срушени. Нови генији се нису појавили. Континуитет са предратним менталитетом био је прекинут. Друштво се изменило.”⁸ Државни и национални дисконтинуитет додатно је оптеретио јавни живот новоосноване земље. Омладина је лутала у потрази за новим идеалима желећи да искорени сваку врсту друштвене неједнакости. Традиционалне вредности су маргинализоване, а нови начин живота и понашања младих подстицао је егоизам, лењост и помодарство.

Предратна генерација је јавно изражавала искрено, дубоко и неподељено незадовољство понашањем и социјалним ангажовањем младих између два светска рата. „Најблажа карактеристика, која се данас галантно даје омладини састоји се обично из ових дивних оцена: мртва, лења, неспособна за живот, самовољна, разуздана, тврдоглава и бандоглава, а у изузетно отменом тону сматра се као невоспитана, испуштена и залутала.”⁹ У време послератног полета старије генерације су веровале да ће њихови наследници својим делима показати да су достојни наследници својих предака. Убрзо почетни ентузијазам јењава, а омладинска периодика бележи, у почетку спорадично, а касније све бројније, оштре критике и велико незадовољство јавности социјалним ангажовањем омладине. „И поред безброј могућности за лично усавршавање, култивисање и напредовање, безнадно вене, пропада и умире у општој духовној

7 Trpković, Dušan M. „Na posao, Jugoslovenska omladino!” *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine* br. 16 (1931): 4.

8 D. N. K. „Između barikada”. *Narodna omladina : nezavisno glasilo jugoslovenske intelektualne omladine* br. 8 (1934): 7.

9 M. „Stvarajmo svoju omladinsku samopomoć”. *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine*. br. 16 (1931): 1.

запарложености. Њу сатиру венеричне болести, давије алкохол, трује материјализам. Изгледа да ће се неповратно препустити разврату. Отуда није ни чудо што ова омладина није уопште способна за какав озбиљан рад, заснован на алтруизму, јер се сматра исувише реалном да би млатила празну сламу тамо где нема ништа у готовом¹⁰. Старији не налазе оправдање за неодговорно понашање младих, као и за њихову незаинтересованост за укључивање у решавање бројних друштвених проблема. Социјално свесни омладинци покушавали су да својим делима демантују осуде јавности. Део омладине је поседовао социјалну свест о значају уређене државе и њених институција, обаразовању широких народних маса, економском напретку и личним примером указивао на потребе младих. „Снага омладине види се у корисном и интензивном раду и она се цени према способности сваког појединца. И према тој њеној снази и способности види се напредак народа, државе па и сваког појединог омладинца. Не каже се узалуд: *Омладина је стуб државе*. Зашто се највише омладини указује пажња и старање? Зато што ће душевна снага великих људи бити исцрпљена, а биће врло потребне нове снаге да чине нова дела. Тада долази омладина, у полету живота и почиње свој рад према коме се цени њена способност.”¹¹ Истрошена константним политичким сукобима, деморалисана тешком економском ситуацијом, изложена утицају различитих идеја и партија, оптерећена великим очекивањима старијих генерација, међуратна омладина је покушава да пронађе свој пут у бурном времену између два светска рата.

Продор модерних, европских идеја утиче на понашање, стил и начин живота младих у градским срединама. На едукацију сеоске омладине утиче недостатак образовних и културних институција, па је, самим тим, већи значај омладинске периодике у просвећивању и културној еманципацији омладине. Између два рата започела је миграција сеоског становништва у градске средине. Од школоване сеоске омладине се очекивало да се по окончаном школовању врати на село и примени стечено знање. Увиђајући значај села у очувању традиционалних вредности и привредног напретка земље, на странама

10 Stanković, Dušan. „Uzroci neaktivnosti varoške omladine”. *Južnoslovenska iskra : organ južnoslovenske omladine* br. 6 (1930): 5.

11 Bitević, Živan D. „U čemu je snaga i koji su ideali omladine?”. *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine Novog pokreta* br. 27 i 28 (1931),: 6.

бројних међуратних омладинских часописа разматрани су актуелни проблеми који су утицали на миграцију сеоског становништва у градске средине. Објављивањем бројних прилога на тему односа сеоске и градске омладине, периодика је доприносила њиховом међусобном бољем разумевању и интензивнијој сарадњи.

Формирање јединствене државе створило је услове за шири културно-просветни развој. Одмах по завршетку рата отвара се велики број стручних школа опремљених лабораторијама, кабинетима, библиотекама и радионицама. Омладинска периодика бележи иницијативу предузимљивих појединаца да се у што већем броју, чак и у најмањим селима, отварају библиотеке и читаонице које су биле стецишта младих људи и центри културног живота. У средњим и основним школама између два светска рата учитељи су подстицали ученике да објављују своје књижевне радове у школским часописима.

Мато Ловрак, Новак Симић, Миодраг Ст. Стефановић, Јован Поповић, Илија Грбић, Никола Лопичић су представници књижевне струје која себе назива *најмлађи*. „Ако би могли да стегнемо контуре нашег послератног књижевног стварања, онда би га могли дати у једној краткој формули у којој би био садржан смисао његове трагедије: оно је еволуирало у социјалну књижевност, која је затим дегенерисала у марксизам.”¹² У предговору *Антологије најновије литике* Сима Пандуровић констатује да су „око 1922. године антиуметничке тенденције, упоредо са антикултурним и антидржавним покретима, биле страховито набујале.”¹³ Сви омладински међуратни часописи, било да су књижевни или им је основна програмска оријентација другачија, објављивали су књижевно стваралаштво младих писаца. Стицајем различитих околности, већина младих књижевника који су своје прве радове објављивали, остали су непознати широј јавности. Промена друштвеног уређења 1945. године утицала је да њихова дела остану сачувана само у међуратној периодици. Марксистички оријентисани омладинци у Краљевини СХС агресивно промовишу социјално ангажовану књижевност. У жељи да југословенској јавности представе предности живота у социјалистичкој земљи, они преводе

12 Dragutinović, Vojislav. „Kratak osvrt na našu posleratnu književnost”. *Nova Srbadija : časopis za sva omladinska pitanja* br. 5 (1940): 257.

13 Milićević, Nika. „Dvije nove književne perspektive”. *Mlada Bosna : omladinski pregled i književni zabavnik* sv. 4 (1929): 86.

руске, пропаганди намењене текстове. „Руска литература биће друкчије боје у будућности. Она ће можда изгубити нешто од своје тајанствености, заједно са искорењавањем руског празноверја (...) Руски народ је ослободио самог себе! Руски народ је пронашао самог себе!”¹⁴ Извесно је да ни један народ не може сачувати свој културни и национални идентитет заборавивши своју прошлост и одрекавши се традиционалних и духовних вредности.

Омладински часописи између два светска рата промовишу рад као један од најважнијих предуслова за напредак и развој појединца и друштва. Од омладине се очекије да има позитиван став према раду. „Рад је наша главна парола, главно мерило личне вредности и једини доказ свести сваког омладинца. Тај рад мора да буде искрен и предан, дисциплинован и разуман, сталан и истрајан, не тражећи ни славе ни личне користи”.¹⁵ Међуратна периодика је имала образовно-васпитну улогу. Бројни прилози у часописима позивали су младе да буду социјално ангажовани и одговорни.

Закључак

Улогу омладинске међуратне периодике и њен значај за формирање животних ставова, етичких принципа, културног идентитета, националне и социјалне свести југословенске омладине тешко је свеобухватно сагледати и реално вредновати из перспективе савременог човека који живи у свету модерних комуникационих и информационих технологија. Омладински часописи и новине тога доба доносиле су вести о актуелним дешавањима у културном, политичком, економском и привредном животу земље. Они су имали велики утицај на формирање социјалне свести међуратне генерације која покушавала да превазђе тешке изазове са којима се суочила. Израда аналитичке и анотиране библиографије омладинске периодике између два светска рата омогућила је увид у различита интересовања и потребе међуратне омладине. Равномерна хронолошка и територијална заступљеност часописа у аналитичкој

14 R. „Narod koji je žedan znanja”. *Jedro : omladinski književni časopis* br. 3-4 (1924): 3.

15 Настављамо започето народно дело. У: Јужнословенска искра : орган јужнословенске омладине. - Год. 1, бр. 1 (15. јун 1930), стр. 1.

библиографији¹⁶ пружа увид у сложене друштвено-политичке односе у земљи који су утицали на формирање Аличности младих у смутном времену препуном изазова.

Литература

- Bitević, Živan D. „U čemu je snaga i koji su ideali omladine?”. *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine Novog pokreta* br. 27 i 28 (1931): 6.
- D. N. K. „Između barikada”. *Narodna omladina : nezavisno glasilo jugoslovenske intelektualne omladine* br. 8 (1934): 7.
- Dragutinović, Vojislav. „Kratak osvrt na našu posleratnu književnost”. *Nova Srbadija : časopis za sva omladinska pitanja* br. 5 (1940): 257.
- M. „Stvarajmo svoju omladinsku samopomoć”. *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine*. br. 16 (1931): 1.
- Miličević, Nika. „Dvije nove književne perspektive”. *Mlada Bosna : omladinski pregled i književni zabavnik* sv. 4 (1929): 86.
- Nikolić, Ljubiša. „Narod i omladina”. *Narodna omladina : nezavisno glasilo jugoslovenske intelektualne omladine* br. 4 (1934) : 1.
- R. „Narod koji je žedan znanja”. *Jedro : omladinski književni časopis* br. 3-4 (1924): 3.
- Stanković, Dušan. „Uzroci neaktivnosti varoške omladine”. *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine* br. 6 (1930): 5.
- Trpković, Dušan M. „Na posao, Jugoslovenska omladino!” *Južnoslovenska iskra : organ Južnoslovenske omladine* br. 16 (1931): 4.

16 Изабрани часописи су излазили у Београду, Загребу, Сарајеву, Вршцу и Паризу од 1918. до 1941. године

Radmila N. Tasić

**CULTURAL AND NATIONAL IDENTITY YUGOSLAV YOUTH
IN THE MIRROR ANALYTICAL BIBLIOGRAPHY YOUTH
INTERWAR PERIODICALS**

Summary

Doctoral disertation *Youth interwar periodicals - studies and bibliography* presents scientific and professional public priceless wealth of information about the life and work of the young people of that era. There are chronological, formal and content presented all available addresses youth interwar periodicals at the Serbo-Croatian language. Analytical and annotated bibliography youth interwar periodicals contributed to the completion of the national analytical bibliography.

Keywords: youth periodicals, analytical bibliography, yugoslav idea, national identity

ЗАШТО ЈЕ ВАЖНО ЧИТАТИ: ИМА ЛИ РАЗЛОГА ЗА НЕЧИТАЊЕ?

Сажетак

У раду се сагледава процес читања као начин задовољења културних потреба човека и као средство учења и сазнавања. Разматрају се позитивне и негативне стране читања. Предмет интересовања аутора је и улога библиотека у развијању и неговању читалачких навика. Део рада посвећен је променама у процесу читања које су настале као природан резултат процеса развијања нових технологија.

Кључне речи: е-књига, књига, култура читања, читалац, читалачке навике, читање.

1. Увод

У роману Реја Бредберија *Фаренхајт 451* главни лик је ватрогасац чије је задужење да спаљује штампане књиге. Како се радња романа одвија, он почиње да се преиспитује себе и свет у којем живи и доноси одлуку да је време за промену. Његово виђење стварности се променило тако да он постаје тај који у својој кући скрива књиге. Важност читања књига истиче се на више места у овоме роману: „Не мораш палити књиге да би уништио неку културу. Једноставно навикни људе да их више не читају.“; „Постоје и гори злочини од паљења књига. Један од њих је и њихово нечитање.“

Читање је предмет радње романа *1984* Џорџа Орвела. У *1984* на читање се не гледа благонаклоно, јер оно евидентно утиче на развој самосталног мишљења. У свету ове књиге било је потребно створити људе без мозга, који не мисле и који допуштају другима да мисле за њих – а то је постигнуто укидањем слободе читања.

1 Андрићев институт, Трг Николе Тесле бб, Андрићград Вишеград, 73240.
gordana.nedeljkov06@gmail.com

Наведени примери из књижевних дела указују на неопходност читања да би се сачувала национална култура, да би се преносио с колена на колена национални идентитет, да би се омогућило учење и сазнавање. Књига је приказана као средство учења уз чије коришћење се формира критичко мишљење.

Зашто је, са становишта науке, читање важно? Шта је неопходно за постојање читалачке културе? Ко је одговоран за развој културе читања? Каква је позиција читања у 21. веку? На ова питања покушаћемо да дамо одговор у раду који следи.

2. Који су предуслови за успешно читање?

Лепота процеса читања огледа се у његовој једноставности. Након почетног учења читања, не постоје никакве препреке да се култура читања даље развија и одржава. Да би се процес читања уопште могао спроводити, неопходно је постојање културних потреба и читалачких навика читаоца који користи књигу као средство за учење, сазнавање или разоноду.

У социологији културе дефинисане су следеће културне потребе: потреба за језичким изражавањем и комуникацијом, потреба за сазнавањем, потреба за естетским доживљајем, стваралачке потребе и др. Већина наведених културних потреба може се задовољити на један начин – читањем.

У процесу читања могу бити задовољене сазнајне потребе, комуникационе, естетске потребе (потреба за лепотом, симетријом, довршеношћу, редом), јер књига јесте истовремено и симбол сазнања и симбол уметности, естетског доживљаја. Књигом се, уз то, могу задовољити и многе друге потребе: васпитна, потреба вредновања, лудичка, рекреативна итд. (Божич 1999: 124–125)

Читалац је „особа која прима информације или знања читањем, ради сопствене забаве, одмора, васпитавања, образовања, научног истраживања“ (Вранеш и Марковић 2008). Читалац приступа читању са циљем да тим чином задовољи своје културне потребе. Стицањем читалачких навика формирају се појединци са развијеном навиком да уче, какви су неопходни у друштву знања. Надареним читаоцима сматрају се они који показују склоност ка читању још од дечијег доба, деца која су рано научила да читају, која добро читају и која показују

интересовање за неке одређене теме на које наилазе током читања (Weber and Cavanaugh 2006).

Кроз различите дефиниције књига се различито посматра. Према дефиницији коју је дао Унеско књига је „непериодична штампана публикација од најмање 49 страна које не подразумевају корице“ (Business dictionary). Књига такође представља инструмент комуникације, коју чини штампана порука одређене дужине, намењена јавном коришћењу и забележена на материјалу који је довољно издржљив да омогући лако преношење (Encyclopedia Britannica). Наведене дефиниције, и друге поред њих, са различитих аспеката дефинишу књигу, те указују да се она може посматрати као предмет и средство рада, као инструмент комуникације, односно преношења неке поруке. Књига се, у служби учења и сазнавања, може посматрати и као посредник између корисника и забележеног знања.

Књига је главни предмет рада библиотека. Подизање свести о значају књиге и развијање навике њеног коришћења обавеза је и дужност коју пред собом имају библиотекари. Континуиран процес развијања и одржавања читалачких навика од изузетног је значаја за напредак како појединца, тако и читавог друштва.

Алберто Мангел сматра да је повезаност између читалаца и књига јединствена: „Повезивање књига са њиховим читаоцима не личи ни на једну другу везу између предмета и њихових корисника.(...) Само поседовање књига подразумева друштвени статус и извесно интелектуално богатство“ (2005: 226). Оно што заправо повезује читаоца и књигу јесте процес читања и кроз њега се остварује веза коју Мангел сматра уникатном.

Сам процес читања такође се може разматрати са различитих аспеката. Тако читање спада у сазнајне активности и представља допуну наставним активностима (Крњаић и др. 2011). Читање је и једна врста комуникације, односно начин преношења неке поруке (Мрђа 2011). Читање представља начин учења, информисања, преношења знања и својеврсно духовно и културно обогаћивање.

3. Зашто (да) читамо?

Читати се може из више разлога. Најшире посматрано, чита се ради учења и ради забаве. Читање у сврхе учења подразумева

читање ради описмењавања, сазнавања, решавања радних задатака, у научно-истраживачке сврхе. Читање ради забаве укључује читање ради одмарања, уживања и опуштања. Једна сврха читања не искључује другу; не може се тачно повући граница када читање ради забаве постаје читање у сврхе учења, јер и док чита ради опуштања читалац побољшава своје вештине изражавања, повећава фонд речи, учи правопис итд.

Посматрано са становишта развојне психологије читање или чак само слушање другог док чита има многобројне позитивне утицаје код деце, као што су развој маште, подстицање креативности и интелигенције. О позитивним странама читања када је реч и побољшавању когнитивних способности код деце писали су аутори књиге *Криза читања: комплексан педагошки, културолошки и општедруштвени проблем*:

Књижевност за децу уводи дете у нове светове, у нове просторе и времена, пружа им нова сазнања о људима и њиховом животу, о природи, њеној разноврсности и лепотама. Тиме се богате дечја сазнања о свету у коме живе, шири се њихов духовни хоризонт, развијају се њихове менталне, посебно когнитивне способности. (Илић и др. 2007: 143)

Развијене читалачке навике у дечијем узрасту доприносе и побољшавају вештина усменог и писменог изражавања.

Читањем и изучавањем књижевних уметничких дела језички израз се оплемењује и богати и стиче ваљана култура усменог и писменог изражавања, потребна укупној школској настави. Тај оплемењен и обогаћен језички израз оспособљава ученика да се изражава сликовитије, уверљивије, лакше и занимљивије. (Илић и др. 2007: 30-31)

Усвојене навике читања представљају „одскочну даску“ за даљи напредак детета, који се манифестује у различитим сферама живота. Како наводи Питер Брофи: „Дете које не само уме него и воли да чита, које је незасити читач има огромну почетну предност у односу на другу децу, без обзира на медијум на којем се информација јавља“ (2005: 50). Овај став потврђује истраживање које је спроведено над близанцима, од којих је једно дете имало развијеније читалачке навике од другог. Тестирање је вршено у више наврата, а резултати су показали да је оно дете које је чешће читало показивало боље резултате на тестовима опште интелигенције (Ritchie et al. 2015: 23–36).

„Најједноставнији начин да будемо уверени да одгајамо писмену децу јесте да их научимо да читају и да им покажемо да је читање активност која пружа задовољство. И то значи, најједноставније речено, да пронађемо књиге у којима уживају, да им дамо приступ тим књигама и пуштамо их да читају.“ (Гејмен 2017)

У одраслом добу људи читају у сврхе учења и формалног или неформалног образовања, бављења научно-истраживачким радом, описмењавања, у сврхе спознавања себе. Осим тога, читање опушта, позитивно утиче на ментално здравље и побољшава меморију и концентрацију. Читалачка писменост сматра се једном од кључних компетенција за академски успех и лични развој појединца (Бранковић 2013: 142). Александра Вранеш наводи да се разлози за читање крећу „у распону од информисања, забаве, надоградње постојећег знања, богаћења вокабулара, до достизања друштвеног положаја и материјалног обезбеђивања свакидашње егзистенције“ (2013: 124–125).

У процесу читања човек ступа у одређене социјално-психолошке односе са књигом... [...] Услови савременог живота, незадрживи ток информација, демократизација културе, све већа сложеност производње – све то изазива и непрекидно јача друштвену потребу за читањем и чини да читање постане неопходни елеменат свакодневног живота. (Чубарјан 1973: 45)

Данас је човекова потреба за читањем, вредновањем информација и учењем још више изражена, будући да се свакодневно сусреће са великим бројем информација.

Читање подстиче развој мултикултуралног и интердисциплинарног света стваралаштва. Читалац бива инспирисан на стварање и самим чином читања, док замишља свет приказан у књизи, а и након читања, када га прочитано инспирише на стварање новог уметничког дела.

Позитивни ефекти коришћења књига су многобројни, а овде ћемо покушати да их сумирамо:

- Читање побољшава когнитивне функције.
- Читање побољшава памћење.
- Читање повећава интелигенцију.
- Читање побољшава концентрацију.
- Читањем се повећава фонд речи.
- Читање побољшава вештине изражавања.

- Читање подстиче инспирацију и креативност.
- Читање инспирише на даље стварање.
- Читање побољшава машту.
- Читање доводи до побољшања социјалних вештина и комуникације.
- Читање помаже развој критичког мишљења.
- Читање опушта.
- Читање омогућава бољи сан.
- Читање јача емпатију.
- Читање ублажава депресију.
- Читање ублажава ризик од Алцхајмерове болести.
- Читање обликује човеков идентитет.
- Читање је најкориснији начин на који се може прекинути време.

4. Улога библиотека и библиотекар у подстицању читања

Улога библиотека и библиотекар у развоју и промоцији књиге и читања дефинисана је законима, подзаконским актима, смерницама и прописима.² Улога библиотекар је да подстиче развој и унапређење читалачких навика код корисника и да врши континуирано обучавање о важности развијања културе читања, указујући на све предности постојања читалачких навика и њиховом утицају на друге сфере живота.

„Библиотеке су витални део светског система образовања, и складиштења и претраживања информација. Захваљујући њима, кроз књиге, филмове, звучне снимке и друге медије, доступно је вековима таложено знање. Људи различитих профила – укључујући студенте, наставнике, пословне људе, владине службенике, ученике и научнике – користе у свом послу библиотечке изворе. Многи се обраћају библиотекама да задовоље жељу за знањем или да набаве

² Неки од њих су: Закон о библиотечко-информационој делатности, Закон о основном образовању и васпитању, IFLA/UNESCO манифест за школске библиотеке, IFLA/UNESCO манифест за јавне библиотеке, IFLA манифест за библиотеке које пружају услуге особама са тешкоћама у читању, и други.

књиге које ће им испунити часове доколице.“ (World Book Encyclopedia према: Брофи 2005: 16)

Шиали Рамамрита Ранганатан у Златним правилима библиотекарства истакао је значај књиге и читања, али и улогу коју библиотекарски имају као посредници између читаоца и књиге. Златна правила библиотекарства гласе:

1. Књиге постоје да би се користиле.
2. Сваком читаоцу његова књига.
3. Свакој књизи њен читалац.
4. Штедите време онима који читају.
5. Библиотека је организам који расте.

Наведена правила указују на неопходност тога да свака књига дође до свога читаоца и сваки читалац до своје књиге, а у томе проналажењу помаже им библиотекар. Библиотекари константно раде на томе да попуњавају и повећавају фондове библиотека књигама које ће бити функционалне и које ће задовољити потребе читалаца за учењем и сазнавањем.

Библиотекари школских и дечијих библиотека имају важну и одговорну улогу, а то је да развијају читалачке навике код деце од најранијег доба. Фактори који утичу на развијање читалачких навика су: окружење (породица, школа) и индивидуални афинитети детета. У најранијем узрасту детета битна је улога родитеља, наставника и библиотекара када је реч о буђењу интересовања за читањем и стварању љубав према књизи. Да би стекло критички став према прочитаном штиву дете треба подстицати на разговор о прочитаном, на дељење утисака и искуства. У томе важну улогу има библиотекар, који са дететом може да разговара о књизи, да му поставља питања и да му помогне да растумачи евентуалне нејасноће у вези са прочитаним. Када у детињству усвоји овакав начин размишљања и научи да процењује оно што је прочитао, човек ће користити ово искуство и касније у животу током свих наредних читања. На тај начин људи уче да размишљају о томе што су прочитали, да уче из прочитаног и да користе знање које су стекли читањем књига.

Улога и дужност библиотекара је да перманентно ради на подизању свести о значају књиге и развијања навика њеног коришћења. Његова је обавеза да ради на задовољавању потреба

за књигом и читањем својих постојећих корисника, али и да ради на анимацији нових. Библиотекари треба да раде на стварању читалачког окружења, кроз формирање читалачких секција и увођење дневника читања. Библиотекари треба да кориснику понуде помоћ и усмере га приликом одабира књиге, али да притом не намећу кориснику свој став, већ да се руководе принципима демократије и слободне воље. Потребно је чешће организовати тематска предавања, књижевне вечери и трибине, као и друге програме промоције књиге и читања.

Једна од мисија библиотека јесте да сачувано и забележено знање учине доступним свим својим корисницима који се баве научно-истраживачким радом и који имају потребу да уче (Недељков 2017). То вековима прикупљано знање, пажљиво класификовано, сачувано и стављено на располагање корисницима, преноси се управо – читањем. Чубарјан је још 1973. године, говорећи о улози библиотека у локалној заједници када је реч о промоцији читања, рекао: „Библиотеке преузимају одговорност да у систематско читање укључе читаво становништво које живи или ради у зони њиховог деловања“ (1973: 51). С обзиром на промене које је донео 21. век, зона деловања библиотека је данас проширена, такорећи безгранична. Библиотекари треба да искористе чињеницу да се до велике количине информација данас долази на интернету и да своје услуге и информације о раду пласирају управо на овим платформама.

5. Читање у 21. веку

На Међународном семинару „Књига у развоју савременог друштва“ одржаном 1973. године у Народној библиотеци Србије изнет је став да средства масовног информисања – а почетком 80-их година то су били радио, телевизија и филм – неће угрозити будућност књиге.³ Паралела са данашњим временом, са све јачим присуством интернета у свакодневном животу, сасвим је очигледна. Ако библиотека 80-их година 20. века све више добија особине мобилности (Ескарпи 1973: 36), данас, у 21. веку, она је још покретљивија и

3 Међународни семинар Књига у развоју савременог друштва = The book in the development of the contemporary society = Книга в развитии современного общества / [организатор] Народна библиотека СР Србије. - Београд : Народна библиотека СР Србије, 1973 (Београд : „Слободан Јовић“). – Стр. 7

динамичнија: дигиталне библиотеке омогућавају бољу и олакшану доступност, мобилност и излажење у сусрет корисницима.

Са све већим упливом технологије у свакодневни живот, очекивано је да се њен утицај одрази и на културу читања. Управо је интернет допринео популаризацији књига и читања, јер даје могућност повезивања љубитеља књига, размену искуства и интерактивну комуникацију са ауторима, што самој култури читања даје нову димензију.

Данас је све више заступљена књига у електронском формату, а број пројеката који се баве дигитализацијом и формирањем дигиталних библиотека свакодневно расте.⁴ Електронска и штампана књига су комплементарни капацитет у служби ширења информација, односно два различита начина да писана реч дође до читалаца (Цвркота и Тасић 2011: 492). Неке од предности читања књига у електронском облику су: двадесетчетворочасовна доступност, могућност истовременог коришћења исте публикације од стране више корисника, мања захтевност када је у питању складиштење, олакшано претраживање текста, економичност и еколошка прихватљивост. Електронска издања често су једини начин да се широј јавности представи фонд старих и ретких књига и да се омогући њихово коришћење. Она су допринела томе да се шира публика упозна са сачуваним забележеним знањем из националног, али и светског културног миљеа, што би било теже изводљиво да се не ради о књигама у електронском облику.

Промене у начину читања које су донеле електронске књиге јесте у томе што оне омогућавају бољу интеракцију између корисника, текста и дигиталног окружења (Weber and Cavanaugh 2006). Читаоци се опредељују за електронске књиге и из разлога што је њихово коришћење поједностављено: у једном уређају за читање књига у електронском формату може се сачувати велики број књига и понети са собом.

Било да је књига штампана или електронска, сврха њеног коришћења је иста: она је инструмент за преносење знања. Суштина књиге, односно текста који се чита, није у форми или облику, већ у садржају. Коришћење нових медија не значи опасност по књигу, јер

4 Више о пројектима дигитализације, дигиталним библиотекама и издавачима електронских издања у: Електронске књиге и нова димензија читања / Гордана Недељков // ИНФОТЕКА: часопис за информатику и библиотекарство = Infothesa : Journal of Informatics and Librarianship (Београд) / главни и одговорни уредник Цветана Крстев. – ISSN 2217-9461. – Год. 16, бр. 1/2 (2016). Доступно на: http://infoteka.bg.ac.rs/pdf/Srp/2016/infoteka-2016-16-1_2-5.pdf

од тога одакле се чита важније је – да се чита. Читање штампане књиге у данашњем, претежно аутоматизованом, свету може да представља један вид бега и одмора од електронских уређаја који нас неминовно свакодневно окружују.

6. Закључак

Стручна литература и примери из праксе показују разне предности читања. Из тога разлога, неопходно је још од најмлађег узраста развијати и током читавог живота одржавати читалачке навике. У овај процес треба укључити читаву заједницу, почевши од родитеља, преко наставног особља у школама, па до библиотекара. Читањем се стварају развијене личности, које имају развијено критичко мишљење и вештине изражавања, развијену машту и богати речник, које су креативне и емпатичне, са обликованим идентитетом, навиком да учи и да стиче знања, а управо такви људи су неопходни у развоју друштва знања.

Из којег год разлога да се опредељује за читање, човек у томе види позитивне ефекте читања књига и преноси их у своје окружење, пре свега на своју децу, који тиме имају тенденције да и сами постану читаоци. Људи који читају поседују знање. Оно што су у књигама прочитали, запамтили и научили не може им нико одузети. У раду смо набројали многе позитивне стране читања и предочили позитивне ефекте развијања читалачких навика, одржавања културе читања и гајења љубави према књизи. Навели смо теоријске ставове истраживача ове теме и резултате истраживања који потврђују наш став да је читање важно и да има утицаја на развој човекове личности. Потрага за негативним аспектима читања, у литератури и у пракси, није била успешна, односно – не постоји нешто што би се могло протумачити као негативна последица читања. Зато, не чекајте, него књиге у руке и читајте!

Извори и литература

Branković, Marija i dr. „Činioci razvoja viših nivoa čitalačke pismenosti – veštine argumentovanja u školskoj nastavi“. *Psihološka istraživanja* (2013): 141–158. Veb. 28. 02. 2019.

- Бредбери, Реј. *Фаренхајт 451*. Подгорица : Нова књига, 2015. Штампано.
- Божић, Јадранка. „Антропологија књиге и читања“. *Гласник Народне библиотеке Србије* (1999): 124-125. Штампано.
- Brofi, Piter. *Библиотеке у двадесет првом веку*. Beograd : Clio, 2005. Штампано.
- Business dictionary.Veb. 26. 02. 2019.
- Вранеш, Александра и др. „Настава језика и књижевности у школској библиотеци и криза читања“. Александра Вранеш (ур.). *Школа и библиотека*. Београд : Филолошки факултет, 2013. 123–146. Штампано.
- Вранеш, Александра и Љиљана Марковић. *Од рукописа до библиотеке : појмовник*. Београд : Филолошки факултет, 2008. Штампано.
- Гејмен, Нил. „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и маштарења“. Веб. 01. 03. 2019.
- Encyclopedia Britannica. Veb. 26. 02. 2019.
- Ескарпи, Робер. „Улога књиге у савременом друштву“. *Међународни семинар Књига у развоју савременог друштва = The book in the development of the contemporary society = Книга в развитии современного общества*. Београд : Народна библиотека СР Србије, 1973. 31–42 Штампано.
- Илић, Павле, Оливера Гајић и Миланка Маљковић. *Криза читања : комплексан педагошки, културолошки и општедруштвени проблем*. Нови Сад : Градска библиотека, 2007. Штампано.
- Крњић, Зора, Ивана Степановић и Драгица Павловић Бабић. „Читалачке навике средњошколаца у Србији“. *Зборник Института за педагошка истраживања* (2011): 266–282. Штампано.
- Mangel, Alberto. *Istorija čitanja*. Novi Sad : Svetovi, 2005. Штампано.
- Мрђа, Слободан. *Културни живот и потребе студената у Србији*. Београд : Завод за проучавање културног развитака, 2011. Веб. 26. 02. 2019.
- Недељков, Гордана. „Електронске књиге и нова димензија читања“. *Инфотека: часопис за информатику и библиотекарство = Infoteka : Journal of Informatics and Librarianship* (2016): 99–112. Веб. 02. 03. 2019.
- Недељков, Гордана. „Место и улога библиотека у управљању знањем“. *ЛИК : часопис за литературу и културу* (2017): 175–184. Штампано.
- Ritchie, Stuart J., Timothy C. Bates and Robert Plomin. „Does Learning to Read Improve Intelligence? A Longitudinal Multivariate Analysis in Identical Twins From Age 7 to 16“. *Child Development* (2015): 23–36. Veb. 01.03.2019.
- Цвркота, Сања и Радмила Тасић. „Књига пред новим изазовима“. Александра Вранеш, Љиљана Марковић (ур.). *Међународна научна конференција Књига и језик у развоју савременог друштва, Београд, 24-26. септембар 2010*. Београд : Филолошки факултет Универзитета, 2011. 487–493. Штампано.
- Чубарјан, Оган Стјепанович. „Социјални проблеми читања“. *Међународни семинар Књига у развоју савременог друштва = The book in the development of the contemporary society = Книга в развитии современного общества*. Београд : Народна библиотека СР Србије, 1973. 43–53. Штампано.
- Weber, Christine L. and Terence W. Cavanaugh. “Promoting reading: Using ebooks with gifted and advanced readers”. *Gifted Child Today* (2006): 56–63. Veb. 26.02.2019.

Gordana Nedeljkov

WHAT IS THE IMPORTANCE OF READING: IS THERE A REASON FOR NON-READING?

Summary

A book is the main object for work in all libraries, main carrier of recorded knowledge and unique tool of informing and learning. Raising awareness on the importance of books and developing habit of its usage is on-going process, which is an obligation and duty that all librarians have. Development and maintenance of reading habits is of great importance for the progress of individuals and society. Reading is the first step in learning and cognition. Acquiring reading habits is formed in the primary school age, in school or public libraries. Reading or listening somebody while doing it, has many great impacts on children, such as development of imagination, increase of vocabulary and improvement skills of expression. In adulthood, people read for the purposes of learning, formal or non-formal education, dealing with scientific research, literacy, and for the purpose of getting to know themselves. Furthermore, reading relaxes, has a positive impact on mental health and improves memory and concentration. With the increasing influence of technology in everyday life, it is expected that it will affect the reading culture. Books are more available today, and the number of books in electronic form is increasing. The Internet has contributed to the popularization of books and reading, gives possibility to connect book lovers, exchange of experiences and interactive communication with authors, which gives whole new dimension of reading culture. Although the conditions of reading are different regarding reading book from a paper or from a screen, relationship between a reader and a book remains the same – the book is intermediary between the user and recorded knowledge. The role of a librarian is to foster development and promotion of reading habits within users and to conduct continuous training on the importance of developing a culture of reading, pointing out to all the advantages of the existence of reading habits and their impact on other spheres of life. The librarian is there to, having in mind Ranganathan's laws of library science, finds for each user a suitable book and to connect every book with its user. By encouraging users to read, librarians contribute to users' personal development, and also help them to adopt a habit to learn and acquire knowledge. In that way users develop imagination and critical thinking and enrich vocabulary.

Keywords: e-book, book, user, learning, reader, reading culture, reading habits, reading.

Biljana Bogdanović¹**Andrea Jovanović²****Tijana Lovre³****Ana Nikolić⁴**Narodna biblioteka Srbije⁵

INFORMACIONA PISMENOST KAO PREDUSLOV DOŽIVOTNOG UČENJA

Sažetak

Traganje za informacijama predstavlja jednu od najvažnijih potreba čoveka kako bi pronašao odgovore i došao do neophodnih saznanja. Pojavom pisma nastalo je umnožavanje informacija i njihovo memorisanje, dok se danas govori o takozvanoj eksploziji informacija čiji se broj eksponencijalno uvećava. Informaciona pismenost podrazumeva skup veština koje se odnose na pronalaženje informacija, njihovo kritičko procenjivanje i organizovanje kao i korišćenje koje poštuje etičke principe. Ona predstavlja osnovno pravo čoveka ali je i neophodan činilac u procesu sticanja znanja, a naročito je povezana sa doživotnim učenjem. Doživotno učenje omogućava razvoj pojedinaca ali i njihovog užeg i šireg okruženja. Šire posmatrano, ono doprinosi uspešnom suočavanju sa tehnološkim, ekonomskim i društvenim izazovima.

Ključne reči: informaciona pismenost, Veb 2.0, doživotno učenje, biblioteka

Traganje za informacijama predstavlja jednu od najvažnijih potreba čoveka kako bi pronašao odgovore i došao do neophodnih saznanja. Prema rečniku Matice srpske (2007), informacija se definiše kao podatak o nekome ili nečemu, obaveštenje. Ona sadrži element smisla koji se prenosi putem štampanog medija, električnog signala, zvučnog talasa itd. Njen cilj je saznanje, shvatanje smisla. Nastanak informacija opisuju dve glavne karakteristike:

1 biljana.bogdanovic@nb.rs

2 andrea.arsenovic@nb.rs

3 tijana.lovre@nb.rs

4 ana.nikolic@nb.rs

5 Narodna biblioteka Srbije, Skerlićeva 1, Beograd 11000

- Eksplozija kvantiteta informacija
- Implozija vremena potrebnog za komunikaciju informacija.

Broj informacija sve više raste, ali to je neophodno jer bez njih ne bi bilo istraživanja, nauka se ne bi razvijala. Informacija se stalno proizvodi i obnavlja, a značaj ima samo ako cirkuliše. One se šire putem komunikacije koja može biti pisana (formalna) i usmena (neformalna). Pisana komunikacija se odvija putem primarnih, sekundarnih i tercijarnih publikacija dok se usmena odnosi na izlaganje na seminarima, konferencijama, razgovorima itd. Da bi rezultati istraživanja do kojih je istraživač došao postali naučno priznati, odnosno kako bi došli do drugih istraživača čiji broj raste, oni moraju biti preneti u onoj formi koja omogućava njihovo razumevanje i korišćenje. Zato formalna komunikacija ima veću stabilnost od neformalne.

Informacije dovode do neophodnih saznanja te se dosta govori o veštini njihovog pronalaženja ali i potrebi kritičkog procenjivanja i etičkog korišćenja.

U današnjoj elektronskoj eri one, prilagođavanjem i reorganizacijom, postaju informacioni centri, pa pored obrazovno vaspitne uloge imaju i novi koncept. One sada moraju odigrati ključnu ulogu u informacionom opismenjanju posredstvom novih tehnologija zadržavajući pritom svoju prvobitnu ulogu. Današnje vreme, vreme „eksplozije“ informacija, koje počinje u drugoj polovini 20. veka je vrlo specifično. Pojava interneta i novih tehnologija, kao i servisa poput Biblioteke 2.0 izvršila je snažan uticaj na biblioteke i njihove tradicionalne službe i usluge. Bibliotekarstvo i bibliotekari su se našli pred velikim ispitom.

Biblioteke su oduvek bile i ostale važan činilac sociokulturnih procesa; oduvek su pratile promene u društvu, a prenoseći znanje i informacije i uticale na te promene i bile njihov nosilac.

Postojalo je mnogo teorija kako će budućnost biblioteka izgledati, od kojih je najpesimističnija svakako ona da „revolucija koju je doneo internet, uz mogućnost neograničenog dostupa do informacija, učiniće nepotrebnim dalje postojanje javnih narodnih biblioteka.“⁶ Ipak, ako imamo u vidu da je, kako tvrdi Majkl Gorman, predsednik američkog bibliotečkog udruženja, „veština čitanja i pisanja isto tako bitna za uspešno korišćenje računara koliko je bitna i za sve druge oblike komunikacije“⁷ Najrealnija je teorija „aktivnog preobražaja tradicionalnih službi i usluga javnih biblioteka i njihov

6 Javne biblioteke i javno znanje / Željko Vučković. – Novi Sad : Biblioteka Matice srpske: Futura publikacije, 2003. – Str. 7.

7 Youth Services and Public Libraries / Susan E. Higgins. – Oxford : Chandos Publishing, 2007. – XIII, 153 str.: ilustr. ; 23 cm. – (Chandos Information Professional Series) – Str. 22.

razvoj kao kulturnih i informacionih centara lokalne zajednice.“⁸ Kao odgovor na eksploziju informacija nastao je koncept informacione pismenosti. „Informaciona pismenost je sposobnost da se locira, evaluira i efektno koristi tražena informacija.“⁹ Uticajem današnje tehnologije i definisanjem termina poput Web 2.0 i Biblioteka 2.0 dolazimo do novog termina Informaciona pismenost 2.0. Definicija informacione pismenosti ostaje nepromenjena, samo se ostvaruje posredstvom različitih servisa kao što su blogovi, wiki sajtovi, mešap animacije, pa čak i preko igranja različitih igrica.

Informaciona pismenost 21. veka je skup mogućnosti i veština gde se slušna, vizuelna i digitalna pismenost preklapaju. Tako da danas imamo razne podvrste informacione pismenosti:

1. Digitalna pismenost – odnosi se na sposobnost čitanja i razumevanje hiperteksta ili multimedijjskih tekstova, a uključuje razumevanje slika, zvukova i teksta dinamičkog nesekvencijalnog hiperteksta. Iako većina autora o digitalnoj pismenosti govori u odnosu na informacije dostupne preko Interneta, koncept se odnosi i na digitalizovanu građu dostupnu u bibliotekama. Veštine obuhvaćene ovim terminom uključuju donošenje suda o online izvorima, pretraživanje Interneta, upravljanje multimedijjalnom građom, komuniciranje preko mreže.
2. Medijska pismenost – obuhvata sposobnost razumevanja, korišćenja, analize i interpretacije poruka u svim oblicima masovnih medija i Internetu. Podstiče ljude da kritički misle i da razumevaju poruke koje se izražavaju slikom, zvukom i jezikom.
3. Vizuelna pismenost – bavi se razumevanjem kako da se proceni vrednost i kredibilitet slika. Predstavlja skup veština koji je značajno porastao u digitalnom okruženju.

Do sada se govorilo o pismenostima koje su pokušavale da komuniciraju sa Web 1.0 svetom statičkih dokumenata, ali u digitalnom okruženju koje raste neverovatnom brzinom. Web 2.0 je sve to promenio. Wiki stranice, Facebook, Youtube – suština je manje u tome šta nam nove tehnologije omogućavaju (lako istraživanje, priče od fotografija, filmovi) a

8 Javne biblioteke i javno znanje / Željko Vučković. – Novi Sad : Biblioteka Matice srpske: Futura publikacije, 2003. – Str. 7.

9 Uloga biblioteka u stvaranju informaciono pismenog pojedinca / Milica Matijević - // Biblioteke i tinejdžeri: zbornik radova / ur: Elizabeta Georgiev i Nadica Kostić. – Pirot : Narodna biblioteka Pirot ; Dimitrovgrad : Narodna biblioteka „Detko Petrov“, 2012. – str. 154.

više u tome da je vrsta ponašanja koje neguju drugačija od već navedenih modela pismenosti. Termin informaciona pismenost 2.0 polazi od viđenja veze između obrazovanja kao procesa koji uključuje stvaralaštvo, razmišljanje i kritičku svest i sve rastućom bitnošću informacione pismenosti.

Postoje različiti tipovi Informacione pismenosti 2.0:

1. Metapismenost – društveni mediji su usloveli informacionu pismenost da postane metapismenost kako bi omogućila različite vrste pismenosti. Smisao je da je zbog društvenih mreža informaciona pismenost postala obavezna za razumevanje svih drugih formi koje su prisutne online odnosno raznih drugih pismenosti.
2. Multimodalna pismenost – predstavlja sintezu brojnih modela komunikacije koja dovodi do transformacije pojedinačnih načina proizvedeći nova ili višebrojna značenja.
3. Transmedijska pismenost – transemidijalni pristup prepoznaje potrebu za učenjem komunikacije u svim oblicima: ne samo reči već slika, muzike i filma. Transmedijalnost je o drugačijim i različitim medijskim sistemima i njihovoj mogućnostima se kreću kroz socijalno okruženje.
4. Transpismenost – mogućnost za čitanjem, pisanjem i interakcijom kroz različite platforme, alate i medije. Osoba bi morala prvo biti informaciono pismena da bi bila transpismena. Jedna od kritika transpismenosti jeste to što bibliotekari usvajaju ovaj termin pre nego što znaju njegovo značenje.

Informaciono učenje

Ovaj koncept je još jedan pristup informacione pismenosti koji ide dalje od standardnih okvira i pristupa u sprezi sa veštinama i sposobnostima, i više prema korišćenju informacija u svetu Web 2.0 za povezivanje sa akademskim ili profesionalnim sadržajima ili praksama u okviru određene sfere izučavanja. Ovo se čini slično transliterarnom pristupu, koji se nadovezuje na prethodno znanje i podstiče rešavanje problema u okviru određene discipline ili konteksta, dok unapređuje učenikovu fleksibilnost i samopouzdanje da koristi informacija u okruženju gde su informacije promenljive. Web 2.0 je savršen za ovu razmenu i komunikaciju, pošto može da pospeši radoznalost i kreativnost u poznatim 2.0 okruženjima.

Postoji mnogo različitih pismenosti koje se smenjuju po bitnosti, u zavisnosti od forme i nivoa aktivnosti, društvenog diskursa i predmeta

discipline. Web 2.0 je uticao na ovo i doneo nam tehničku mogućnost da stvaramo, delimo i povezujemo se na toliko novih načina. Još uvek nismo stigli do kraja ovog razvoja i verovatnije je da smo tek videli samo početak. Pismenosti su povezane i većina njih sadrži neku vrstu kritičkog razmišljanja i razvijanja skepticizma u svom jezgru. To je ono što bi trebalo da bude osnova informacione pismenosti u bliskoj budućnosti. Radi pogodnosti, mi ćemo nastaviti to da zovemo informacionom pismenošću, ne zato što nam se tako dopada, već zato što je to najbolji naziv koji imamo.

Doživotno učenje

Za uspeh i napredak pojedinaca, organizacija i država u apsolutnom informacionom društvu današnjice, ključna je veza između informacione pismenosti i doživotnog učenja. Oba koncepta uslovljena su motivacijom i ciljevima samog pojedinca i ne zavise direktno od podrške drugih pojedinaca i organizacija, a omogućavaju samoosposobljavanje i samoostvarivanje. Neko, naravno, može samo u određenom životnom razdoblju težiti informacionom opismenjavanju, a neko drugi može težiti doživotnom učenju iako nije informaciono pismen. Međutim, ovde govorimo o maksimalnom potencijalu pojedinca da "nauči kako da uči" što je moguće samo međusobnim podržavanjem ova dva koncepta.

Koncept doživotnog učenja (Lifelong Learning – LLL) odnosi se na ideju učenje koje traje čitavog života. Osnovna zamisao je da treba da postoji obrazovni sistem, koji će, u svakom trenutku, svakom pojedincu, bez obzira na životnu dob ili profesionalni status, pružiti mogućnost da ovlada novim, raznovrsnim i korisnim znanjima. Doživotno učenje, kao intenzivan rad na razvoju ljudskih potencijala, je postalo neophodan uslov za ostvarivanje dobrobiti savremenog društva.

Doživotno učenje predstavlja proces usvajanja znanja koji se odvija na stalnoj osnovi, a u cilju unapređivanja znanja, veština i sposobnosti. Podrazumeva sve oblike usvajanja znanja, kako kroz formalno tako i kroz neformalno i informalno učenje, i odvija se u različitim uslovima. Doživotno učenje ima dve dimenzije: vremensku koja podrazumeva da "čovjek uči dok je živ" i prostornu, koja podrazumeva da se ne uči samo u obrazovnim ustanovama, već i na svakom mestu i u svim životnim situacijama.

Evropski parlament i Savet Evrope su 2006. godine ustanovili *Ključne kompetencije za doživotno učenje*¹⁰, a to su: komunikacija na maternjem

10 http://publications.europa.eu/resource/cellar/89e165de-b214-4013-81c6-c8a12e52330b.0019.02/DOC_1 (preuzeto 10.06.2017.)

jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematičke kompetencije i osnovne naučne i tehničke kompetencije, digitalne kompetencije, učenje kako se uči, društvene i građanske kompetencije, inicijativnost i smisao za preduzetništvo i kulturna svest i izražavanje.

Izjava o informacionoj pismenosti i doživotnom učenju (The Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning)¹¹ doneta je 2005. godine na međunarodnoj konferenciji koja je održana u biblioteci Aleksandrina u Egiptu. U ovoj Izjavi navodi se da su informaciona pismenost i doživotno učenje svetionici informacionog društva koji osvetljavaju puteve razvoja društva, apeluje se na vlade i međuvladine organizacije da promovišu informacionu pismenost i učenje za celi život.

IFLA je 2006. godine donela *Smernice za informacionu pismenost u doživotnom učenju* gde se predstavljaju mogućnosti informacionog opismenjavanja koje su tesno povezane sa konceptom celoživotnog učenja i informacione pismenosti.

Dok je informaciona pismenost skup veština koje se mogu naučiti, doživotno učenje je pozitivna navika koja se mora steći, uz zauzimanje pozitivnog stava. Korisni preduslovi doživotnog učenja su želja za promenom, znatiželja i želja za znanjem, kao i okrenutost sebi, metakognitivna svest i sklonost ka doživotnom učenju.

Doživotno učenje predstavlja prioritet za one zemlje koje su sagledale značaj ovog procesa za ukupan društveni prosperitet. Dugoročnim planovima i programima ove države nastoje da stvore uslove da informaciona pismenost i doživotno učenje postanu stvarnost za pojedince, ali i za društvenu zajednicu. Ipak, primena ovog principa u praksi je mukotrpan i komplikovan posao. Tradicionalne institucije obrazovanja u svetlu novih potreba koje ima društvo spoznaju da se učenje mora obavljati u različitim kontekstima, a potrebno je da načini učenja budu fleksibilniji i da se radi na razvoju mešovitog učenja, prakse u okviru različitih kompanija, učenja na daljinu, elektronskog učenja, učenja kroz rad i slično.

U društvu celoživotnog učenja, biblioteke postaju centri koji povezuju učenje, bilo formalne ili neformalne vrste, sa globalnim sredstvima informisanja i zato će biti vrlo značajne u razvoju budućih sistema doživotnog učenja. Promena načina usvajanja znanja znači veće korišćenje bibliotečkih resursa, uključujući štampane i elektronske izvore. Iz tog

11 <https://www.ifla.org/files/assets/wsis/Documents/BeaconInfSoc-rs.pdf> (preuzeto 12.06.2017.)

razloga biblioteke moraju da obezbede slobodan pristup informacijama, moraju imati aktuelne fondove i savremenu opremu, kako bi u vremenu novih tehnologija zadovoljile potrebe svojih korisnika i ostale važni centri za doživotno učenje. Biblioteke razvijaju e-učenje i povećavaju digitalnu pismenost svojih korisnika, čime pružaju mogućnosti obrazovanja i učenja svima – svim uzrastima ali i svim slojevima stanovništva. Podstiču doživotno učenje kroz promociju čitanja i pismenosti, ali i kroz pristup savremenim medijima kao izvorima informacija.

Radeći na poslovima opismenjavanja drugih i bibliotekari dolaze u poziciju da se moraju neprekidno samoobrazovati i prolaziti kroz najrazličitije vidove doživotnog obrazovanja. Kako bi se postigli bolji rezultati i kako bi mogli da prate promene koje nastaju svakodnevno u čitavom našem okruženju, bibliotečki radnici moraju neprestano da uče i da usavršavaju metode i tehnike rada. Kontinuirano obrazovanje bibliotekara počinje nakon završetka formalnog školovanja i traje tokom čitavog života kroz različite vidove usavršavanja: kurseve, seminare, radionice, konferencije koje im omogućavaju stalno napredovanje u radu. Dobra informisanost i obučenosť bibliotekara korak je napred ka bolje informisanim korisnicima, a informaciono pismen bibliotekar preduslov je za informaciono opismenjavanje svih onih koji koriste usluge biblioteke u kojoj radi.

Literatura i izvori

- Brković, Mirjana. „Informaciona pismenost, doživotno učenje i savremeno bibliotekarstvo“. U Informaciona pismenost i doživotno učenje. Urednici Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković i Gven Aleksandar, 79-88. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta; Bibliotekarsko društvo Srbije; Emporia univerzitet, 2008.
- Gazivoda, Pavle. *Društvene promene i doživotno obrazovanje*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004.
- Godwin, Peter and Jo Parker, ed. *Information Literacy Beyond Library 2.0*. London: Facet Publishing, 2012.
- IFLA/UNESCO *Smernice za razvoj javnih biblioteka*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije; Biblioteka grada Beograda, 2005.
- Jesús, Lau. *Smjernice za informacijsku pismenost i cjeloživotno učenje: završna verzija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
- Crawford, John C. i Christine Irving. *Information Literacy and Lifelong Learning*. Oxford: Chandos Publishing, 2013.
- Maksimović, Iskra. „Celoživotno učenje: ključne kompetencije“. *Nasleđe* 21 (2012): 231-246.

- Maštrović, Tihomir, Aleksandra Horovac, Dijana Machala, Ana Barbarić, Marion Huckle, Tatjana Nebesny i Daniela Živković. *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2009.
- Stojanović, Aleksandar. *Informacione tehnologije: računarska pismenost*. Beograd: Beogradska poslovna škola – Visoka škola strukovnih studija, 2014.
- Susie, Andretta. *Information literacy: a practitioner's guide*. Oxford: Chandos, 2005.
- Weingald, Darlene E. „Describing the elephant: what is continuing professional education?“. <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/089-104e.htm> (npeyzeto 17.06.2017).
- Vučković, Željko. *Javne biblioteke i javno znanje*. Novi Sad : Biblioteka Matice srpske, 2003.
- Higgins, Susan E. *Youth Services and Public Libraries*. Oxford : Chandos Publishing, 2007.
- Matijević, Milica. Uloga biblioteke u stvaranju informaciono pismenog pojedinca. U *Biblioteke i tinejdžeri*. Urednici Elizabeta Georgiev i Nadica Kostić. 154. Piroć : Narodna biblioteka Piroć, Dimitrovgrad : Narodna biblioteka “Detko Petroć”, 2012.

Biljana Bogdanović

Andrea Jovanović

Tijana Lovre

Ana Nikolić

INFORMATION LITERACY AS A PREREQUISITE FOR LIFELONG LEARNING

Summary

The search for information is one of the most important needs of a man on his path to finding answers and obtaining necessary knowledge. With the invention of writing systems, it became possible to store and multiply information, and today there are talks about the information explosion, as the amount of stored data grows exponentially. Information literacy implies a combination of skills needed for finding information, critically evaluating it, organizing it, as well as using it within ethical principles. It is a basic human right, but also a necessary element for the process of obtaining knowledge, especially important in terms of lifelong learning. Lifelong learning enables the development of an individual, as well as his close and broad community. In essence, it helps people face technological, economic and social challenges. The library has an important role in achieving this goal by providing support to its users.

Keywords: information, information literacy, Web 2.0, lifelong learning, library

МА Биљана Лазич¹
Др Александра Томашевић²
МА Михаило Шкорић³
Универзитет у Београду⁴
Рударско-геолошки факултет

[https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch13622:02:004\(497.1\)](https://doi.org/10.18485/biblioinfo.2017.ch13622:02:004(497.1))

ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ У РУДАРСТВУ И ГЕОЛОГИЈИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ПРЕДСТАВЉАЊЕ СИВЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Сажетак

Имајући у виду потребу за проналажењем информација похрањених у различитим облицима документације која се генерише у областима рударства и геологије на Рударско-геолошком факултету Универзитета у Београду, отпочет је процес развоја дигиталне библиотеке *ROMeka@RGF*, на платформи за приказивање дигиталних колекција - Омека. Значајан део документације представља такозвана сива литература која је претежно заступљена у виду вишетомене документације. Први савладани изазов представљало је повезивање различитих вишетоменних делова пројектних извештаја у једну целину која би била лако доступна и претражива.

Кључне речи: дигиталне библиотеке, сива литература, Омека, језички ресурси, речници

1. Дигиталне библиотеке

Према једној од најцитиранијих дефиниција дигиталних библиотека, према Вилијаму Армсу (*William Arms*), дигиталне библиотеке су контролисане, системски организоване колекције информација

1 biljana.lazic@rgf.bg.ac.rs

2 aleksandra.tomasevic@rgf.bg.ac.rs

3 mihailo.skoric@rgf.bg.ac.rs

4 Рударско-геолошки факултет, Ђушина 7, 11000 Београд

са придруженим сервисима, ускладиштене у дигиталном формату, којима се приступа путем мреже (Arms 2000). Дигиталне библиотеке при високошколским установама представљају подршку учењу на даљину (Вранеш 2004: 222), као и подршку класичним студијским програмима. Иако јавне библиотеке у Србији предњаче са развојем дигиталних колекција, дигиталне библиотеке су развијене и у оквиру више високошколских установа и библиотека: на Филолошком факултету Универзитета у Београду⁵, у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“⁶, на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду⁷ итд. Глобална искуства показују да дигиталне библиотеке које баштине материјале из области рударства и геологије настају при високошколским установама на којима се ове области изучавају кроз студијске програме. Пример такве библиотеке је *Ohio Geology Digital Library*⁸. Други мотив за креирање дигиталних библиотека из домена геологије јесте представљање пионирских и капиталних радова значајних за истраживаче. Примери библиотека које ово илуструју су: *Geology of Lehigh and Northampton Counties, Pennsylvania: Historical Works*⁹ и *Carnets géologiques de Philippe Glangeaud*.¹⁰

Инспирација за настанак дигиталне библиотеке на Рударско-геолошком факултету потекла је из потребе за обједињеним и брзим приступом референтној литератури од значаја за рударство и геологију. Рударство, сходно мултидисциплинарној природи, убрзано производи разнородне материјале као носаче информација. У њих се убрајају, картографска, нумеричка, графичка, и текстуелна грађа. Имајући ово у виду, појавила се потреба за систематичним прикупљањем и обрадом пројектне документације што није ништа ново имајући у виду да је уопште препознат значај адекватног чувања овакве литературе. Наиме, постоји читава научна област која се бави овим послом а то је систем пословне интелигенције. Захваљујући овој области препознат је значај правовременог и адекватног приступа свим подацима везаним за пројекат јер се у пракси неретко дешава да се, због разуђености технолошког система, кључни подаци загубе, што на дугорочном плану доводи у питање економске ефекте пројеката. Као резултат испуњења

5 <http://digbil.ananda.earhiva.com/Account/LogOn?ReturnUrl=%2f>

6 <http://www.unilib.rs/istorijske-novine/pretraga>

7 <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/>

8 <https://library.osu.edu/>

9 <http://digital.lib.lehigh.edu/lvgeology/>

10 <http://bibliotheque.clermont-universite.fr/glangeaud/>

ових потреба, током рада на докторској дисертацији *Развој модела за управљање рударском пројектном документацијом* (Томашевић 2018), настала је дигитална библиотека *ROmeka@RGF*. Назив је настао од: *PO* (Рударски одсек), *Омека* (назив платформе за развој дигиталних колекција) и *РГФ* (Рударско-геолошки факултет).

2. Дигитална библиотека *ROmeka@RGF*

Дигитална библиотека *ROmeka@RGF* намењена је за складиштење, приказивање и управљање пројектном документацијом из области рударства, као и незаобилазних домена: безбедност и заштита на раду, заштита животне средине и процена ризика. Селекција докумената се базира на доступним дигиталним ресурсима и није рађено додатно скенирање докумената расположивих искључиво у папирном облику. Дигитална библиотека садржи 209 докумената, од чега су 172 документа стриктно из области рударства и она су послужила као подлога за истраживачки рад везан за екстракцију рударске терминологије, обележавање текста, екстракцију информација и др. (Томашевић и др. 2017). Окосницу дигиталне библиотеке чини 51 документ (пројектни задаци, студије и пројекти) који су део *“Главног рударског пројекта површинског копа “Дрмно” за капацитет од 9×10⁶ тона угља годишње”* који се радио на Рударско-геолошком факултету из Београда (Томашевић и др. 2018). Поред тога, дигитална библиотека садржи и целокупну актуелну законску регулативу Републике Србије из поменутих домена, као и стручну литературу која пројектантима и инжењерима омогућава проналажење потребних информација. Видљивост докумената на вебу је ограничена због ауторских права и поверљивости података.

Идеја је да ова врста литературе буде лако претражива и доступна, имајући у виду потребу за благовременом доступношћу информација приликом рада на рударским пројектима (Лазевић и др. Презентација).

На веб платформи *Омека* изворно претраживање докумената се врше преко кључних речи, булових оператора и потпуним подударомом. У претраживање су укључени: метаподаци, документи, етикете, колекције итд. Претраживање у дигиталној библиотеци *ROmeka@RGF* унапређено је имплементирањем проширених упита. Коришћени су веб сервиси (Станковић и др. 2012) и морфолошки електронски речници за српски језик (Крстев и др. 2008, Станковић

и др. 2016) за морфолошко проширење упита (http://hlt.rgf.bg.ac.rs/vebran/api/delafs/ključna_reč) и семантичко-морфолошко проширење упита (http://hlt.rgf.bg.ac.rs/vebran/api/sinonimi/ključna_reč).

3. Сива литература

Значајан део документације похрањене у дигиталној библиотеци *ROMeka@RGF* представља такозвана сива литература. Она је у библиотечкој литератури дефинисана на различите начине. Једна од индивидуалних дефиниција је „непопуларни али драгоцени полуобјављени материјали са ограниченим бројем примерака који нису доступни путем комерцијалних књижарских канала какви су каталози издавача или књижаре“ (Okoroma 2012: 1).

Следећа „колективна“ и широко прихваћена дефиниција настала током Треће конференције о сивој литератури у Луксембургу 1997. године, тзв. „луксембуршка дефиниција“ дефинише сиву литературу као „производ свих нивоа управе, академских институција, пословних институција и индустрије у штампаном и електронском формату, али независно од комерцијалних издавача“ (Schöpfel и Farace 2010: 1). Она је 2004. године, током исте конференције у Њујорку приширена делом „неконтролисана од стране комерцијалних издавача, или где издаваштво није примарна делатност творца“ (2010: 1).

Можда је најсвеобухватнија и најсвежија тзв. Прашка дефиниција коју су 2010. године установили Фаранс и Шопфел. Ова дефиниција луксембуршкој додаје економски аспект као и аспект квалитета: „[Литература] ... која је заштићена законом о интелектуалној својини, довољног квалитета да би била прикупљена и чувана у оквиру библиотечких фондова и институционалних репозиторијума...“ (2010:5).

У сиву литературу се убрајају: технички извештаји, научни извештаји, пројектни извештаји, радни папири и зборници, билтени, тезе и дисертације, необјављена дела, материјали са конференција који нису лако доступни, белешке, технички цртежи, владине публикације, информативни материјали, итд. (Ћирковић 2018).

Оно што сиву литературу чини сивом јесте њена невидљивост и необавезност да буде описана библиографски. „Увођење нових библиографских стандарда са посебним пољима за сиву литературу био би један од начина да се увећа њихова видљивост и употребљивост.“ (2018: 85).

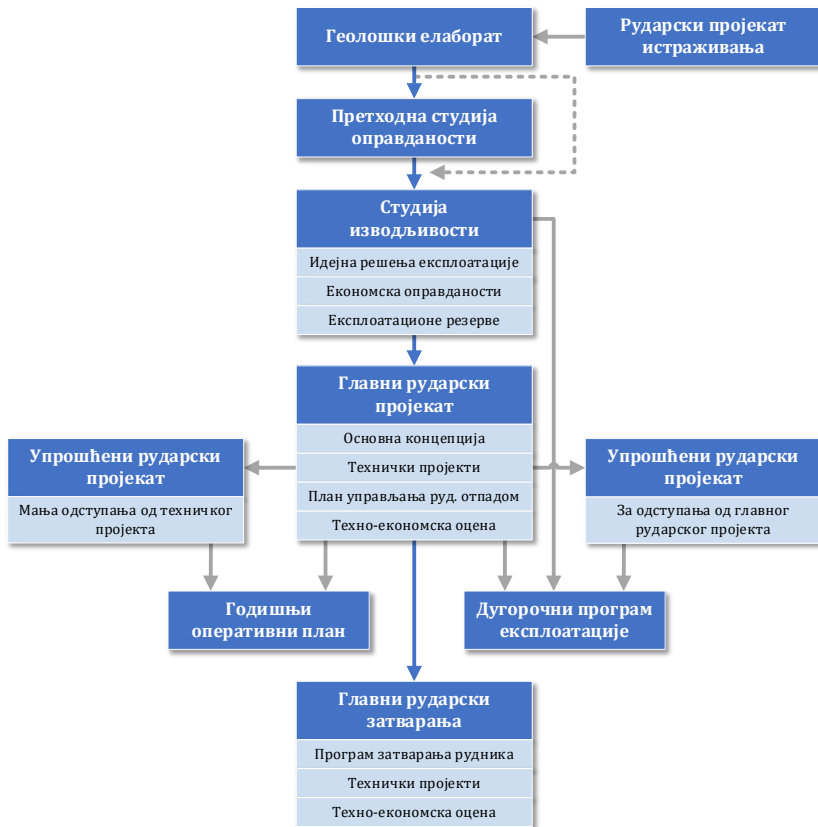
1.1 *ROmeKa@RGF* и сива литература

Имајући у виду претходно изложене дефиниције долазимо до закључка да дигитална библиотека *ROmeKa@RGF* располаже готово искључиво сивом литературом. Она је у претежно заступљена у виду вишетомене документације, најчешће мултидисциплинарних пројеката, законских прописа, правилника, као и текстова докторских дисертација. Први изазов представља повезивање различитих вишетоменних делова пројектних извештаја у једну целину која би била лако доступна и претражива. Још један од већих изазова јесте и природа документације пројеката који је симбиоза садржаја текстуалног, нумеричког, графичког и картографског типа.

Пројектна документација у рударству прати све фазе развоја рудника: анализу пројекта, истраживање лежишта, евалуацију пројекта, пројектовање и развој рударских радова, производњу и фазу затварања рудника (Томашевић 2018: 81-82). Век трајања ових фаза може бити од неколико година до више од сто година, стога је неопходно адекватно чување свих података. Инвестиционо-техничка документација у Републици Србији строго је прописана законом *Законом о рударству и геолошким истраживањима*¹¹ и прописује постојање: претходне студије оправданости, студије изводљивости експлоатације лежишта минералне сировине, дугорочног програма експлоатације, рударског пројекта и годишњег оперативног плана. Рударски извођачи пројекти могу бити: главни, допунски, технички, технички рударски пројекат за експлоатацију минералних ресурса за добијање природних грађевинских материјала, рударски пројекат на истраживању чврстих минералних сировина и упрошћени рударски пројекат (2018: 89). Како би се илустровала комплексност, на слици 1 дат је приказ структуре, редоследа израде и везе међу рударским пројектима. Поред наведене документације, присутна је и пратећа рударска документација која се може сврстати у групе: административне документације (услови, решења, дозволе, жалбе, итд.), додатних истражних радова (елаборати, цртежи, табеле, итд.), периодичних извештаја о раду рудника и појединих делова (извештаји надлежног особља о раду, стању опреме, постигнутим ефектима и капацитетима, итд.), извештаја о техничком одржавању (систематизација рокова и

11 http://romeKa.rgf.rs/files/original/Zakoni/Zakon_o_rudarstvu_i_geoloskim_istrazivanjima/Zakon_o_rudarstvu_i_geoloskim_istrazivanjima.1.pdf

програма планираног одржавања, радови изведени као непланирано одржавање, итд.), извештаја из области безбедности и здравља на раду (акт о процени ризика, елаборат о испитивању услова радне средине, итд.) и мониторинг (извештаји и елаборати о стању животне средине, постигнутим резултатима, итд.) (2018: 99-100).

Слика 1 Структура, редослед израде и везе међу рударским пројектима (Томашевић 2018: 90)

Како би се омогућило представљање хијерархијски сложених релација међу деловима једног пројекта, развијена је онтологија *RuDokOnto* као онтологија OWL¹². Метаподаци објеката у дигиталној библиотеци *ROmeka@RGF*, представљени Даблинским језгром, повезани су са онтологијом *RuDokOnto* путем онтологије *protege-dc.owl*.¹³

На слици 2 представљена је визуелизација таксономије *Inv Teh Dokumentacija* која описује целокупну пројектну документацију која прати процес развоја појединачног рударског пројекта. Она представља део онтологије *RuDokOnto*. На слици се види да је пројектна документација подељена на: студије, планове и програме и пројектну документацију. Односно, подкласе *Studija*, *Projektna Dokumentacija*, *Plan Program* и *Izveštaj* су у релацији „is-a“ са класом *Inv Teh Dokumentacija*. Такође видимо да су подкласе *Prethodna Studija*, *Opravdanosti*, *Studija Izvodljivosti*, *Konceptualna Studija*, *Studija Uticaja Zatecenog Stanja* и *Studija Uticaja Na Zivu Sredinu* у релацији са подкласом *Studija*. Ова релација показује да су претходна студија оправданости, студија изводљивости, концептуална студија, студија утицаја затеченог стања и студија утицаја на животну средину врсте студије.

12 Web Ontology Language – OWL је језик за представљање онтологија.

13 Protege је програм за управљање онтологијама. Више на: <https://protege.stanford.edu/>

Слика 2 Визуелни приказ таксономије *InvTehDokumentacija*
(Томашевић 2018: 134)

Коришћење онтологије RuDokOnto је од значаја за процес екстракције информација. Резултат екстракције информација заснованог на онтологији су подаци издвојених из текста. Ови подаци се могу приказати помоћу језика за креирање онтологије (OWL). Поред тога излаз могу бити и везе са текстуалним документима из којих су подаци издвојени, при чему излаз може садржати и везе са текстуалним документима из којих су подаци извучени. Ово је нарочито важно јер обезбеђује поузданије одређивање релевантности одговора који је понуђен кориснику на основу екстраховане информације.

4. Закључак

Сива литература након дигиталне револуције нема разлога да буде запостављена. Дигиталне платформе омогућавају релативно једноставан опис метаподатака и системе за складиштење докумената и брз приступ путем Интернета стога сива литература више не би требало да буде у другом плану. У прилог томе говори експанзија броја репозиторијума докторских дисертација и научних радова. У дигиталној библиотеци *ROMeka@RGF*, примењени ресурси и алати за српски језик, како би се корисницима на побољшан начин представила сива литература. Уз помоћ увођења онтологије која приказује однос елемената пројектне документације, кроз колекцију је могуће претраживати документе који припадају истом пројекту.

Извори и литература

- Arms, William Y. *Digital libraries*. Cambridge, Massachusetts, USA: MIT Press, 2000.
- Вранеш, Александра. *Високошколске библиотеке*. Београд: Конзорцијум TEMPUS пројекта UMI JEP 16059-2001, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“; Бањалука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2004.
- Farance, Dominic и Joachim Schöpfel. „Introduction Grey Literature“. Dominic Farance, Joachim Schöpfel (ур.). *Grey Literature in Library and Information Studies*. Amsterdam: Walter de Gruyter, 2010. 1-9.
- Krstev, Cvetana, Ranka Stanković, Duško Vitas, Ivan Obradović. “The Usage of Various Lexical Resources and Tools to Improve the Performance of Web Search Engines”. *Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC '08), Marrakech, Morocco*. Nicoletta Calzolari et al. (ur.). Marrakech : European Language Resources Association (ELRA), 2008. .
- Okoroma, Francisca. „Grey Literature Management at Southern Illinois University Edwardsville (SIUE) Library, USA: A Macarthur Foundation Grant Research Project“. *Library Philosophy and Practice*, 706 (2012) Beб. 10. 11. 2018.
- Stanković, Ranka, Cvetana Krstev, Ivan Obradović, Aleksandra Trtovac, Miloš Utvić. “A Tool for Enhanced Search of Multilingual Digital Libraries of E-journals”. *Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC), Istanbul, Turkey*. Nicoletta Calzolari et al. (ur.). Istanbul : European Language Resources Association (ELRA), 2012. 1710-1717.
- Stanković, Ranka, Cvetana Krstev, Ivan Obradović, Biljana Lazić, Aleksandra Trtovac. “Rule-based Automatic Multi-word Term Extraction and Lemmatization”. *10th International Conference on Language Resources and Evaluation, LREC 2016, Portorož, Slovenia*. Calzolari, N., et al. (ur.). Paris :The European Language Resources Association (ELRA), 2016. 507-514.

- Томашевић, Александра, Биљана Лазић, Далибор Воркапић, Михаило Шкорић, Љиљана Колоња. „Употреба веб платформе Омека за дигиталне библиотеке из домена рударства“. *Инфотека* Год. 17, бр. 2 (2017): 27-51.
- Томашевић, Александра. *Развој модела за управљање рударском пројектном документацијом*. Београд: [А. Томашевић], 2018.
- Tomašević, Aleksandra, Ranka Stanković, Miloš Utvić, Ivan Obradović, Vožo Kolonja. „Managing mining project documentation using human language technology“. *The Electronic Library* Vol. 36 Issue: 6 (2018): 993-1009.
- Ђирковић, Сњежана. „Сива литература – камелеон информационих ресурса“. *Инфотека* Год. 18, бр. 1 (2018): 78-87.

Biljana Lazić
Aleksandra Tomašević
Mihailo Škorić

DIGITAL LIBRARIES IN MINING AND GEOLOGY WITH SPECIAL REFERENCE TO THE GRAY LITERATURE

Summary

Having in mind the need for information retrieval in different types of documentation which are produced in domains of mining and geology, we started development of a digital library at the Faculty of Mining and Geology University of Belgrade. Very significant part of this documentation consists on grey literature which is based on multivolume documentation generated during the multidisciplinary projects. There is recognized significance of real-time and appropriate access to the project data. It is common that projects are stopped due to information loss in long-time period and unstable environment. The first challenge is to connect different multivolume parts in one consistent unit that is easily accessible and searchable. One more challenge is the nature of the project documentation which is the mixture of textual, numerical, graphical and cartographical contents. In order to solve the above-mentioned problems we used a platform for digital objects representation. Special attention will be given to relational dictionaries which are designed to define document relations. We will also present some language resources for Serbian language which are used to improve information retrieval.

Keywords: digital libraries, grey literature, Omeka, language resources, dictionaries.

ПРОМОЦИЈА БИБЛИОТЕКА ПОСРЕДСТВОМ НОВИХ МЕДИЈА: ДА, АЛИ КАКО?

Сажетак

Нови видови комуникације представљају велику шансу, али и велики изазов за библиотеке. Библиотекама се у циљу повећања видљивости, утицаја и репозиционирања данас, када се множе информационо-технолошки изазови, намеће потреба за промоцијом посредством нових медија, са нагласком на друштвеним мрежама. Императив је одговорити на ту потребу, али је за то неопходно суштински спознати комуникационе парадигме својствене савременим медијима заснованим на вебу 2.0, и помирити конзервативну страну институције каква је библиотека са актуелним неформалним комуникационим обрасцима. Успешан пример за то је Галика, дигитална библиотека Националне библиотеке Француске.

Кључне речи: савремени медији, библиотеке, промоција, веб 2.0, дигитални идентитет, Gallica

Основни циљеви промоције за библиотеке треба да буду повећање видљивости и обезбеђивање подршке, као и побољшање имиџа библиотеке и библиотекара који је и даље стереотипан и не прати реално стање; као припадници струке сведоци смо да библиотеке прихватају сваки технолошки и медијски прогрес, трудећи се да му се прилагоде. Ипак, имиџ запослених у библиотекама није ласкав; „слика библиотекара у мас-медијима може се сврстати у неку од следећих пет међусобно различитих категорија: библиотечарка уседелица, библиотечар полицајац (библиотечарка полицајка), библиотечар(ка) као пародија, неспособни библиотечар (неспособна библиотечарка), и библиотечар херој (библиотечарка хероина). Перцепција професије библиотекара у јавности нешто је другачија;

1 Библиотека Матице српске, Матице српске 1, Нови Сад 21000
drdraganad.jovanovic@gmail.com

иако су библиотекари најчешће описани позитивним терминима, готово да уопште не постоји свест о знањима, вештинама, пословима и образовању библиотекара.² Медије, нарочито нове, који доприносе одржавању застарелог, а понекад и пежоративног имиџа професије, библиотеке би пажљивим и добро промишљеним активностима могле да искористе за сопствену промоцију. Дугорочно, то би могло да допринесе јачању улоге библиотеке у друштву, која је уздрмана доласком и развојем интернета.

Доминик Волтон, француски теоретичар медија и комуникологије, одређује нове медије као медије који су настали приближавањем информатике, телекомуникација и аудиовизуелних техника; да би до овакве конвергенције дошло, неопходан услов била је појава и развој дигиталних технологија. „Већином је ту реч о медијима које подржава нека врста мреже (компјутер, телефонски терминал или телевизор).“³

Нови, или савремени медији, дефинишу се и као медији базирани на вебу 2.0.⁴ То значи да их, за разлику од традиционалних медија, карактеришу интерактивност, дељење садржаја, принцип колективне интелигенције, као и присуство садржаја које креирају корисници (UGC⁵). Једна од дистинктивних одлика нових канала комуникације јесте и већ поменута конвергенција, односно приближавање/сажимање/прожимање медија, оличена у паметним телефонима, као маклуановским продужецима човековим. Амерички теоретичар медија Хенри Џенкинс наглашава да конвергенцију, између осталог, карактерише бујица информација које круже посредством многобројних медијских платформи, као и нестална природа корисника медија који непрестано

2 Maura Seale, *Old Maids, Policeman, and Social Rejects: Mass Media Representations and Public Perceptions of Librarians* Electronic Journal of Academic and Special Librarianship, http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n01/seale_m01.html (преузето 19.12. 2014).

3 Dominique Wolton. *Internet, et après?* (Editions Flammarion : Paris, 2000), 229.

4 Сам појам веб 2.0 јавио се 2004. у издавачкој установи О’Reilly, како би се означила нова генерација међусобно повезаних веб-страница и апликација, насталих као последица прогресивног развоја интернета, које су карактерисале сличне особине: једноставност, интерактивност, и поновна употреба садржаја. Тим О’Рејли у свом чланку под називом „Шта је веб 2.0?“ поставио теоријске основе овог концепта (видети на: <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> – преузето 29. 10. 2015).

5 Eng. user generated content.

трагају за сваковрсном дистракцијом.⁶ Напушта се концепт *one to many* и прелази на концепт *many to many*, што значи да је једносмерни комуникациони образац који је карактеристичан за класичне медије замењен интерактивном комуникационом парадигмом. Притом је веома значајно имати у виду да се у оваквој комуникацији обраћа *заједницама* корисника, који су међусобно повезани, а не, као раније, простом збиру појединаца.

Данашњи млађи библиотечки корисници припадају све више генерацији „Z“, чији су представници, према ауторима који заступају генерацијску теорију, рођени између 1995. и 2009. године.⁷ Њима је интернет природен, а то за последицу има да им је својствена визуализација уместо вербализације, концепт „седи и учи“ замењен је концептом „покушај и види“, а спознавање садржаја (које је резултат одговора на питање *шта?*) замењује овладавање процесом (што је одговор на питање *како?*). Нове технологије довеле су, дакле, до једног *новог стања духа* који се рефлектује и у сервисима веба 2.0, као што су друштвене мреже.

Друштвене мреже, конкретно, могу бити веома моћно оруђе, које може знатно допринети остваривању и побољшавању непосредне комуникације између библиотека и корисника, али и оних који то још нису, а могли би да постану. Како бисмо илустровали колики домет имају неке од друштвених мрежа, навешћемо податак да у Србији, која има нешто преко 7.000.000 становника, близу 5.000.000 милиона користи интернет, а у јуну 2016. године Фејсбук је користило 3.400.000 људи.

За успешну комуникацију, па и ону која се одвија преко иновативних комуникационих канала, нужно је да пошиљалац поруке и реципијент препознају исте комуникационе обрасце; неопходно је, дакле, да саме институције достигну значајан ниво познавања употребе, начина функционисања и важећих правила понашања и комуникационих парадигми у виртуелном свету, како би правилно и ефикасно пренеле жељену поруку до циљне јавности. Према резултатима истраживања спроведеног током 2015. године у библиотекама у

6 Henry Jenkins, „Introduction: Worship at the Altar of Convergence“, http://documents.irevues.inist.fr/bitstream/handle/2042/23560/2007_21_31.pdf?sequence=1 (преузето 24. 12. 2015).

7 Marc Prensky, „Digital Natives, Digital Immigrants“, *MCB University Press*, vol. 9, no 5 (2001), <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (преузето 09. 03. 2015).

Србији о односу библиотекара према новим медијима⁸, наши библиотекарски показују велики степен жеље, али и несигурности, односно недостатак адекватних вештина и знања када је реч о употреби нових медија у оглашавању библиотека.

Библиотекарски морају бити тамо где су њихови корисници, то је императив. Ако су то између осталог виртуелне мреже као што су Фејсбук, Твитер, Инстаграм, Пинтерест и друге, онда и библиотекарски морају бити део тог света. Међутим, да би заиста постале његов део, није довољно само креирати налог, профил, објављивати нешто с мањом или већом учесталашћу, било да је реч о фотографијама, твитовима или постовима на Фејсбуку. За успешну комуникацију са новим, младим генерацијама, које су за библиотекарске посебно важне јер без тих младих људи нема будућности библиотека, неопходно је остварити комуникацију тако да она буде сврсисходна, што подразумева испуњавање одређених услова.

Прво, библиотека би требало да тежи да постане део заједнице корисника, у складу са свим наведеним особинама веб 2.0. У овој врсти комуникације ауторитет а приори, као ни обраћање екс катедра, метафорично речено, нису пожељни.

Даље, потребно је пронаћи модусе да се неформални, спонтани начини комуникације, и њихови изрази, помире са формалном природом институције каква је библиотека, и њеном традиционалном и традиционалистичком улогом и лицем. Неопходно је, дакле, интегрисати механизме и концепте карактеристичне за новоуспостављене комуникационе обрасце, на такав начин да то не наруши идентитет и дигнитет библиотекарске институције, а да јавности поруке и начин комуникације не делују неприродно и непримерено за библиотекарску.

Поред тога, потребно је испоштовати сва правила класичних односа с јавношћу као што су одређивање циљне јавности и правилно дефинисање поруке сходно циљној групи и мисији и карактеру установе.

Такође, порука мора бити емитована у складу са природом изабраног медија; као што није прикладно радијски концептирану поруку емитовати на телевизији, тако ни објаву са карактеристикама новинског текста не би требало, осим у изузетним случајевима, пласирати путем Фејсбука.

8 Д. Јовановић, „Функције савремених медија у унапређењу библиотечко-информационе делатности: упоредна анализа искустава у Србији и Француској“ (докторска дис., Филолошки факултет, Београд, 2016).

Даље, нужно је имати у виду идентитет библиотеке као установе културе, и испоштовати традиционалне вредности које она заступа. Потребно је, дакле, остварити компромис, који ће помирити и довести у склад традиционалну природу библиотеке као институције с једне стране, и захтеве модерне комуникације с друге стране.

Библиотекарима велику препреку за успешно оглашавање посредством нових медија представља дефинисање *дигиталног идентитета*, који ће бити усклађен са природом нових медија. То не може бити пуко продужавање оглашавања путем традиционалних медија, или официјелног сајта, који је такође у великој мери статичан. Нови медији траже одређену дозу персоналности, индивидуалног печата, што је за сваку институцију, која је по природи безлична, тежак задатак. Ово се може надоместити веома чврстом и прецизном *уређивачком концепцијом*.

Често се поставља питање, и то великим делом оправдано, да ли је умесно да се библиотеке оглашавају путем оваквих комуникационих канала. Многи традиционалисти сматрају да библиотека као институција ризикује свој углед и дигнитет, посебно када је реч о националним и високошколским библиотекама, ако прихвати модерне трендове у оглашавању, сматрајући да је то подилажење недостојно овакве установе културе. С друге стране се такође наилази на отпор и неприхватање у извесном степену, што добро илуструје следећи твит: „Ако ти се не свиђа нешто на Твитеру ти иди у библиотеку рођаче“⁹. Овај пример са Твитера нам показује да за део његових корисника библиотека представља потпуну супротност у односу на ову друштвену мрежу, и то је проблем са којим библиотекари морају да се изборе уколико желе да се оглашавају у име своје институције путем овог медија. Оно што овај твит чини релевантним јесте број особа који га је подржао и ретвитовао¹⁰, што показује да постоји велики број корисника Твитера који дели ово мишљење. Неки од коментара других *твитераша* који износе своје мишљење поводом овог твита, а који надопуњују изнесену идеју, такође су врло илустративни.

Да је овај дигитални јаз могуће превазићи показују примери добре праксе у свету, међу којима се издваја Дигитална библиотека

9 <https://twitter.com/paramecijumka/status/531150932986572800> (преузето 20. 02. 2015).

10 У тренутку преузимања имао је 1.643 „фејва“, односно свиђања, а ретвитован је чак 359 пута.

Националне библиотеке Француске – Галика¹¹. Галика користи више алата за комуникацију с јавношћу посредством интернета – информативно писмо, блог, Фејсбук, Твитер и Пинтерест. Нагласак је на интеракцији с корисницима и редистрибуцији објављених садржаја, како оних који су плод корисничког деловања, тако и оних које објављују сами администратори Галике. Редистрибуција садржаја путем неког другог медија доводи и до одређених промена у приступу, начину презентације, квантитативном аспекту и визуелном представљању одређеног садржаја, спрам особености одређеног медија.

Нарочит, присан тон интеракцији са корисницима даје посебно име које им је наденуто; они се, наиме називају *галиканаутима*. Реч је о карактеристичном неологоизму који представља кованицу састављену од назива Галика, и француске лексеме која означава посетиоце интернета – *internaute*¹². С обзиром на то да савремени маркетиншки приступи, првенствено посредством нових медија и канала комуникације, подразумевају интеракцију са *заједницама потрошача/корисника*, јасно је да се надевањем оваквог посебног имена корисницима жели постићи конкретан циљ: наглашавање њиховог заједничког идентитета, уз развијање осећања *припадности заједници* Галикиних корисника. Таквим пажљиво планираним и спроведеним поступком остварује се тешња повезаност између библиотеке и њених корисника, а креирају се и развијају и међусобне везе између самих корисника, што доприноси даљој промоцији институције управо посредством њене публице.

Повезаност корисничке заједнице и Галике подстиче се и редистрибуцијом садржаја који објављују сами корисници, а у вези су са Галиком или њеним фондом. Тиме се остварује двострука корист за Галику – осим придавања значаја корисницима, што они препознају као уважавање од стране институције којој су лојални, те се стога још чвршће везују за њу, на тај начин се креира и такозвани *buzz* (енгл. зујање инсекта). То је специфична техника која се везује за *вирални маркетинг*, а потекла је од феномена усмене културе, који често називају

11 Gallica (www.gallica.bnf.fr).

12 Дословно значење овог неологизма јесте „онај који плови интернетом“; термин је у широкој употреби у савременом француском језику, и уврштен у релевантне речнике француског језика (<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/internaute/43773?q=internaute#43696>).

вамо преношењем гласа о нечему „од уста до уста”. *Buzz* доводи до тога да сам потрошач, односно у нашем случају корисник, постаје комуникациони канал посредством којег се преноси маркетиншка порука. У том контексту можемо говорити о примени концепта UGC што је један од најкарактеристичнијих феномена везаних за веб 2.0.

Галикин тим за односе с јавношћу путем друштвених мрежа и посредством блога има више чланова. Поред информисања, њихов основни циљ је истицање садржаја Галике. Екипу администратора чине млади људи, који су веома добро упознати са специфичностима сваког од наведених средстава комуникације, и који су усвојили владајуће норме понашања, начин функционисања, неписана правила и терминологију коју сваки од ових комуникационих алата носи са собом. Имајући у виду важност дигиталног идентитета и дефинисања уредничке концепције, о чему је претходно било речи, Галикин тим администратора има јединствен, хомоген наступ; они се смењују на уредничкој функцији на недељном нивоу, а чланови тима остварују свакодневну међусобну комуникацију и интеракцију. Они су готово непрестано у контакту; непрекидно размењују идеје, информације и реакције, што резултира унификованом, прецизном и доследном уредничком концепцијом. На тај начин креира се особени *дигитални идентитет* Галике, док су сами чланови тима деперсонализовани. Како они сами кажу, „Галика има свој глас, своју личност и свој сопствени смисао за хумор.”¹³

Уколико изгуби везу са припадницима млађе генерације, библиотека губи своје сутрашње кориснике; због тога је од пресудне важности да се пронађе одговарајући комуникациони модел који би, у оквиру свеобухватније организационе и стратешки јасно дефинисане политике, помогао библиотеци да се репозиционира, и у будућности сачува место које јој као кључном фактору у културној трансмисији и припада.

За овакав искорак важно је да библиотека као институција покаже довољно флексибилности, усвајајући нове обрасце комуникације, што

13 L'équipe@GallicaBnF, „Une bibliothèque numérique sur les réseaux sociaux: l'exemple de Gallica”, Bulletin des bibliothèques de France, n° 5(2012). <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2012-05-0031-007> (преузето 13.03.2016).

представља велики izazov; за biblioteku je od velike važnosti da sačuva svoj dignitet, ugled, renome, autoritet, a da pritom prihvati nove komunikacione modele, koji implikiraју непосредnost, odsustvo formalnosti i tradicionalnih administrativnih normi, kao i veći korisнички upliv.

Литература и извори

- Jenkins, Henry. „Introduction: Worship at the Altar of Convergence”, http://documents.irevues.inist.fr/bitstream/handle/2042/23560/2007_21_31.pdf?sequence=1 (преузето 24. 12. 2015).
- Јовановић, Драгана Д. „Функције савремених медија у унапређењу библиотечно-информационе делатности: упоредна анализа искустава у Србији и Француској“. Докторска дисертација, Филолошки факултет, Београд, 2016.
- L'équipe@GallicaBnF***. „Une bibliothèque numérique sur les réseaux sociaux : L'exemple de Gallica“. *Bulletin des Bibliothèques de France*, n°5 (2012), <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2012-05-0031-007> (преузето 17. 10. 2015).
- Prensky, Marc. „Digital Natives, Digital Immigrants“, *MCB University Press*, vol. 9, No 5 (2001), <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives.%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (преузето 13.05.2015).
- Seale, Maura. „Old Maids, Policeman, and Social Rejects : Mass Media Representations and Public Perceptions of Librarians“. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n01/seale_m01.html (преузето 19. 12. 2014).
- Wolton, Dominique. *Internet, et après ?* Editions Flammarion : Paris, 2000.
www.gallica.bnf.fr
www.larousse.fr/dictionnaires
www.twitter.com

Dragana D. Jovanović

PROMOTION OF THE LIBRARIES THROUGH THE NEW MEDIA: YES, BUT HOW?

Summary

The new media, defined as a modern communication tools which are based on the internet and foremost on the concept called web 2.0, offer so many possibilities for the promotion of library and information science in all segments of this field. The new media, such as interactive web-sites and social networks may play a crucial role in redefining the position of the libraries in the public and thus strengthen their position in the society through adequate promotional activities developed via modern communication channels. The new generations of the young people are highly important part of the public, given that they will become the future users of the libraries' services and without which the very purpose of the profession becomes questionable. Taking into account that today's young generations, according to the generation theory, represented by many authors such as an Australian social researcher Marc McCrindle, are the members of the generation "Z", it is an imperative for the librarians to communicate with them by using their tools and be where the new generation of users is. For the successful communication, including the one going on through the new communication channels, it is obligatory for the sender and the recipient of the message to use the same communication codes. Therefore, it is necessary that the libraries obtain a significant level of know-how concerning the way of functioning of the new media, the common rules of behavior and the communication paradigms in the virtual world so they can successfully transfer a desired message to the target public. That is the very source of the uncertainty for the librarians and it is not without a reason. There are so many questions that need to be answered; starting from whether this way of communication is suitable for the library kind of institution or if there is really a way to overcome the generation gap between the elder profession members and young (future) users. One must seek to find the ways to balance the informal and spontaneous ways of communication and strictly formal and traditional nature of an institution such as a library. In this quest for the answers to these complex questions, the examples of a good practice are precious; one of them certainly being the case of the Gallica, the digital library of the National Library of France, whose Facebook and Twitter pages represent a successful paradigm which is the model for most French libraries.

Keywords: new media, library, promotion, public relations, communication, internet, social networks, web 2.0.

BIBLIOINFO

Edited by
Prof. Aleksandra Vraneš, PhD
Prof. Ljiljana Marković, PhD

Publisher
Faculty of Philology
University of Belgrade

For Publishers
Prof. Ljiljana Marković, PhD

Associate
Marina Milošević

Cover photo
Library of University College Dublin

Prepress & Print
BELPAK, Belgrade

ISBN: 978-86-6153-589-5

Copy: 100

Belgrade, 2017

БИБЛИОИНФО

Уредници
проф. др Александра Вранеш
проф. др Љиљана Марковић

Издавач
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

За издавача
проф. др Љиљана Марковић

Сарадник
Марина Милошевић

Фотографија на корицама
Библиотека Универзитета у Даблину

Припрема и штампа
БЕЛПАК, Београд

ISBN: 978-86-6153-589-5

Тираж: 100

Београд, 2017

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

378.6:8]:02(497.11)(082)

371.3::02(497.11)(082)

НАУЧНА конференција Библиоинфо - 55 година од покретања наставе библиотекарства на високошколском нивоу (2017 ; Београд)

Зборник радова / Научна конференција Библиоинфо - 55 година од покретања наставе библиотекарства на високошколском нивоу, Београд 18. мај 2017. ; уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић. - Београд : Филолошки факултет, 2017 (Београд : Белпак). - 165 стр. ; 23 cm

На спор. насл. стр.: Proceeding Book. - Тираж 100. - Библиографија уз сваки рад.
ISBN 978-86-6153-589-5

1. Вранеш, Александра, 1960- [уредник] 2. Марковић, Љиљана, 1953- [уредник]
а) Филолошки факултет (Београд). Катедра за библиотекарство и информатику -- Зборници б)
Библиотекарство -- Високошколска настава -- Србија -- Зборници

COBISS.SR-ID 276660748